

Kl. 9.00 – 17.48

1 § Val av ställföreträdande ombudsman vid JO-ämbetet

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelse:

Till riksdagen

Konstitutionsutskottet har berett frågan om val av ställföreträdande ombudsman vid JO-ämbetet.

Konstitutionsutskottet föreslår enhälligt

att riksdagen – för tiden den 1 september 2001 till den 31 augusti 2003 – till ställföreträdande ombudsman omväljer f.d. president Leif Ekberg.

Stockholm den 17 maj 2001

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

Kammaren biföll konstitutionsutskottets förslag och omvalde därmed för tiden den 1 september 2001–31 augusti 2003 till

ställföreträdande ombudsman vid JO-ämbetet

Leif Ekberg

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motioner

2000/01:K11–K15 till konstitutionsutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU24

Lagutskottets betänkanden 2000/01:LU20, LU21 och LU24

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2000/01:MJU18

Trafikutskottets betänkanden 2000/01:TU13–TU15 och TU17

Bostadsutskottets betänkanden 2000/01:BoU10 och BoU12

Anf. 1 PER UNCKEL (m):

God morgon, fru talman! Konstitutionsutskottet ber att för kammarens diskussion och överväganden få överlämna vårens granskningsbetänkande.

Det är en grannlaga uppgift som utskottet har att granska hur regeringen och regeringens ledamöter sköter sina åligganden. Utskottet gör numera detta vid två tillfällen varje år. Ett tillfälle är det som redovisas nu där initiativet till granskningen uppgift för uppgift, ärende för ärende kommer från riksdagens ledamöter, och en annan granskning är den som utskottet presenterar strax före jul varje år där initiativet till granskningen normalt tas av utskottet självt och där inriktningen av tradition mer har kommit att bli på de administrativa rutiner som präglar Regeringskansliet och regeringens arbete i övrigt.

Har man väl sagt detta ska det naturligtvis också understrykas att åtskilligt av det som formellt kan hänföras till den ena eller den andra kategorin av granskningar ändå går i varandra, vilket säkerligen debatten här i dag kommer att visa. I flera av de av ledamöterna initierade granskningsärenden som utskottet i dag redovisar har det visat sig att det är på ett administrativt plan som kritik kan riktas och invändningar resas.

Får jag också, fru talman, innan debatten inleds på allvar understryka att den granskning som utskottet har att göra i första hand är att ses såsom en rättslig prövning. Det har alltså inte att göra med det politiskt lämpliga i att regeringen betar sig på det ena eller andra sättet. Vi som tillhör oppositionen har åtskilligt att säga om regeringens politiska handlande, men det hör som sagt inte hemma i en debatt som denna. Här ska prövas huruvida riksdagen och riksdagens konstitutionsutskott är tillfreds med det sätt som regeringen handhar sina uppgifter på, givet det mandat som regeringen har fått av väljarna i val.

Den debatt som nu ska följa är en debatt där vi ska försöka att ärende för ärende peka på de iakttagelser som utskottet har gjort. Den inledande rundan avser att titta mer på några av de övergripande eller om man så vill sammanhållande iakttagelser man kan göra när hela granskningsbetänkandet nu ligger på riksdagens bord.

För min egen del skulle jag vilja peka på två sådana mer övergripande iakttagelser i den sammantagna bedömning som utskottet gör, såväl i enighet som i de delar där utskottets ledamöter har valt att gå skilda vägar.

Den ena sammanhållande iakttagelsen heter Björn Rosengren. Mer än hälften av de anmälningar som utskottet har haft att hantera har i ett eller annat avseende handlat om näringsministerns fögderi. Jag har själv under mina år i riksdagen aldrig varit med om att ett enstaka statsråd har varit föremål för en sådan koncentrerad uppmärksamhet från utskottets sida.

Den andra genomgående iakttagelsen, som jag skulle vilja ägna några minuter åt att diskutera, är en känsla vid genomläsningen av hela utskottets redovisning av att de fasta regler som ska prägla regeringens maktutövning är stadda i upplösning.

Får jag först, fru talman, säga några ord om iakttagelserna om och kring näringsministerns arbete. Det är svårt att komma från känslan av att åtskilligt av det utskottet har att anföra om Näringsdepartementets fögderi i dess olika delar är knutet till Rosengrens person och till hans sätt att leda sitt departement. Det finns någonting i hans person som gör honom till en gränsvandrare i förhållande till det som utskottet har att övervaka.

Björn Rosengren är känd som ett statsråd som gärna talar glatt, piggt, spontant och inte alltid överlagt. Han tar initiativ som jag inte har någon anledning att misstro ambitionerna och välviljan bakom. Men han förefaller ibland att tro att staten inte riktigt är staten, utan att staten i hans fögderi är någonting som ligger, vad han föreställer sig, närmare ett företag än den statsmakt han är satt att ansvara för. Det finns paradoxalt nog i de iakttagelser utskottet gör kring Björn Rosengren en känsla av att något slags ekonomistiskt kryper in i det Rosengrenska fögderiet i stället för det efterlevande av strama och ibland säkerligen också hindrande rättsregler som staten omger sin verksamhet med.

Telia-Telenor-affären, som utskottet nu för andra gången ägnar en betydande granskning, är ett rätt typiskt exempel på detta. Ett enigt utskott konstaterar att de administrativa rutinerna i Näringsdepartementet i de hänseenden vi har granskat har brustit. Några av oss går längre i vår kritik gentemot vad näringsministern har gjort och inte gjort och hävdar att det han faktiskt kan läggas till last är av ett sådant slag att det finns anledning att rikta långt mycket allvarligare kritik mot fögderiet än vad majoriteten är beredd att göra.

Ett slags högstämt crescendo för den kritiken går att utläsa i den bilagedel som utskottet fogar till sitt betänkande, i vilken redovisas utskottets utfrågning med näringsministern och på vilket sätt man har sett på lagen om offentlig upphandling när avtalet med investmentbanken Goldman Sachs skulle göras.

De argument som näringsministern och hans medhjälpare där anförde visade sig glida snabbare än en tvålv i ett badkar och visade sig till yttermera visso så småningom forma ett näst intill perfekt cirkelbevis.

Det gav för många av oss i utskottet känslan av att de formkrav som ändå måste gälla också för ett statsråd med aldrig så starka ambitioner att vara något slags halv företagsledare inte hade uppfyllts eller – vilket är ännu värre – sannolikt inte ens hade tänkts igenom innan processen började. Det verkade vid utfrågningen som om Rosengren inte riktigt förstod vad man som statsråd har att rätta sig efter, med all respekt för de ambitioner man kan ha som statsråd i andra hänseenden. En stat är en stat som omges av restriktioner som inte ens de största, bästa och mest frivola av ambitioner kan omkullkasta.

Likartad känsla får man vid genomgången av ärendet om trafik på Väst kustbanan. Trafiken omöjliggjordes redan ett par dagar efter det att en privat entreprenör hade fått möjlighet att visa att man kunde, där SJ tidigare hade dragit sig tillbaka. När statens egna förhandlare kallar det uppträdande som näringsminister och näringsdepartement gjorde sig

skyldiga till för oetiskt är det hårda ord, i synnerhet som de kommer från regeringens egna medarbetare.

Återigen känns det som om den fasthet med vilken staten måste agera, den överblickbarhet med vilken statens beslut måste handhas, inte föresvävade näringsministern när han drog undan mattan för det företag som just hade börjat köra sina tåg på banan i SJ:s ställe.

På det personliga planet skulle jag vilja rikta en rekommendation till näringsministern att läsa noga vad utskottet har haft att anföra i det stora antal fall som handlar om hans person och reflektera över vilka krav som statsrådet stipulerar och vad som skiljer statsrådet från andra verksamheter i samhället.

Fru talman! Med tanke på den monumentala dominans av ärenden som bär Rosengrens namn hade det möjligen också varit klädsamt om näringsministern hade bevärdigat riksdagen med sin närvaro när hans eget fögderi ska debatteras under nästan en hel dag.

Iakttagelserna om och kring Björn Rosengren har också starkt samband med den andra och mer övergripande iakttagelse som jag nämnde inledningsvis, nämligen att hänsynen till de fasta reglerna i Regeringskansliet är på väg att luckras upp.

Frågeställningarna kring lagen om offentlig upphandling, som är till för att säkerställa att skattebetalarnas pengar används på bästa möjliga sätt, är ett tydligt exempel på hur Regeringskansliet inte riktigt bryr sig, ens om sådant som lagen stipulerar att man måste bry sig om. Näringsministern säger, lite kaxigt, att han skulle göra samma sak en gång till om han bara fick chansen, utan att ens ha tagit del av vad utskottet hade att säga om sin kritik gentemot det som hade förevarit i Goldman Sachs-ärendet. Dvs. han skulle vara beredd att en gång till sätta sig över de regler som han flagrant bröt emot i fallet med Goldman Sachs.

Samma brist på hänsyn till *fair play* och goda regler aktualiseras i ett par fall som bär statsministerns eget signum. Statsministern är glad i att uttala sig om allt från himmel till jord och har, som utskottet många gånger har påpekat, all rätt att som enskild individ också göra det. Men man måste, i synnerhet om man är statsminister, göra det med all den aktsamhet som följer av det enkla faktum att någon möjligen kan rätta sig efter vad statsministern säger.

Utskottet redovisar i ett fall hur statsministern, mitt under pågående remissbehandling av ärendet om var en eventuell ny flygplats i Storstockholm skulle vara belägen, redan meddelar vad han anser är det slutgiltiga svaret.

Tror man att det är av värde att andra än statsministern själv kommer till tals och redovisar sina uppfattningar är det ingen konstig idé att statsministern eller övriga statsråd ger sig till tåls, intill dess att andra har sagt sin mening.

I ytterligare ett fall där utskottet är mycket kritiskt gentemot statsministern handlar det om hans, och för övrigt socialministerns, uttalande i anslutning till att barnbidraget höjdes och socialförsäkringsnormen möjligen kom att påverkas av detta.

Redan i dag vet vi att uttalanden som statsråd då gjorde av en juridisk instans har bedömts icke stå i överensstämmelse med lagen. När statsrådsönskan om att tycka någonting går så långt att man kommer i närheten av det som lagen stipulerar eller, såsom det för stunden förefaller, t.o.m.

över det, finns det skäl för ett utskott som konstitutionsutskottet att säga: Stopp och belägg, tänk efter! Inse att det finns regler som också statsråd har att följa.

Ett tredje fall av uppluckring av hänsynen till regelverk och traditioner, normer och erfarenheter utgörs av de två fall där utskottet diskuterar hur uppgifter som normalt handhas av statliga myndigheter nu kommit att övertas av Regeringskansliet. Pengar till satsningar i Östersjöregionen respektive pengar till satsningar i en ekologisk omvandling av vårt samhälle tilldelas numera hugade intressenter direkt av Regeringskansliet, i stället för att tilldelas med all den kompetens och oväld som statliga myndigheter skulle kunna utöva. Det glider i traditionerna i den svenska förvaltningen när regeringen ser sina egna politiska ambitioner som väsentligare än de regler och rättsordningar som det svenska samhället är uppbyggt på.

Fru talman! Sammantaget ger granskningsbetänkandet en bild av en regering som gladeligen vill regera och förverkliga sina ideal men gör det på ett sätt som ligger på gränsen eller stundtals över det som lagar, regler och förordningar anger. Denna känsla av att regler inte längre spelar roll utmanar i sin yttersta konsekvens själva den grundval som rättssamhället är byggt på.

De politiska striderna och ambitionerna måste kunna utövas och ska kunna göra det inom ramen för det som rättssamhället stipulerar som de yttre villkor som gäller för den politiska debatten och den politiska omvandlingen av samhället. Det vi nu börjar bevittna är en regering som inte anser att dessa regelverk längre har det värde och är förtjänta av den respekt som jag menar att rättssamhället kräver. I denna mening är den sammantagna bilden av årets granskning mer än bekymmersam.

På samma sätt som jag gärna skulle vilja be Björn Rosengren att personligen reflektera över konsekvenserna av det sätt på vilket han utövar ledarskapet på Näringsdepartementet, finns det skäl för statsministern och hela hans regering att fundera över relationerna mellan de politiska ambitionerna å ena sidan och rättsstatens och rättsreglernas krav å den andra.

Fru talman! Om detta kan bli den konstruktiva slutsatsen av årets granskningsdebatt har åtminstone ett viktigt mål med utskottets arbete uppnåtts.

Anf. 2 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Den offentliga makten utövas under lagarna. Formuleringen återfinns i regeringsformen 1 kap. 1 §. Det är naturligtvis fundamentalt för ett rättssamhälle att slå fast detta. Det betyder också att den granskning som konstitutionsutskottet ska göra ska ta sin utgångspunkt i detta – att den offentliga makten utövas under lagarna. Man ska alltså ha en konstitutionell granskning av statsrådets hantering av olika regeringsärenden under den aktuella perioden.

För min del är det viktigt att lägga vikten just vid granskningen ur den konstitutionella synpunkten. Den politiska granskningen sker i annat sammanhang. De instrumenten finns i riksdagen, i denna kammare, och bestäms även ytterst av väljarna på valdagen.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Fru talman! Jag tänkte i mitt anförande ta upp några principiella synpunkter på granskningsarbetet, och mindre ägna mig åt de olika granskningsdebatter som sedan kommer enligt den punktindelade debatten.

Jag vill börja med att ifrågasätta den beslutsteknik som vi tillämpar här i kammaren genom att votera om de reservationer som finns. Jag har funderat rätt mycket på detta, och debatten har varit i gång i olika sammanhang. Eftersom granskningsbetänkandena egentligen är en anmälan av vad konstitutionsutskottet har funnit under sitt granskningsarbete är det enligt min mening bara en förstärkning av de partipolitiska tendenser som finns i granskningsarbetet när man går till voteringar om de olika reservationerna. Därför tycker jag att det vore bra om vi i konstitutionsutskottet kunde bli överens om hur vi ska hantera de här frågorna.

När jag har tittat på voteringarna under åren kan jag konstatera att de har blivit färre och färre. De mest uppmärksammade voteringarna som jag har funnit under en tioårsperiod – möjligen ytterligare något år tillbaka i tiden – är de där några moderata statsråd har befriats från kritik genom att partivännerna har drivit frågorna till votering och på något sätt skapat en annan majoritet än den som tidigare fanns i konstitutionsutskottet. Riksdagens utredningstjänst har förtjänstfullt hjälpt mig att titta på detta. Jag ska inte närmare gå in på omständigheterna kring det här, men det är värt att notera att de som oftast säger sig syssla med denna granskning utifrån en konstitutionell och juridisk utgångspunkt i andra sammanhang har drivit den till att handla om att på något sätt se till att befria de egna statsråden från den kritik som har förevarit.

Fru talman! Jag vill också ta upp det som jag skulle vilja kalla för kontrollkollisioner, som jag nu ser framför mig genom att riksdagen tidigare har beslutat om förändrad revision. Jag ska inte ifrågasätta eller diskutera den frågan, utan bara konstatera att det blir en ny organisation för revisionsarbetet. Det pågår nu utredningsarbete kring de frågorna, och det är lätt att konstatera – vilket också konstitutionsutskottet har gjort – att man i det arbete som nu pågår med att bygga upp den nya revisionsverksamheten mycket noggrant också måste överväga vilken roll KU får och vilken utformning revisionen får. Den får nämligen inte inkräkta på det som är KU:s granskningsområde, dvs. den juridiska granskningen av statsråden.

Jag tror att detta är en ganska komplicerad och grannlaga fråga, men jag vill gärna i det här sammanhanget ta upp den på det principiella planet och peka på att det med tanke på svensk konstitutionell tradition är oerhört viktigt och angeläget med den granskning som konstitutionsutskottet utför. Det vore en väldig olycka om den nya revisionen skulle utvecklas på ett sådant sätt att det blir kontrollkollisioner mellan de här institutionerna.

Fru talman! Man kan konstatera att något av en sådan här kontrollkollision också har inträffat i år, och kanske även tidigare. Jag tänker på Riksdagens revisorers granskning av Telia–Telenor-affären, eller snarare upphandlingsfrågorna kring den, och även konstitutionsutskottets granskning. De har löpt parallellt. Vi har kikat på detta, och nu inträffar förhållandet att konstitutionsutskottet till riksdagen anmäler vad man har funnit beträffande upphandlingsfrågorna. Senare i år har utskottet fått – det har redan remitterats till utskottet – Riksdagens revisorers förslag i anledning av deras granskning av samma fråga. Vi ska alltså behandla

den frågan senare. Denna typ av kollisioner måste vi på något sätt försöka klara av i det fortsatta arbetet.

Fru talman! Det granskningsarbete som vi ska utföra är naturligtvis grannlaga och viktigt. Jag skulle dock vilja peka på att det ibland inte är resultatet av granskningsarbetet utan anmälningarna i sig – och antalet anmälningar – som är det intressanta i sammanhanget. Detta togs upp även i utskottsordförandens föredragning.

Låt mig ta ett exempel. Det gäller inte något av de större ärendena i år, utan det handlar om en anmälan mot Björn Rosengren för att han skulle ha struntat i ett riksdagsbeslut. Enligt Göteborgs-Posten skriver anmälaren att det är uppenbart att näringsministern helt enkelt struntat i vad trafikutskottet och riksdagen sagt om att prioritera de regionala vägpengarna till de områden i landet som har störst problem med tjallossning och bärighet.

Det är alltså ett mycket klart ställningstagande till anmälan. Det blir uppmärksamhet i hemortspressen och i andra tidningar kring frågan. Det anses vara klart att Rosengren har struntat i riksdagsbeslutet. Resultatet av konstitutionsutskottets granskning av frågan är det mycket svårare att få genomslag för, därför att resultatet är att detta är helt fel! Rosengren har inte struntat i riksdagens beslut, utan utskottet konstaterar att det som man har fått fram och det som har visats är i enlighet med vad riksdagen har beslutat. Den ståndpunkten och den åsikten är det mycket svårare att få något mediegenomslag för – ja, det är inte bara svårare utan alldeles omöjligt.

Jag tycker att detta visar på ett problem i sammanhanget, nämligen att anmälningarna får ett stort genomslag medan resultatet av granskningarna får ett betydligt mindre mediegenomslag och knappast uppmärksammas alls.

Det är intressant, fru talman, när utskottets ordförande här konstaterar att fler än hälften av anmälningarna, eller de som vi nu har granskat, har handlat om ett visst statsråd. Det är väl möjligt att man kan få det till det om man räknar in de statsråd som tillhör detta statsråds departement, men det är i varje fall ett aktningvärt antal anmälningar som är direkt riktade till Rosengren. Men om ordföranden hade haft för avsikt att redovisa utskottets betänkande och utskottets ståndpunktstaganden hade han också kunnat säga att i fyra av de fem sex anmälningar som finns mot Rosengren har utskottet funnit att det inte finns anledning till någon kritik. Det hade varit en korrekt redovisning av vad utskottets granskning har kommit fram till.

Dessa resonemang leder mig fram till en annan sak, nämligen att det ibland är lite svårt att följa med i i vilken rapport och vilket betänkande som utskottets ordförande befinner sig i sitt inledningsanförande. Det började väldigt bra med betoningen av den juridiska granskningen. Då kände jag mig fortfarande hemma i konstitutionsutskottets betänkande. Ordföranden fortsatte sedan med att säga att den politiska granskningen ska ske i ett annat sammanhang, ungefär som jag uttryckte det. Men det tredje steget – och då är det direkt statsrådet Rosengren som det handlar om – blir snarare en personlighetsbeskrivning av statsrådets sätt att vara och agera.

Framför allt övergick då utskottsordföranden till att i stället för att hålla sig till utskottets betänkande och betänkandetexterna här tala om

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

den rapport som Per Unckel presenterade i januari eller februari, tror jag att det var, och som, mycket fyndigt i och för sig, var rubricerad *Björntjänster*. Där hämtade, tycker jag, utskottets ordförande sin inspiration till att diskutera förhållandena i regeringen, hur Björn Rosengren betar sig och vilka personliga egenskaper som ligger bakom Björn Rosengrens sätt att agera.

Det där ligger ju ganska långt ifrån den juridiska, konstitutionella granskning som utskottet ska syssla med. Det, fru talman, leder mig över till att avslutningsvis ta upp två andra saker. Först gäller det den dubbla roll som utskottets ordförande ju spelar i det politiska livet. Han har två hattar. Han har dels konstitutionsutskottets ordförandehatt, dels den hatt som den moderata riksdagsgruppen håller honom med eftersom han ska vara den moderata riksdagsgruppens främste politiske företrädare här i kammaren.

Det här ger ju dubbla roller. Jag har tidigare tagit upp det här från denna talarstol i anslutning till granskningsdebatterna. Jag tycker att detta illustrerades väldigt väl i vintras just i rapporten *Björntjänster*, då konstitutionsutskottets ordförande direkt uttalade sig om Björn Rosengren, hans sätt att sköta det departement som han är satt att sköta och de olika frågor som redan då fanns under anmälan i konstitutionsutskottet. Långt innan utskottet hade granskat de här frågorna hade alltså utskottets ordförande i den här rapporten klart för sig att det var illa ställt, att det var felaktigheter osv. Han kritiserade Rosengren på en rad punkter där utskottet sedan inte har funnit anledning att rikta någon kritik utan där utskottet enligt konstaterat vad som förevarit.

De här dubbla rollerna är ett problem för konstitutionsutskottets trovärdighet som granskare av regeringsmakten. Det finns anledning, tycker jag, att på allvar diskutera detta. Vilka förtroendeposter som ska besättas av vilka moderater är naturligtvis en fråga för Moderata samlingspartiet och Moderata samlingspartiets riksdagsgrupp, men som vice ordförande i konstitutionsutskottet tycker jag ändå att det vore bra om utskottets ordförande inte tvärsäkert uttalade sig om särskilda förhållanden innan utskottets granskning är avslutad.

Till sist, fru talman, vill jag ta upp en mer trist aspekt på det granskningsarbete som vi har utfört och på det som förekom på den presskonferens som vi hade. Där påstod utskottets ordförande helt plötsligt att det i praktiken var statsrådet Rosengren som hade hållit i pennan för den socialdemokratiska ståndpunkten i de olika granskningsfrågorna. Man vänjer sig ju i det politiska livet vid att stå ut med olika aspekter på saker och ting, men när integriteten på detta flagranta sätt ifrågasätts av konstitutionsutskottets ordförande gör det mig faktiskt bedrövad. Det gör mig faktiskt bedrövad att behöva gå och fundera på varför det fanns anledning att i det här sammanhanget kasta ur sig ståndpunkten att det i praktiken är Rosengren som håller i pennan.

Jag ska avstå från att peka på att Per Unckel själv har suttit i regeringen och själv har varit föremål för granskning i konstitutionsutskottet. Jag ska avstå från att koppla ihop hans erfarenheter därifrån med de här erfarenheterna. Jag tycker inte att det vore riktigt korrekt att göra så. Men jag måste på allvar protestera mot att utskottets ordförande på det här sättet ifrågasätter Socialdemokraternas, och indirekt också Vänsterpartiets och Miljöpartiets som i långa stycken har samma ståndpunkt, integri-

tet i konstitutionsutskottets granskningsarbete. Jag tycker att det vore bra, fru talman, om vi kunde få ett klarläggande från utskottets ordförande beträffande om han kvarstår vid de här ståndpunkterna eller ej.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Anf. 3 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Det var alldeles väldigt vad kritiken uppenbarligen har tagit skruv hos Socialdemokraterna. Göran Magnusson ägnar hela sitt anförande åt att kritisera kritikerna och granskarna i stället för att ägna åtminstone någon liten stillsam uppmärksamhet åt den regering som granskningen faktiskt har riktat sig mot. Vad utskottet har funnit är ju att regeringen på viktiga punkter inte har skött sina åligganden. Det är ett faktum att ett statsråd i regeringen har blivit föremål för fler anmälningar än jag någonsin har varit med om att något enskilt statsråd vid ett enstaka granskningstillfälle över huvud taget har utsatts för. Det må väl i så fall vara mig obetaget att något få reflektera över vad det är som gör att Björn Rosengren blir föremål för så mycket kritik och så mycket ifrågasättande. Jag gjorde detta i mitt anförande.

Om Göran Magnusson ägnade lika mycket möda åt att granska sin regering som åt att granska granskarna skulle utskottets arbete ta viktiga steg framåt. I det här ligger emellertid, fru talman, en allvarlig aspekt. När kritiken mot regeringen hårdnar gör regeringens företrädare det som alla som blir kritiserade har gjort i alla historiska tider: De vänder sig mot kritikerna. Jag lovar Göran Magnusson att ju flera gånger kritiken mot kritikerna upprepas desto hårdare kommer mitt arbete för att granska Göran Magnussons regering att vara. Det finns uppenbarligen flera saker att titta på att döma av upprördheten i Göran Magnussons motattacker. Smit inte i väg från ert eget ansvar genom att försöka ifrågasätta dem som har granskningen som sin huvuduppgift!

I fråga om kollisionen mellan kontrollmekanismer och kontrollinstanser, nämligen mellan Riksdagens revisorer och oss i konstitutionsutskottet, ska jag be att få återkomma i en kommande replik.

Anf. 4 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hoppas att Per Unckel också återkommer till sista delen av mitt anförande beträffande ifrågasättandet av de socialdemokratiska ledamöternas integritet i utskottet.

Jag förstår att det finns ett annat tänkande bakom detta. När jag kritiserar utskottets ordförande säger han att nu kritiseras granskaren och granskarna. Jag har uppfattat konstitutionsutskottets uppgift så att det inte finns några socialdemokrater i utskottet å ena sidan och granskare å andra sidan. Jag har uppfattat utskottets arbete så att vi tillsammans ska granska regeringen och statsråden.

Därför är det mycket märkligt att kritiken från Per Unckels sida mot mitt anförande tar sikte på att vi kritiserar granskarna. Vi räknar oss själva till granskarna. Det är väl bra om granskningen blir hårdare. Det är väl en sak. Men det är väl också viktigt att den blir saklig, att man bedömer det här på juridiska grunder och inte förirrar sig in i rapporter som mer handlar om Björn Rosengrens personlighet än om de juridiska förutsättningar som finns för arbetet.

Det är naturligtvis riktigt när Per Unckel säger att det kanske inte finns något statsråd som tidigare har haft så många anmälningar mot sig.

Men utan att dra några paralleller i övrigt är det ju så att i vanliga domstolssammanhang är det inte antalet anmälningar eller åtal som räknas, utan det är faktiskt slutsatserna, domsluten, som är det viktiga. Därför tycker jag att Per Unckel när han talar om det stora antalet anmälningar mot Rosengren också borde kunna tala om att utskottet i de allra flesta fall faktiskt inte har funnit skäl till kritik.

Anf. 5 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Låt mig få återkomma till den andra delen av Göran Magnussons första replik, dvs. till frågan om integriteten. Det har nämligen att göra med frågeställningen om kollisionen mellan olika granskningsorgan.

I principfrågan är det för mig inte ett stort bekymmer att många granskar. För mig skulle det i stället vara ett stort bekymmer om det var för få som granskade regeringens göranden och låtanden. Gärna en kollision för mycket, bara sanningen kommer fram på bordet så att säga.

När jag ifrågasatt integriteten hos de socialdemokratiska ledamöterna i KU har jag sagt det mot bakgrund av just de iakttagelser som den andra kontrollinstansens socialdemokrater gjort. I Riksdagens revisorer hade socialdemokraterna kurage nog att tillsammans med övriga partier ställa upp på en kritik mot Björn Rosengrens handlande. Men när detta ärende därefter behandlades i konstitutionsutskottet reducerades kritiken till en fråga om administrativa krångligheter.

Jag tycker, fru talman, att socialdemokraterna i Riksdagens revisorer är värda en ordentlig hyllning. De stod upp, från första till sista stund, för den kritik som sakrevisorerna hade framställt i sina underlagsrapporter. I konstitutionsutskottet blev situationen en annan. Jag beklagar detta mycket, för det skulle ha varit en styrka för granskningen, en styrka för sanningen och en styrka för riksdagens trovärdighet om socialdemokraterna hade stått pall hela vägen vad gäller de iakttagelser som Riksdagens revisorer och många många fler gjort kring Björn Rosengren.

Anf. 6 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Det är väl alldeles uppenbart så att Per Unckel bara godkänner de socialdemokrater som har samma uppfattning som Per Unckel, och så kan man naturligtvis alltid resonera. Den nu påstådda skillnaden mellan Riksdagens revisorer samt Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet i riksdagens konstitutionsutskott är i långa stycken konstruerad. Det är naturligtvis viktigt för Per Unckel eftersom anfaller i rapporten *Björntjänster* hela tiden syftade till att faktiskt få underlag för att få Björn Rosengren avsatt.

Jag kan erinra mig hur Per Unckels partiordförande nästan lite patetiskt vädjade till statsministern om att Björn Rosengren skulle befrias från statsrådsarbetet. Varför valde man att vädja till statsministern? Det finns ju instrument här i riksdagen för att se till att ett statsråd som inte har riksdagens förtroende blir avlägsnat. Den metoden har Per Unckel inte vid något tillfälle använt, utan hela tiden är det ett resonande, ett ifrågasättande och lite av halva glidningar om huruvida det borde vara på annat sätt eller ej.

Slutligen i detta replikskifte noterar jag, fru talman, att Per Unckel helt har dragit sig undan sitt påstående om att socialdemokraterna har

brustit i integritet, att Björn Rosengren har hållit i socialdemokraternas penna.

Varför Per Unckel ska vi fortsatt försöka samarbeta i konstitutionsutskottet utan att röja undan den här saken? Det vore väl enklare att säga: Inför TV-kamerorna och journalisterna blev jag lite upphetsad och gick lite för långt här när jag påstod att ni saknade integritet.

Anf. 7 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Om vikten av den granskning av regeringen som konstitutionsutskottet sysslar med finns det inga delade meningar. Ett av utskottets tunga åligganden är naturligtvis att se till att regeringen utövar sitt ämbete enligt de regler och lagar som finns.

Man kan säga att granskningen den här gången ändå ger en ganska hygglig bild vid handen. Förvisso brister det i en del avseenden. Framför allt rör sig bristerna kring lagen om offentlig upphandling. Det brister en del bl.a. i dokumentationen i vissa av departementen.

Ändå kan man kanske vara lite hovsam i sin kritik. När utskottets ordförande går fram och säger att regeringen med stor frejdighet för sina ideal driver en politik – eller hur han nu uttryckte sig – där regler inte längre tycks spela roll vill jag erinra om följande. Under de senaste 15 åren har varje år 25–40 granskningsanmälningar inlämnats mot olika regeringar.

I år behandlar vi 17, eller 16 – 2 är hopslagna. Det betyder att det i år är ett mindre antal anmälningar än vi brukar ha. Dessutom riktas kritik bara i några få av dessa anmälningar. Konstitutionsutskottet har alltså funnit att flera av anmälningarna inte ger anledning till kritik. Man kan således inte göra en generell bild av att politiken tycks gå mot en sorts konstitutionellt eller formellt förfall – att man driver en politik där reglerna spelar en allt mindre roll. Detta stämmer inte; då borde ju bilden vara en annan i KU:s betänkande. Det borde vara flera anmälningar och flera som leder över i oundvikliga kritiska slutsatser.

När vi granskar regeringen har vi naturligtvis alltid en plikt att också lite grann reflektera över vår egen roll – om den granskningsverksamhet som vi utför överensstämmer med de principer som författningarna ger för granskningen, dvs. att granskningen framför allt har ett konstitutionellt innehåll och inte är politiserad.

Man kan också se lite grann på de anmälningar som vi får in. I en akademisk uppsats inför statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet för några år sedan försökte författarna katalogisera de olika anmälningarna. De grupperades i tre avseenden. En grupp var legalistiskt överensstämmande anmälningar, dvs. helt KU-relaterade anmälningar. Vidare var det så att säga osäkra anmälningar och politiserade anmälningar.

Man kom i materialet – jag tror att det sträckte sig till år 1994 – fram till att ungefär en fjärdedel av anmälningarna var politiserade anmälningar – anmälningar, som alltså inte direkt rörde sig inom KU:s domäner och som inte reste någon preciserad misstanke mot något statsråd eller mot regeringens tjänsteutövning. En granskning av de 16 eller 17 anmälningar som föreligger för årets granskning ska man som aktiv ledamot i konstitutionsutskottet kanske inte göra utifrån de här olika klassifikationerna därför att det alltid kan tas som intäkt för att man något är part i

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

målet. Den känsla jag får när jag läser igenom anmälningarna och relaterar till de olika klasserna är att den andel som skulle grupperas som nummer tre och som nummer två, dvs. icke KU-relaterade respektive "osäkra" anmälningar, är större den här gången jämfört med hur det tidigare varit.

Det skulle vara intressant att se om någon statsvetare, som har en mera objektiv eller neutral stämpel än vad jag kanske skulle ha, skulle göra en sådan undersökning. Men det är i varje fall en känsla man får när man försöker bena ut de olika anmälningarna.

Vi har alltså anledning att se över granskningsinstitutet. Vår granskning kanske måste skärpas upp så att vi i riksdagen för en diskussion i varje partigrupp om vikten av granskning, vikten av att man så fort man ser någonting som är tvivelaktigt i konstitutionell mening ser till att det anmäls. Jag vill inte säga att det är en trend att antalet anmälningar går ned därför att det är få i år. Men man kan säga att det i varje fall inte reflekterar att det upplevs som ett stort problem, en stor oordning och stor brist på respekt för lagarna som regeringen visar upp.

Det anförs, och det har tidigare polemik varit inne på, att det varit ganska många anmälningar mot statsrådet Rosengren. Det där måste man också reflektera över. Jag har i en tidigare debatt tagit upp att man i den allmänna debatten, i mediebilden och i den politiska debatten präglar en bild av en person. Sedan utgår man ifrån denna präglade bild, vill på olika sätt förstärka denna bild och så agerar man därefter, både för att förstärka denna bild och för att därmed naturligtvis få politiska angreppspunkter.

Jag tror att mycket av granskningen av Rosengren också ligger i närheten av sådana strävanden. Det finns t.ex. en anmälan där man bara rent generellt säger att någonting tycks vara fel i Näringsdepartementet i stort sett och att vi behöver granska Näringsdepartementet som beredningsorgan. Då är det verkligen fråga om en generell granskning. Man kunde lika gärna, om det skulle ha varit Danmark, travestera Hamlet och säga att *something is rotten in the state of Denmark*. Man skulle kunna göra en granskningsanmälan och säga att någonting tycks vara ruttet i Sverige, så granska det, kära KU! Att ha det på den nivån tror jag inte är bra för granskningen. Granskningens utgångspunkt blir ganska svår om det ligger på det planet.

Kritiken av Näringsdepartementet när det gäller den stora affären Telia är viktig och allvarlig från utskottsmajoritetens sida. Minoritetens reservation verkar vara en jakt efter att vara liksom lite konungsligare till, lite mera kritisk, men den innehåller egentligen inte något större i sak som har upptäckts som majoriteten på något sätt skulle ha dolt.

Däremot tror jag i likhet med Göran Magnusson att granskningen inte ska syssla med vilken personlighetstyp som ett enskilt statsråd är. Jag tror inte att granskningen vinner på att vi analyserar ledamöter i regeringen med att det är något i ens person som gör denne till en gränsvandrare i det som konstitutionsutskottet har att syssla med, som utskottets ordförande något dunkelt uttryckte det. Det skulle betyda att ministern talar spontant. Såvitt jag förstår är det inga konstitutionella problem med spontanitet. Det finns inget som förbjuder det eller att ett statsråd tar sådana initiativ som visar att han snarare inte riktigt har förstått sin roll som statsråd. Det finns egentligen ingenting i resultaten av granskningen

som tyder på att det skulle vara fallet och att sådana generella omdömen skulle ha någon fakticitet i sig. Tvärtom är det så att de tycks vara av den naturen att man präglar en bild av en person, sedan gäller det att förstärka den, och de som har en annan bild slätar över den, de är inte med i kritiken.

Majoriteten har en bestämd kritik av vissa inslag i Näringsdepartementets verksamhet men går inte så långt och deltar inte i den här stigmatiseringen av personligheter, vilket inte heller är KU:s uppgift.

Fru talman! Med dessa anmärkningar yrkar vi på godkännande av utskottets anmälan utom i de avseenden som Mats Einarsson kommer att redogöra för närmare under debatten. Vi har en reservation i betänkandet, men i övrigt har vi kunnat ansluta oss till bedömningarna. Vad granskningen kommer fram till generellt är att även om det i vissa avseenden finns brister är de av begränsad natur och att svensken och den svenske väljaren kan sova relativt gott. Regeringsmakten utövas under lagarna, och det är i huvudsak ett gott betyg.

Anf. 8 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! När vi inför vårens granskningsarbete tittade på listan av ärenden var det väl många av oss som möjligen trodde att våren inte skulle bli så betungande. Men det visade sig att flera ärenden hade intressanta och viktiga aspekter i sig. Och genom att vi dessutom fick ett sammansatt utskott där KU blev inblandat blev våren fylld av mycket arbete. Ofta tröstade jag mig själv med att ”det blir nog bättre nästa vecka”, men det där ”bättre” lät vänta på sig. Nu blir det, fru talman, åtminstone bättre nästa vecka.

Det är inte bara ledamöterna som har varit ansträngda utan även vårt kanslis personal. De är väl värda en eloge för sin lojala och professionella insats.

Fru talman! KU:s granskning av regeringen får ju inte några rättsliga effekter även om vi framför kritik, och det gör vi ibland. Vår granskning är egentligen ett fortlöpande led i den offentliga debatten kring hur regeringen sköter sitt uppdrag utifrån de begränsningar som grundlagarna anger och det regelverk som vi i övrigt har för regeringens agerande. Det är en del av riksdagens kontrollmakt.

Fru talman! En väl genomförd KU-granskning är den bästa preventiva åtgärden för att regeringen framöver ska agera på ett korrekt sätt i förhållande till regelverket. Konstitutionsutskottet har alltså – oavsett vad dess kritiker säger – en viktig uppgift i sin granskning av regeringen. Vi utgör en maktfaktor i den meningen att utskottet kan uppfattas som en påminnelse om regeringens och statsrådets ofullkomlighet. För att travestera fablernas värld: ”Statsråden är väl också människor.” Man kan ta en annan bild, Caesars slav på triumfvagnen som viskar ”memento mori” – kom ihåg att du är dödlig. Det är en viktig uppgift för konstitutionsutskottet visavi regeringen.

Fru talman! KU:s granskning är alltså en viktig del av det tillitsskapande arbete som är nödvändigt för en fungerande demokrati. Konstitutionsutskottet är dessutom – utan att ta till överord – nog mer än andra utskott ett konsensusutskott. När vi bedömer regeringens verksamhet försöker vi enas kring verklighetsbeskrivningen och försöker i samstämmighet tolka författningen och övriga lagar.

Granskningsdebatterna, eller då vi presenterar granskningsbetänkandet, brukar ofta inriktas mot skillnaderna i synsätt mellan de olika partierna, men en vanlig bild är att utskottet i många frågor uppnår en betydande samsyn, och så även i detta betänkande. Det är viktigt att det är så och förblir så. Dessutom kan jag konstatera att utskottet som sådant har en oerhört trivsamt uppsättning ledamöter som gör det roligt att arbeta i utskottet.

Efter presskonferensen i anslutning till granskningsbetänkandet var det en journalist som kom fram till mig och undrade: Är det så infekterat och spänt i utskottet som den här presskonferensen visar? Nej, svarade jag, det är tvärtom, vi har det väldigt trivsamt, skämtar ständigt och vi har det väldigt trevligt tillsammans. Man skulle kunna citera ur Fänrik Ståhls sägner: Vi ”älskar och slår ihjäl med samma varma själ”, och då med betoning på varma.

Fru talman! Dessutom är vi ofta väldigt engagerade i vårt arbete. Det ger måhända associationer till ett uttryck som Staffan Lindén fällt: ”Visst engagerar jag mig i världshändelserna. Jag har ju sagt usch flera gånger.” Mycket av utskottets arbete går ut på att finna uttryck för de där ”uschen”.

Nu kommer man ju inte ifrån att bedömningsutgångspunkterna kan vara olika. Det faller sig naturligt att den verkliga oppositionen – med betoning på verkliga – försöker hitta så många fel som möjligt på den sittande regeringen. Och lika naturligt är det att regeringspartiet har stor förståelse och ibland överseende med regeringens arbete även när ett och annat litet misstag begås. Låt mig säga detta mycket tydligt och klart: Det är hyckleri att påstå något annat, och det gäller oavsett vilken färg regeringen har.

Fru talman! Däremot kan man fundera något över de s.k. stödpartierna, dvs. om det finns sådana och det gör det just nu. Hur resonerar de i granskningsfrågorna? Förvånansvärt ofta hamnar de på samma linje som regeringspartiet. Då kan man fråga sig: Är det av omsorg om regeringssamarbetet? Eller är det så att regeringspartiets ställningstagande per definition mer än t.ex. oppositionens ställningstagande representerar en objektiv sanning? Det senare kanske Göran Magnusson gärna vill instämma i.

I årets granskningsbetänkande finns det bara ett exempel på att ett av stödpartierna tillsammans med oppositionen vågat sig på en försiktig kritik av statsministern. Det är ju t.ex. märkligt att Vänsterpartiet är berett att ge fribrev till sådana statsrådsuppsmaningar som – om de efterlevs – riskerar att leda till lagbrott.

Kanske har man lyssnat för mycket på vad Jean Sibelius har uttryckt: ”Bry er aldrig om vad kritikerna säger. Kom ihåg att en staty aldrig har rests för att ära en kritiker.” Fast det blir nog inga lojalitetsstatyer heller.

Fru talman! Det finns en hel del andra intressanta iakttagelser man kan göra utifrån betänkandet. Majoriteten tror t.ex. inte att regeringen är förmögen att göra partitaktiska överväganden. Nej, man ska klart inte överskatta en socialdemokratisk regering, det kan jag hålla med om. Men majoriteten underskattar nog i alla fall regeringens kompetens på det området – en lite väl kraftig underskattning.

Fru talman! Sedan kan vi också lära oss av majoriteten att regeringen ibland har väldigt lite tolkningsutrymme – detta apropå Västkustbanan –

men desto större tolkningsutrymme när det gäller lagen om offentlig upphandling av konsulttjänster.

På en punkt kan jag känna en viss tillfredsställelse med socialdemokraterna. De har uppvisat en viss perceptionsförmåga. I fjol ville de inte gärna använda uttrycket ”statens trovärdighet som avtalsslutande part”, men i år kommer det till god användning i den egna texten. Trägen vinner, om man så får säga.

Så här i slutet av mitt anförande vill jag gärna citera Oscar Wilde: ”Erfarenhet är det namn som människorna ger åt sina misstag.” Man skulle därför kunna säga att granskningsbetänkandet visar att regeringen har gjort en del erfarenheter.

Fru talman! För mig är det viktigt att konstatera att det är konstitutionsutskottet som sådant som äger frågan om granskningen av regeringen, inte kammaren. Därför vill jag instämma i det som Göran Magnusson sade tidigare. Jag kommer därför inte att yrka på godkännande av anmälan i någon reservation, men för den händelse att någon av övriga reserveranter gör det när det gäller reservationer som vi står bakom kommer vi givetvis att fullfölja detta i kammaren.

Anf. 9 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Ingvar Svensson raljerar en aning med det som han kallar stödpartierna. Han säger att vi ofta kommer överens med socialdemokraterna. Det kanske beror på att vi helt enkelt tycker att den kritik som vi riktar ligger på den nivå som socialdemokraterna och vi har varit överens om i utskottet. Vi tycker att den borgerliga – enkannerligen mest den moderata – kritiken har varit överdriven.

Jag ser till min förvåning att i inget ärende i granskningsbetänkandet har kristdemokraterna gjort på något annat sätt än Moderata samlingspartiet. Alla fyra borgerliga partier har gemensamma reservationer. De trasar helt i patrull. Med detta som grund finns det större skäl att raljera med Ingvar Svenssons beteende. Man kanske planerar att ge en bild av att ett framtida tänkt borgerligt regeringsalternativ skulle framstå som mera enigt. Vi har dock reserverat oss och riktar på en punkt skarpare kritik mot den socialdemokratiska regeringen.

Den raljanta tonen mot oss faller nog ännu starkare tillbaka på Ingvar Svensson och kristdemokraternas agerande i fråga om detta betänkande.

Anf. 10 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Nu kan man alltid diskutera fram och tillbaka om detta. Det är möjligt att Kenneth Kvist och Mats Einarsson då och då får igenom en och annan synpunkt i skrivningar som även socialdemokraterna ställer sig bakom.

När det gäller de reservationer som de fyra icke socialistiska partierna står bakom handlar det ofta om ett givande och tagande.

Anf. 11 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Man kan inte säga att det är anmärkningsvärt eller att vi är i ett större partis våld eftersom vi på de flesta punkter kommer fram till en samsyn. Samma kritik kan ju riktas åt andra hållet. I varje fråga litar sig de borgerliga partierna precis om samma linje. Då kan man lika

gärna se det som en sorts politisk markering på samma sätt som man beskyller oss.

Sedan ska vi återkomma till de särskilda punkterna och vad ”plussen” på kritiskskalan egentligen är värda när allt kommer omkring.

Anf. 12 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag har inte hävdat att de s.k. stödpartierna befinner sig i socialdemokraternas våld. Jag förmodar att man frivilligt har gått med på de skrivningar som har gjorts. Jag har bara ibland undrat lite grann över motivet.

I mitt anförande tog jag upp exemplet om statsministerns uttalande och att man utfärdade ett fribrev. Det har inte varit så farligt att ställa upp på vår formulering. Då hade det kanske blivit en mycket bred majoritet i utskottet kring dessa frågeställningar.

Anf. 13 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag ska framföra tre aspekter.

Först vill jag uttrycka min glädje över att Ingvar Svensson och jag är överens i frågan om hanteringen av betänkandet i kammaren.

Ingvar Svensson säger att konstellationen med Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna är kännetecknet för något slags partipolitisering i granskningsarbetet. Jag instämmer då i Kenneth Kvists resonemang. Samma fråga kan ställas om varför de fyra borgerliga partierna alltid uppträder som trädde på ett snöre. Utgångspunkten är ju en konstitutionell granskning. Då borde skiljelinjen kanske inte gå efter de partipolitiska uppställningarna i alla sammanhang. Man kunde faktiskt göra andra bedömningar.

Den tredje aspekten som jag tänkte ta upp är Ingvar Svenssons formulering från i fjol. Den var bra i fjol, fast den förekom i fel sammanhang. Den är lika bra i år, och nu är den insatt i sitt rätta sammanhang. Ingvar Svensson kan väl vara glad för att formuleringen kommer till användning. Dessutom hade Svensson kunnat följa med över med formuleringen som hjälp och konstatera att det som man påstod att regeringen borde göra hade kunnat skada staten som avtalsslutande part.

Anf. 14 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Man kan alltid diskutera varför man hamnar på gemensamma ståndpunkter i reservationer osv. Jag tycker egentligen inte att det är så konstigt att det i ett regeringssamarbete finns en lojalitet även vad gäller granskningen, samtidigt som oppositionen har ett intresse av att vara så kritisk som möjligt. Jag försöker inte hyckla på den punkten, för så blir ju grundinställningen i det politiska arbetet. Vad jag undrade över är om man hade klart för sig motiven för detta. Jag tycker inte att det är konstigt att det blir så här.

Sedan var det intressant med detta om statens trovärdighet som avtalsslutande part. I fjol gällde det Rikta, där staten genom sitt agerande skapade problem för ett företag – problem är väl ett svagt ord i sammanhanget – medan socialdemokraterna den här gången använder detta som ett stöd för regeringens förhållande till Goldman Sachs. Men samtidigt är det viktigt med trovärdigheten. Vi har inte ifrågasatt att staten skulle uppfylla sina avtal, men vi har sagt att eftersom affären så småningom

sprack kanske man inte hade behövt betala ut hela ersättningen. Det var det som frågan handlade om.

Prot. 2000/01:117
30 maj

Anf. 15 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Ingvar Svensson har återgett en rad citat och annat, även latinska. Jag tror att jag också ska försöka mig på ett: *Pacta sunt servanta* – avtal skola hållas. Det är väl det som har varit utgångspunkten för vår bedömning av just denna fråga.

När det sedan gäller hur partierna grupperar sig i förhållande till olika konstitutionella eller juridiska bedömningar vill jag bara understryka för kammaren, inklusive Ingvar Svensson, att det naturligtvis inte finns någon uppgörelse kring de politiska frågor som finns mellan regeringen och samarbetspartierna om granskningen i konstitutionsutskottet. Jag vill bara klara ut att det självklart inte är på det sättet, utan vi utför naturligtvis granskningen av den socialdemokratiska regeringen utifrån konstitutionella juridiska aspekter och bedömningar. Det handlar inte om att vi i förväg sätter oss ned och bestämmer hur vi ska tycka, utan det är utskottsutfrågningarna och det material som vi får in som faktiskt får utgöra grunden för vår slutliga bedömning. Vi har ingen rapport i januari eller februari som anger inriktningen på granskningen. Dessvärre får vi konstatera att Ingvar Svenssons parti och de ytterligare två borgerliga partierna i huvudsak har anslutit sig till rapporten *Björntjänster*.

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Anf. 16 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Det sista var ett påstående gripet ur luften. Vi har absolut inte anslutit oss till någon rapport. Den rapporten får moderaterna själva stå för.

Sedan har jag aldrig hävdat att granskningssamverkan skulle vara en del av regeringssamverkan. Vad jag vill klargöra är att det faktiskt blir ett underförstått samförstånd i de här frågorna, också i granskningsfrågorna.

Trots att jag inte är latinare vill jag gärna instämma i det som Göran Magnusson säger, att avtal ska hållas.

Anf. 17 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! All offentlig makt utgår från folket, och riksdagen är dess främsta företrädare. Riksdagens kontrollmakt är fundamental för att demokratin ska fungera väl. Utgångspunkten är att alla offentliga beslutsfattare som utövar makt ska kontrolleras.

Konstitutionsutskottets uppgift är att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Utgångspunkten är att alla som utövar offentlig makt ska kontrolleras. Det är viktigt med en löpande granskning som upprepas år efter år. Jag tycker att denna granskning är ett mål i sig utan att det därmed ska vara ett mål att finna felaktigheter som leder till kritik av statsråd.

Det är ett värde i sig att den som utövar och har makt att besluta också vet att besluten och tjänsteutövningen faktiskt granskas. Granskningen, öppen och offentlig, är i sig ett viktigt demokratiskt instrument som måste hanteras med mycket stor respekt och varsamhet.

Fru talman! All offentlig makt utgår som sagt från folket, och riksdagen är dess främsta företrädare. Men riksdagens företrädare i konstitut-

ionsutskottet har till uppgift att just granska makten, ej att vara en domstol.

Den granskning som KU är satt att genomföra är till för att förebygga missbruk av makt. En bra genomförd granskning har till uppgift att utveckla demokratin, att försöka utveckla och i längden också förändra demokratins arbetsformer samt att vara uppmärksam på att det konkreta maktutövandet också förändras över tid. Därför är dagens debatt en viktig del i uppdraget att ständigt återvinna de demokratiska värdena och ständigt göra nya och överraskande granskningar av en makt som är beroende av folkets vilja.

Det söks ofta efter skiljelinjer i bedömningen av granskningsunderlaget. Det kan i sig vara intressant, men kanske lika intressanta är de faktiska bedömningarna där utskottet markerar ett samlat och enligt granskningsresultat.

Vad är det då för frågeställningar som vi återfinner i årets anmälningar, och vad har vårens granskning givit för resultat som är värda att reflektera över och reagera på? Det som jag tycker att det finns anledning att uppmärksamma i årets granskning är att det är ett flertal granskningsanmälningar och att granskningsarbetet har ringat in Regeringskansliets och regeringens handläggning av ett flertal ärenden. Det är ärenden i vilka det på ett eller annat sätt från anmälarens sida har ansetts att det funnits eller finns betydande brister just i handläggningen och tveksamheter till att denna handläggning förlagts till Regeringskansliet. Anmälningarna som berör både de lokala investeringsprogrammen och Östersjömiljarden har i granskningen visat på frågetecken i just administrationen. Det är brister som naturligtvis inte är försvarbara när det gäller utdelning av medel eller ansökningsförfarande och som lätt leder till spekulationer och ifrågasättande av om det gjorts rättvisa bedömningar. Även om det i något fall också inneburit att oppositionen reserat sig för kritik riktad mot ett enskilt statsråd är det egentligen fenomenet att Regeringskansliet har åtagit sig förvaltningsuppgifter som mer naturligt borde åligga myndigheter som i grunden är av intresse för kritik. Det är därför naturligtvis viktigt att det finns tydlighet både i ansökningsförfarandet och i fråga om vilka kriterier som ska gälla när medel beviljas t.ex. Bara misstanke om att ovidkommande politiska hänsyn har tagits måste tas på allvar. Därför, fru talman, handlar naturligtvis den viktiga frågan om det lämpliga i att regeringen över huvud taget övertar uppgifter som rätteligen borde ligga hos självständiga myndigheter. Detta aktiva övertagande av myndighetsuppgifter måste noga följas, även om det i sig inte är konstitutionellt felaktigt.

Fru talman! Det finns stor samstämmighet i de flesta av granskningens bedömningar. Det som naturligtvis har uppmärksammats och ska uppmärksammas är att statsrådet Rosengren har så många granskningsanmälningar riktade mot sig i sitt utövande som statsråd. Antalet i sig säger naturligtvis ingenting om ifall det är befogat med en granskning och om det i granskningen är befogat med kritik eller ej. Men faktum är att det har riktats kritik, därtill av ett enligt utskottet. De fyra borgerliga reservanterna har vid ett par tillfällen gjort andra bedömningar. De har valt att vara mer tydliga och gå längre i sin kritik än vad socialdemokraterna har valt att göra.

Både Västkustbanan och konsultupphandlingen i samband med Telenor borde enligt Centerpartiet resulterat i en hårdare bedömning.

Det är också värt att uppmärksamma att utskottet har gjort en granskning avseende Näringsdepartementet som beredningsorgan, inte just för att det har varit någon skiljelinje i denna. Bara för att det har återkommit ett flertal anmälningar som berör Näringsdepartementet kan det därmed inte anses att det inte fungerar som beredningsorgan, enligt 7 kap. regeringsformen. Men utskottet betonar trots allt vikten av att ansvaret för departementsindelning och ansvaret för fördelning åligger statsministern. Utskottet utgår ifrån att statsministern försäkrar sig om att det ansvarsområde som åligger Näringsdepartementet inte är för omfattande.

Fru talman! Eftersom ärendet inte kommer åter i de senare debatterna, vill jag för ett kort ögonblick lyfta fram granskningen av transportstödsförordningen och det faktum att den har fått en retroaktiv verkan för företagare. Som granskningen har visat strider inte detta mot regeringsformens retroaktivitetsförbud. Men det bör ändå uppmärksammas att det är mycket olyckligt och otillfredsställande att regler får en negativ retroaktivitet för näringsidkare. Detta bekräftar också näringsministern.

Nu har granskningen visat att problemen med tidsbristerna uppkom på grund av handläggning som den svenska regeringen inte själv kunde ta ansvar för. Men det hindrar inte, vilket också ministern bekräftar, att Näringsdepartementet kunde ha vidtagit åtgärder som gjort att berörda företag fått information på ett tidigare stadium.

Fru talman! Att statsråd uttalar sig är väl naturligt, och att statsråd i likhet med andra medborgare har rätt att göra så i olika sammanhang har konstaterats tidigare och konstateras igen. Denna form av anmälningar återkommer som sagt varje år. I årets granskning finns dock en anmälan som handlar om statsministerns uttalande om att kommunerna bör höja socialbidragsnormen med anledning av höjningen av barnbidraget. Det är riktigt att statsministern får uttala sig. Kommunerna har också ett eget självbestämmande i ärendet. Men det är ändå anmärkningsvärt att uttalandet i sig kan uppfattas som en uppmaning till kommunerna som i detta fall riskerar att leda till lagbrott.

Fru talman! Liksom det i årets granskning finns ärenden som vi till viss del känner igen sedan tidigare granskningar, finns även i årets granskning ärenden som vi i konstitutionsutskottet troligen också kommer att få återkomma till. Som jag inledde med kan vi konstatera att det finns en glidning hos regeringen att överta verksamhet som av hävd har ålagts statliga myndigheter att ansvara för. Vi kan också se brister i att det inte finns en uppbyggd kompetens- och kvalitetsbedömning när det gäller just övertaganden av administrativa ärenden.

Fru talman! I övrigt råder det mest samstämmighet i de ärenden som har granskats. Likt Ingvar Svensson kommer jag inte att yrka på godkännande till anmälan i några reservationer, men jag kommer att fullfölja Centerpartiets ställningstagande i reservationerna om andra yrkar på godkännande till anmälan i dessa.

Anf. 18 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag tyckte mycket om den resonerande ton som Åsa Torstensson hade i sitt inlägg. Men jag har icke desto mindre några frågor att ställa.

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

Är det verkligen så, Åsa Torstensson, som Ingvar Svensson sade i ett replikskifte med mig att man tagit och givit i diskussioner om de borgerliga reservationerna? Har man inriktat sig på att skriva ihop sig? Har det funnits delade meningar, eller i alla fall nyanser, i de konstitutionella bedömningarna? Det skulle vara intressant att få svar på dessa frågor.

Anf. 19 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill fortsätta det öppna resonerandet. Likt Ingvar Svensson trodde jag att själva granskningsförfarandet skulle gå lite snabbare i år. Men under denna långa vår har jag upplevt att det har varit ett givande och tagande i granskningsärendena i hela utskottet. Kenneth Kvist har ju också deltagit i det här resonerandet. Jag tror inte att Kenneth Kvist kan vara förvånad över att det finns reservanter i dag. Resonerandet har resulterat i att Centerpartiet har ansett att texterna skulle vara annorlunda när det gäller bedömningarna. Därmed har det också blivit andra ställningstaganden till reservationer. Jag utgår ifrån att Kenneth Kvist har med sig den erfarenheten från årets granskning.

Anf. 20 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Att utskottet som helhet resonerar sig samman är ju en utmärkt princip. Men det är ju lite konstigt att man förhandlar fram en reservation. Det är lite annorlunda. Om man inte delar det en majoritet i utskottet väger samman, markerar man väl sin särmening. Om den sedan sammanfaller med andra partiers, har man samma särmening. Det är inget konstigt med det. Men som det framställdes av Ingvar Svensson har man givit och tagit och givit vika på vissa ståndpunkter och stått för andra. Det låter som ett slags politiskt schackrande med konstitutionella principer. Det var det som jag reagerade mot, och Åsa Torstensson besannar tydligen att det är så det har gått till.

Anf. 21 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Jag utgår ifrån att resonerandet om reservationstexter sker på ungefär samma sätt som majoritetstexterna arbetas fram. Jag tror inte att det finns någon större skillnad i det arbetssättet, Kenneth Kvist.

Anf. 22 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Det är en mycket speciell uppgift vi i KU har att granska regeringens skötsel av sitt fögderi. Den här uppgiften lär vi vara ganska ensamma om i världen. Jag vet inte att det förekommer i något annat parlament.

Hur sköter sig statsråden egentligen? Ja, det undrar många riksdagsledamöter, och också medborgare som ofta hör av sig till oss i utskottet med begäran om granskning. En del av dem har också svårt att förstå varför de inte själva får anmäla statsråden för granskning i konstitutionsutskottet.

Att göra en avvägning eller en gränsdragning mellan det politiska och rättsliga när vi gör vår granskning är inte alldeles lätt. Det vill jag gärna medge. Och det blir inte lättare nu när Riksdagens revisorer får en ny roll. Detta är i och för sig välkommet, men gränsdragningen mellan KU:s granskning och den som åligger revisorerna måste snarast klargöras,

annars riskerar KU:s granskning att komma i bakvattnet av den som Riksdagens revisorer gör, och det vill inte jag vara med om. Härvidlag delar jag Göran Magnussons oro.

Men jag instämmer inte i hans och Kenneth Kvists påstående att de borgerliga alltid hänger ihop som ler och långhalm i sin kritik av regeringen. I år är vi visserligen ense, men det har vi verkligen inte alltid varit under mina år här. Ibland har faktiskt vi i Folkpartiet fått stå ensamma i vår kritik. Det gäller t.ex. statsministerns tjänsteresor.

Fru talman! Det är ett digert granskningsbetänkande från konstitutionsutskottet som vi har att debattera i dag. Det har redan framgått av dagens debatt. Det är inte särskilt svårt att peka ut några väsentliga huvudfrågor. Den fråga som utan tvekan har väckt störst medial uppmärksamhet, och som också är mycket betydelsefull ur ett konstitutionellt perspektiv, rör vissa aspekter på den spruckna Telia–Telenor-affären.

Vi hade fullt så med den här affären redan i samband med förra årets granskning. Den granskning som utskottet har genomfört visar, enligt min och Folkpartiets mening, att det har förekommit en rad brister i det ansvariga statsrådet Björn Rosengrens hantering. Upphandlingen av konsulttjänster hos bl.a. Goldman Sachs har inte skett på ett tillfredsställande sätt. Viktiga dokument har kommit bort, och beslutsvägarna är mycket svåra att följa. Den bild som tonar fram av Näringsdepartementets administration är föga smickrande, och den inger oro. Därför känns det väldigt angeläget att KU i samband med den administrativa granskningen i höst tittar närmare på Näringsdepartementets sätt att arbeta.

Folkpartiet har tillsammans med de övriga borgerliga partierna reserverat sig för skarpare skrivningar när det gäller hur departementet har skött flera av de upphandlingsärenden som kan knytas till Telia–Telenor-affären. Gällande regler, eller åtminstone intentionerna bakom dem, har knappast följts. Näringsdepartementets förklaring till att man inte har levt upp till bestämmelserna har karaktären av rena efterhandskonstruktioner.

För den tolkningen talar också att Näringsdepartementet har lämnat olika uppgifter om på vilken legal grund departementet anser sig ha haft rätt att frånga huvudprinciperna i upphandlingsbestämmelserna, dvs. att upphandling ska ske i fri konkurrens för att säkra ett så lågt pris som möjligt – till skattebetalarnas fromma.

Näringsministern förtjänar också hårdare kritik än vad utskottsmajoriteten vill ge honom vad beträffar hanteringen av den s.k. transaktionsersättning som betalades ut till Goldman Sachs.

Trots de skillnader som finns i utskottet om hur vissa delar av näringsministerns agerande ska bedömas – och de är viktiga att lyfta fram – förtjänar det ändå att påpekas att utskottet som helhet riktar en mycket allvarlig kritik mot Björn Rosengren.

Utskottet har också ansett sig tvingat att påpeka vikten av att dokumentera ställningstagande och beslutsunderlag. Att riksdagens konstitutionsutskott ska behöva upplysa och närmast tillrättavisa statsråd om att beslut och beslutsunderlag ska dokumenteras så att det är möjligt för medborgarna och deras ombud att följa regeringens verksamhet är direkt pinsamt för näringsministern. Här borde en skammens rodnad färga Björn Rosengrens kinder.

Fru talman! Den här affären reser principiellt viktiga frågor om Näringsdepartementets rutiner och syn på sitt uppdrag. Näringsdepartemen-

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

Inledning

tet är ju som det tyngsta departementet en del av regeringen, och det är en regering som ska svara inför riksdagen och värna om medborgarnas, dvs. folkets, bästa. Det innebär en skyldighet att visa respekt för lagar och regler som har kommit till för att göra det möjligt att granska och utvärdera den bedrivna verksamheten.

Den analys som konstitutionsutskottet i sin helhet har gjort visar att det finns en hel del att rätta till på den här punkten. Jag har i en tidigare debatt, om regeringens Sydafrikasatsning, pekat på att Regeringskansliet måste skapa en mycket tydligare policy för hur kontakter och affärer med näringslivet ska gå till utan att fundamentala konstitutionella krav åsidosätts. Det kravet framstår som än mer angeläget nu.

Det finns anledning att redan nu lyfta fram två ärenden. Det gäller dels regeringens stöd till de lokala investeringsprogrammen, dels behandlingen av den s.k. Östersjömiljarden. Gemensamt för de här båda fallen är att den ordning som har gällt är att beslut om fördelning av stödpengar i enskilda fall, dvs. rena förvaltningsbeslut, har hanterats på regeringsnivå.

I båda dessa ärenden har för det första brister när det gäller hanteringen av de skilda stödärendena kunnat konstateras. Regeringskansliet har helt enkelt inte den kompetens som krävs för att kunna fatta den här typen av beslut. De borde, som normalt är fallet, ha handlagts av berörda myndigheter.

För det andra, och än viktigare, är det så när beslut i förvaltningsärenden flyttas från självständiga myndigheter till regeringen att det alltid närs, ogrundade eller grundade, misstankar om att det är politiska överväganden som kommer in i beslutsprocessen. Så har det varit också i dessa fall.

En central princip i svensk rättsordning är att förvaltningsärenden alltid ska avgöras av självständiga myndigheter och att rena sakskäl, inget annat, ska ligga till grund för besluten. Politiska instanser får inte lägga sig i enskilda ärenden. När lagar och förordningar väl är stiftade ska vi politiker hålla tassarna borta från rättstillämpningen. Så garanteras vi alla likhet inför lagen.

Under senare år syns det ha blivit en alltmer tydlig trend mot att fler och fler ärenden som är av förvaltningskaraktär flyttas från myndigheter till Regeringskansliet. De två exempel som vi har i dag är goda illustrationer, och regeringens Sydafrikasatsning, som också hanterades på mycket hög nivå i Regeringskansliet, är en annan. Detta är, fru talman, en utveckling som om den fullföljs innebär en principiell omvandling av det svenska statsskicket – bort från principen om självständiga myndigheter. Här borde konstitutionsutskottets majoritet vågat vara tydligare.

Fru talman! I likhet med Ingvar Svensson och Åsa Torstensson väljer jag att inte yrka bifall till reservationerna, men jag stöder naturligtvis mina reservationer om de kommer upp för omröstning.

Anf. 23 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tänkte närmast beröra frågan om upphandlingarna och bara konstatera att vi är eniga i kritiken kring administration och hantering av flera upphandlingar – vi har varit det tidigare också. Det enklaste är att säga att lagen om offentlig upphandling ska följas. Det finns inte något utrymme utöver det.

Vad som också föranledde mig att begära replik var beskrivningen av att lagen om offentlig upphandling syftar till att få det mesta för pengarna och det lägsta priset för skattebetalarna. Jag har ingen invändning mot detta, men jag tycker att man ska konstatera att lagen om offentlig upphandling också är ett näringsfrihetsrättsligt instrument i den meningen att det ska tillgodose olika företags möjligheter att på lika villkor få uppdrag från den offentliga sektorn. Det är en oerhört viktig aspekt på lagen om offentlig upphandling.

Den som vill gå tillbaka i konstitutionsutskottets annaler kan i ett annat granskningsärende som gällde upphandling konstatera att där har statsrådet försvarat sig med att det visserligen fanns en lag om offentlig upphandling vid den tiden som bjöd vissa förfaranden, men att det förfarande som gjorts, alltså inte upphandling, hade gynnat skattebetalarna och var dessutom ett handlande som låg i linje med vad det privata näringslivet ägnar sig åt. Statsrådet fick kritik för den här hanteringen. I dag är vi mycket mera klara över och mycket bättre på att konstatera att lagen om offentlig upphandling gäller, och gäller också i Regeringskansliet.

Anf. 24 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Göran Magnusson och jag skiljer oss inte i uppfattning om vikten av att följa lagen om offentlig upphandling. Jag delar naturligtvis också Göran Magnussons uppfattning när det gäller vikten av att saker och ting sker i konkurrens.

Man kan nu ändå slå fast att konkurrens i de allra flesta fall är mycket bra också för skattebetalarna. Man brukar få fram det bästa resultatet med detta.

Kritiken från min sida, och från många andra, har snarare handlat om att man från Näringsdepartementet inte ordentligt har följt lagen om offentlig upphandling. Det här, fru talman, lär vi komma in på mer när vi kommer till själva ärendet om Telia–Telenor.

Anf. 25 PER LAGER (mp):

Fru talman! I betänkandet KU20 med vårens granskning av ministrarna finns fyra reservationer från den borgerliga gruppen, två reservationer från mp och v och en reservation från s och v, då Miljöpartiet som vågmästare bildat majoritet med de borgerliga partierna.

Den huvudsakliga kritiken i vårens granskning handlar om hur regeringens handläggning visat brister vad gäller mål, upphandlingsrutiner och dokumentation, men också i förutseende, agerande och tydlig information.

Vi hade från början 18 granskningsärenden, men som Kenneth Kvist påpekade har vi numera 16 eller 17. Jag vet inte vilket antal det blev, men vi får väl hålla oss till 17.

Av dessa ärenden är vi helt överens i bedömningen vad det gäller 9 stycken. Det är ganska många. Det får gälla som ett ganska gott betyg, även om det enligt min mening borde ha varit möjligt att sammanjämka åsikterna i fler ärenden.

Det finns en lovvärd tendens, fru talman, i arbetsprocessen, och det är att vi efter all faktagenomgång och de särskilda utfrågningar vi haft söker just en gemensam utskottslinje. Men när vi efter många försök att bli överens trots allt inte lyckas blir effekten ofta i stället en polarisering av

de olika ståndpunkterna. Detta kan möjligen ses som något av en politisk nödvändighet men fjärmar samtidigt bedömningarna mer än behövt från den kompromissande grundinställningen.

En sammanjämkad hållning innebär ofta visst mått av förståelse och överseende samtidigt med varnande anmärkningar och i vissa fall kritik av respektive ansvarig minister i klara ordalag. Jag anser att vi har ett särskilt stort ansvar just när det gäller att försöka komma överens i bedömningarna för att kunna leva upp till KU:s centrala roll som granskare av regeringsmakten. Vårt uppdrag är ju i botten att effektivisera regeringsmakten.

Våra bedömningar borde därför inte kunna kopplas till den partipolitiska rollen utan i huvudsak vara uttryck för utskottsledamöternas samlade klokskap och avvägningar. Men vi är inte heller en domstol. Möjligen är detta en önskedröm. Det parti- och blockpolitiska inflytandet är tydligen något vi får leva med i KU, och ett resultat av att vi faktiskt är politiker.

Jag tycker att det som Ingvar Svensson sade om att vi inte får hyckla med dessa saker utan måste tala öppet om dem var viktigt.

Jag har i tidigare granskningsdebatter också nämnt den särskilda position som just Miljöpartiet under denna mandatperiod fått som vågmästare i utskottet. Det har också raljerats över vad jag har sagt tidigare. Men faktum kvarstår att Miljöpartiet inte har någon naturlig hemvist i det ena eller andra politiska blocket. Jag vänder mig emot att jag inrangerades bland de socialistiska partierna av Ingvar Svensson. Han vet mycket väl att Miljöpartiet inte är ett socialistiskt parti.

Men detta gör mig också fri att försöka sammanjämka skiljaktiga meningar där det alls funnits möjligheter, och det har jag försökt. I ett flertal fall har detta till sist, när det inte gått att finna en gemensam bedömning, inneburit att jag kommit med en egen kompromisslinje som i praktiken handlat om en förändring eller bearbetning av något förslag. Oftast har det varit socialdemokraternas och Vänsterns text, där jag har kunnat finna just grundtexten som underlag för en något skarpare formulerad slutsats. Det handlar ofta om en skärpning i bedömningarna.

Alla som varit med i KU:s hantering vet hur detta har gått till och att det är så som jag har agerat. Med uttalad kritik för det som vi verkligen har haft otvistigt underlag för har jag ansett att det har varit den rimligaste vägen. När det gäller statsministerns uppmaning till kommunerna angående socialbidraget fann jag i stället en rimligare hållning tillsammans med de borgerliga partierna, och då har det i stället handlat om att mildra en i mitt tycke överdriven kritik.

Det är ju så här vi kommer överens. Något annat sker inte. Det är så här vi löser problemet med olika ståndpunkter för att försöka finna gemensamma.

I två andra ärenden har jag reserverat mig tillsammans med Vänstern. Det ena handlar om något regeringen lovade i en hushållsbroschyr inför folkomröstningen om EU-medlemskap – något som den inte stod för. Den frågan kommer Birger Schlaug, som var anmälare, att närmare gå in på senare i debatten. Den andra frågan avser krigsmaterielexporten till Natoländer i samband med Natos bombningar av Jugoslavien. Inga andra ledamöter i utskottet har haft förståelse för den kritik som jag har varit med om att framföra i dessa två ärenden.

Det kan också ge anledning till funderingar. Är det våra partiers – i detta fall Vänsterns och Miljöpartiets – särskilda kritiska hållning till EU respektive vapenexport som gör att vi här skiljer ut oss och bildar ett minoritetsblock? Varför delar inga andra ledamöter den kritik som vi anser borde vara självklar med anledning av det underlag vi studerat noga tillsammans? Här, precis som jag nämnt tidigare, kan den politiska rollen misstänkas ta över försök till att förhålla sig mer objektivt till frågorna. Vi ledamöter i utskottet borde naturligtvis alla ständigt fundera igenom våra roller och vårt ansvar och ägna oss lite mer åt vad man skulle kunna kalla självkritisk eftertanke.

Fru talman! Jag vill ändå lovorda de ärliga ansträngningar som jag uppfattat att alla gjort under arbetets gång i försök att finna just enhetliga bedömningar. Vårt gemensamma intresse när det gäller granskningsuppdraget till KU måste vara att upprätthålla integriteten och en hög trovärdighet och så långt det bara är möjligt agera som enskilda ledamöter bortom partipolitiska hänsyn.

Jag kommer inte, fru talman, att yrka på godkännande av anmälan i de reservationer som jag står med på i betänkandet, men jag står givetvis bakom dem, och om någon yrkar på godkännande av anmälan i de reservationerna kommer jag självklart att rösta för detta. Men jag tycker att det som Göran Magnusson tog upp och som vi har diskuterat många gånger i KU var intressant. Hur ska vi hantera granskningsbetänkandet i kammaren?

Det är ju så att det är en anmälan vi gör. Ska vi ändå ha reservationer som vi röstar om? Det känns inte riktigt. Det har varit så bl.a. för att vi vill initiera en debatt och föra ut frågorna och med hjälp av reservationerna skapa en diskussion som ger lite mer än om vi bara hade konstaterat vad vi har kommit överens om eller inte kommit överens om i utskottet.

Jag tycker att detta är så viktigt att jag håller med Göran Magnusson. Det var fler här som nämnde detta. Jag tror att Ingvar Svensson och även Folkpartiets representant har nämnt det. Det är viktigt att vi hanterar vår långa hårda diskussion i KU på rätt sätt och att vi kan hantera den på ett sätt som är rimligt här när vi kommer till kammaren.

Därmed, fru talman, tackar jag för mig. Jag vill återkomma i de särskilda frågorna senare.

Anf. 26 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Möjligen var jag något svepande i min kritik av stödpartierna. Syftet var egentligen att raljera lite med Vänsterpartiets lojalitet. Det är sant.

Jag vill gärna ge Per Lager en eloge för att han många gånger försöker åstadkomma samlande lösningar och för att han är en konsensusmänniska. Men nu och då ser det ut som om Per Lager faller väldigt väl in i majoritetspusslet.

Anf. 27 PER LAGER (mp):

Fru talman! Vad ska jag svara på påståendet att jag faller in i en gruppering? Som Ingvar Svensson mycket väl vet har man velat gå aningen lite hårdare eller lite mildare fram när man har testat slutet på skrivningarna. Jag har försökt välja linjen mittemellan – vad jag har trott vara en konsensuslinje. Den gruppering i KU som erbjudit sig att ändra

sin text har också blivit den gruppering som jag tyckt att jag har kunnat ställa upp för.

Det är ju slutklämmen – det vet vi – som betyder någonting. Undgår ministern kritik eller gör han eller hon det inte? Det är det viktiga.

Regeringens fördelning av stöd till lokala investeringsprogram (avsnitt 2.1)

Anf. 28 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Det här ärendet, regeringens fördelning av stöd till lokala investeringsprogram, har två ingångar. Den ena handlar just om det faktum att regeringen har gått in i myndighets ställe och övertagit förvaltningsuppgifter. Vi har sett det tidigare i ett ärende förra året som kom att kallas för Sydafrikaärendet. Det tillvägagångssättet, att regeringen alltså går in i myndighets ställe, förde inte med sig någon lycka den gången, och det gör det inte heller i detta fall.

Rent praktiskt innebär det nya arbetsuppgifter för ett eller flera departement, arbetsuppgifter som man inte har en uppbyggd organisation för. Det märks i det här ärendet. Stark kritik har kommit in när det gäller den korta ansökningstiden i fråga om de här miljöinvesteringarna, när det gäller fördelningen av pengar, när det gäller hur man har motiverat varför vissa kommuner har fått avslag på sina ansökningar, när det gäller uppföljning och utvärdering av investeringarna osv.

Måluppfyllelsen – det gäller alltså det mål som departementet självt hade sagt när det gäller de här investeringsbidragen – har varit diskutabel när det gäller t.ex. nya arbetstillfällen, igångsättandet av nya projekt, verksamheter över hela landet och annat. När det gäller den allra sista punkten har det visat sig att den del av Sverige som ligger norr om tullarna här i Stockholm har fått en mycket liten andel av miljöinvesteringarna. Det finns en risk att beredningen av ärenden förlorar i kvalitet när hastigt uppkomna organisationer inom Regeringskansliet ska träda i myndighets ställe.

Den andra ingången är möjligen värre. När regeringen går in i myndighets ställe kan misstanke uppkomma om att ovidkommande politiska hänsyn tas. I och med det sätts ovällden i beredningen i fråga. I just detta ärende har misstanke riktats mot regeringen om att regeringen har tagit partipolitiska hänsyn när det gäller fördelningen av dessa investeringspengar. När det gäller den misstanken har också ett forskningsteam använt en statistisk metod som är tillämplig just i ett sådant fall som vi har. Forskarna har funnit ett mycket starkt samband mellan de kommuner som har fått dessa investeringspengar och andelen rörliga, dvs. mest påverkbara, väljare i respektive kommun. Forskningsteamet har undersökt en mängd olika variabler men i inget annat fall funnit ett liknande samband. Man har testat olika miljövariabler, arbetsmarknadsvariabler, ekonomiska variabler och politiska variabler och funnit små samband i några fall. Däremot har man alltså funnit ett mycket starkt samband mellan rörliga väljare som var viktiga i det kommande valet och miljöinvesteringspengarna. Dåvarande miljöministern, Anna Lindh, sade också i vår utfrågning att det var fråga om projektbidrag och att det var meningen att de skulle få hög publicitet. Misstankar om röstmaximering förstärks om man erinrar sig hur det kungjordes att en viss kommun fick del

av miljöpengarna. Det var inte sällan statsrådet själv som t.ex. på olika typer av partimöten släppte nyheten om att en viss kommun hade fått ett antal miljoner till miljöinvesteringar.

Vi är alltså starkt tveksamma till att förvaltningsuppgifter som normalt ligger på myndigheter förs över till Regeringskansliet. Av den anledningen yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 29 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Det som skapade uppmärksamhet kring de lokala investeringsprogrammen, vars medel disponerades av regeringen, var ett par forskare som menade sig ha upptäckt att regeringen i sin fördelning utgått från partitaktiska överväganden. Regeringen förmodades ha tagit reda på var det funnits lätttrörliga väljare och sedan strött ut anslagen därefter. Det resulterade i två anmälningar till utskottet som byggde just på forskarnas påståenden. Och det var bra att det här blev föremål för granskning därför att granskningen frilägger ett problem, nämligen att förvaltningsuppgifter som normalt ligger på myndigheter kan ge upphov och ger upphov till problem om de plötsligt ska hanteras av regeringen själv.

Fru talman! Det är inte vår uppgift att granska forskarnas hypotes och bedöma det rimliga i de slutsatser som de gör. Det finns självfallet ett antal kritiska synpunkter som man kan ha på sådana slutsatser. Men det viktiga sett ur granskningsuppgiften är att sådana analyser kan peka på de risker som är förknippade med att regeringen till sitt förfogande har anslag som den kan fördela enligt godtyckliga eller relativt godtyckliga kriterier.

Fru talman! Nu har Sverige en viss förvaltningsmodell och en viss tradition inom förvaltningen. Den uttrycks ju i regeringsformen 11 kap. 7 §: ”Ingen myndighet, ej heller riksdagen eller kommuns beslutande organ, får bestämma, hur förvaltningsmyndighet skall i särskilt fall besluta i ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller mot kommun eller som rör tillämpning av lag.” Till yttermera visso står det i regeringsformen 1 § att den offentliga makten utövas under lagarna och i 1 kap. 8 § att det för den offentliga förvaltningen finns statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter. Det är det som gäller här och nu, fru talman.

Det finns ju de som är vänner av en annan förvaltningstradition som gärna skulle vilja se mer av ministerstyre, som t.ex. den norska förvaltningsmodellen. Och en sådan ståndpunkt kan respekteras. Men vill vi ha den typen av utveckling får vi väl ändra på systemet som sådant. Tillskapande av hybrider som den som de lokala investeringsprogrammen och Östersjömiljarden visar prov på är riskfyllt. Utrymmet för godtycke är alltför stort, och möjligen finns det heller inte inom departementen fullgod kompetens för att fullgöra den typen av förvaltningsuppgifter.

Till slut, fru talman, kan man ifrågasätta forskarnas resultat på just det här området, men det är hyckleri att påstå att regeringar – oavsett kulör – med automatik skulle avhålla sig från att göra partistrategiska bedömningar om de nu får chansen till sådana.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens fördelning
av stöd till lokala
investeringsprogram*

Anf. 30 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! Anmälningarna som riktas mot regeringens fördelning av lokala investeringsprogram berör både misstanke om att fördelningen skulle ha utgått från någon form av partiintressant fördelning gentemot lätttröliga väljare och bristen på underlagsmaterial för vilken form av fördelning och vilka kriterier som gällde.

Här återkommer jag till det som jag inledningsvis antydde om själva hanteringen med att överföra ärenden, som vanligtvis bör hanteras av myndigheter. I flera fall har de överförts till Regeringskansliet. Det är ett kansli som rätteligen inte har och inte heller ska ha de unika kompetenser som är ålagda myndigheterna att ansvara för.

Jag tycker att granskningen just visar på faran med att överföra förvaltningsuppgifter till ett regeringskansli som inte är satt att hantera dessa uppgifter. Därför anser reservanterna att det, även om det är regeringens eget avgörande, faktiskt är viktigt att stävja departementets vilja att överta verksamhet från självständiga myndigheter.

Riksdagens revisorer har också pekat på att det finns en besvärlig motsättning mellan å ena sidan en tendens från regeringen att ta mer aktiv del i förvaltningsliknande ärendehantering och å andra sidan kommunernas egen önskan om tydlighet och klargörande återkopplingar. Avsaknaden av en tydlig vägledning i förordningen och regeringsbesluten gjorde att den beredande enheten vid Miljödepartementet ibland fick handla under betydande osäkerhet som ledde till ett i många fall improviserat agerande.

En del av granskningen föranleddes av anmälningen om att taktiska prioriteringar skulle ha gjorts vid bedömningarna. Det går inte att så här utan vidare utifrån forskningsresultatet bekräfta det, men regeringen har genom det taktiska övertagandet av fördelningen av medel själv medverkat till att kritiken mot fördelningen just har fått den här inriktningen. Skilda undersökningar har också utmynnat i kritik mot förhållanden som hänger samman med att regeringen har övertagit fördelning av pengar parallellt med att man inte har kunnat redovisa grundläggande kriterier och underlag för bedömningarna. Därför har det uppstått tvivel och osäkerhet hos de sökande när man inte kunnat ge svar på bedömningskriterier eller när länsstyrelser inte kunnat svara kommuner på deras frågor om de lokala investeringsprogrammen. Denna situation är mycket allvarlig och otillfredsställande. Jag tycker utifrån detta att riksdagen kan återkomma i det här ärendet, eftersom Riksdagens revisorers rapport som berör lokala investeringsprogram kommer att återkomma.

I övrigt sker det inte någon ytterligare kritik från reservanterna, förutom den skillnad i texthantering som har redovisats i reservationen.

Anf. 31 MATS BERGLIND (s):

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att vi nu är inne på sakdebatterna när det gäller KU:s granskning. Jag blev ganska olycklig när KU:s ordförande inledde sitt anförande med att till stora delar granska statsrådet som person – hur han uttryckte sig, hur han var, hur han uppträdde. Det var väl egentligen bara klädvalet som inte granskades. Detta tycker jag inte att vi ska ägna oss åt i en konstitutionell debatt. Därför vill jag tacka mina meddebattörer i den här omgången för att de hållit sig till sakfrågan. Jag hoppas att vi i detta hänse-

ende kan försöka klarlägga vilka brister det finns och vilka regler som gäller i den här frågan.

Flera av de debattörer som inlett den här rundan har uttryckt att regeringen har tagit på sig, regeringen har själv bemyndigat sig osv. att klara fördelningen av de resurser som gått till de lokala investeringsprogrammen. Det, menar jag, är en felsyn. Regeringen tog i ett tidigt skede initiativ till en konstruktiv politik där kommunerna skulle ges möjlighet att hålla en ekologisk profil, att försöka hitta nya metoder och infallsvinklar på miljöproblemen för en ekologisk hållbar utveckling. Ingen kan väl ifrågasätta regeringens rätt att göra detta.

När denna deklaration väl var genomförd återkom regeringen till riksdagen och till bostadsutskottet med ett förslag om hur dessa miljö-satsningar skulle göras. Kommunerna skulle bli bemyndigade att sköta och äga respektive projekt. I bostadsutskottets betänkande 1997/98:BoU1 stod det vilka pengar som skulle fördelas och hur fördelningen skulle vara. Där framgick också med all tydlighet att det var regeringen som skulle göra denna fördelning och att den inte skulle läggas ut på några andra, vilket somliga tycker. Hur fördelningen skulle gå till beslutades i förordning 1998:23.

Pengarna, hur fördelningen skulle ske, riktlinjerna – allt beslutades av riksdagen. Riksdagen har alltså godkänt att regeringen fick det här bemyndigandet. Riksdagen godkände att kommunerna skulle äga de här miljöprojekten och ha samarbete med andra. Det är alltså inte regeringen som har tagit sig några friheter, varken i den här frågan eller i någon annan, utan det är riksdagen som har godkänt detta.

Om man tycker att detta är fel skulle man naturligtvis ha yrkat avslag på det. Det finns också reservationer i bostadsutskottets betänkande på den här punkten, där det yrkas avslag på propositionen om lokala investeringsprogram. Men, som moderaterna skriver i sin reservation, motiveringen för avslagsyrkandena var att Moderata samlingspartiet är motståndare till en förtida avveckling av kärnkraften. Att det finns olika åsikter i den frågan får man respektera. Men här låter man det vara motivet för ett avslagsyrkande och kommer sedan med kritik för att regeringen har skött den här frågan på det sätt som riksdagen faktiskt har beslutat. Det tycker jag är en helt annan fråga.

Jag är rädd att den kritik som nu finns i delar av utskottet lite grann bygger på att man från början var emot de här miljöinvesteringarna, de här lokala handlingsprogrammen, som ändå har varit en drivkraft och till gagn för ett framtida ekologiskt samhälle. Många bra projekt har genomförts.

Sedan kan jag hålla med om att man ska vara varsam i den här typen av projekt. Men, det vill jag också säga, ibland kanske det är tvunget att regeringen tar ett övergripande ansvar. Så kan t.ex. vara fallet när det gäller ett helt nytt sätt att jobba. Detta är sektorsövergripande – jag tror att det var sju eller åtta olika departement som var berörda i beredningen, och Regeringskansliet var det sammanhållande. Det var där man gjorde avvägningar och bedömningar av vilka som skulle få pengar till sina projekt.

Att regeringen själv håller i detta är inte oviktigt, tycker jag – dels rent politiskt, dels opinionsmässigt ut emot övriga samhället. I andra delar av detta betänkande lägger delar av utskottet en oerhörd vikt vid

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Regeringens fördelning
av stöd till lokala
investeringsprogram*

när statsråd uttalar sig. Bara för att man uttalar sig i medier skulle det påverka kommuner och andra organisationer att rätta sig efter detta till punkt och pricka och inte vara självständiga. I den här frågan vill man göra gällande att regeringen inte kan och inte ska eftersom man inte klarar av den här uppgiften. Jag tror att sanningen ligger ganska precis mittemellan. Enskilda statsråd har inte den påverkansmöjlighet som en del tror. Däremot tror jag att det får en oerhörd politisk och opinionsmässig tyngd när regeringen säger: Nu vill vi driva i gång någonting, ett miljöarbete på lång sikt, med nya metoder och nytt sätt att jobba, och vi som regering tar ansvar för att fördela de resurser som riksdagen har beslutat ska tilldelas detta.

Jag kan ta ett par olika exempel, i och för sig vitt skilda.

Jag var under denna tid även kommunalpolitiskt aktiv hemma i Enköpings kommun. Vi hade idéer på gång för hur vi skulle kunna utveckla detta i vår kommun. När det blev klart att dessa möjligheter fanns satte det naturligtvis ett extra tryck på oss att bli mer konkreta, att komma in med en ansökan, att försöka få ekonomiskt stöd för de miljösatningar vi ville göra i vår kommun. Så där resonerade många av kommunerna. Under den här perioden tror jag att det var enbart två kommuner som inte ville vara med i en ekologiskt hållbar utveckling, som inte ansåg sig ha projekt som stod för detta.

Det andra exemplet ligger långt ifrån kommunalpolitiken. Jag är med i en liten förening som heter Föreningen Smedjans vänner. Den är absolut partipolitiskt obunden och har som sin uppgift, kan man säga, att bevara vissa kulturhistoriska värden. Men även i den styrelsen kom diskussionen upp: Finns det någonting vi kan göra, i samarbete med kommunen eller andra, för att vara med i just den här utvecklingen? Alla vill vara med och ta ett ansvar för att vi ska få en bra inriktning på den här verksamheten.

Det är här jag tror att det hade stor betydelse att det var regeringen själv som sade att man skulle hålla i detta. Då fick det denna politiska tyngd. Ungefär så här tror jag att det resonerades på många ställen i landet.

Sedan kommer vi till den del som handlar om de två forskarna som ville göra gällande att det var partipolitiska hänsyn som låg till grund för fördelningen av pengarna. De försökte använda sig av två olika metoder för att bevisa detta. En av metoderna visade att det inte fanns något som helst sådant samband. Med den andra fann man en tendens till samband som man trodde sig kunna bevisa. Utan att vara insatt i statistik och hur man lägger upp sådana här undersökningar finns det väl en aning, vilken sanning är det man vill ha, vad är det man vill uppnå?

Hade den här forskningsrapporten haft den tyngd som vissa vill göra gällande i dag, tror jag att uppmärksamheten kring den hade varit helt annorlunda än som blev fallet. Den föll lite platt till marken i andra sammanhang, och det tror jag beror på att den var lite väl lös i kanterna.

Som Anna Lindh sade på utfrågningen var det ett brett remissarbete. Olika departement var inblandade, länsstyrelser var inblandade. Hur skulle man känna att ett remissvar som tillstyrkte olika miljöprojekt utifrån sådana kunskaper och kriterier var partipolitiskt bra för den socialdemokratiska regeringen? Det är för långsökt. Det var ett väl underbyggt

debattinlägg av de här forskarna. Så mycket mer tror jag inte att man ska värdera rapporten till.

Det är därför välgörande att det är ett enigt utskott som inte framför någon kritik mot hur regeringen har fördelat pengarna, utan man höjer bara ett varningens finger. Det är väl ungefär där vi kan landa. Vi ska se upp med den här typen av ärenden, men vi får inte glömma förutsättningarna för och vikten av att sådana här projekt kommer i gång.

Anf. 32 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Jag får börja med att säga att det tillhör ovanligheterna här i kammaren att man riktar kritik mot en icke närvarande ledamot. Det förvånade mig lite grann i början av Mats Berglinds anförande.

Jag förstår inte riktigt vad Mats Berglind vill komma fram till. En del av oss riktar kritik mot regeringens sätt att hantera miljöinvesteringspengarna, men också den då tjänstgörande ministern Anna Lindh har varit självkritisk och sagt att när man hanterade investeringspengarna det första året var det många saker som inte blev bra. Det borde vi kunna instämma i allihop.

Sedan försökte man rätta till det, men fortfarande fanns det delar av projekten som inte hanterades på ett professionellt och bra sätt. Jag menar att Regeringskansliet inte är någon myndighet och alltså har svårigheter att leva upp till en myndighets åligganden.

När det sedan gäller den forskning som Mats Berglind relaterar ganska slarvigt till – jag tror att ordet tenderar eller något sådant användes – visade det sig ju att det med mycket stor sannolikhet finns ett samband mellan det som man kallar för rörliga väljare och att också just de ställena fick detta bidrag. Det här sambandet är så stort att vid en fråga på vår utfrågning om det slumpmässigt kunde ha utfallit på detta sätt vidimerade de här två forskarna att det inte var troligt att det kunde vara på det sättet. Det är inte en tendens. Det här är ett klart samband och ett samband som inte på något sätt visades när man använde de övriga variablerna i den statistiska modellen. Där är ett klart samband.

Jag väljer ändå att inte ta upp det som ett argument när det gäller kritik mot regeringen därför att urvalet enligt min mening var för litet för en sådan argumentering. Men att det finns ett samband är klart.

Anf. 33 MATS BERGLIND (s) replik:

Herr talman! Vi börjar med forskningsrapporten. Som jag sade, hade den varit lite tyngre och i sina slutsatser haft ett lite mer trovärdigt innehåll hade debatten säkert blivit en helt annan i andra sammanhang, bland statsvetare och andra debattörer. Den här uppmärksammades i en tidningsartikel och sedan dog den. Och det är väl ungefär så mycket den är värd.

Det framkom vid utfrågningen att de här forskarna inte hade brytt sig om att tillfråga Regeringskansliet för att få tillgång till det underlag som låg till grund för de olika besluten. Man hade inte brytt sig om att fråga de handläggare i Regeringskansliet som skötte detta hur hanteringen gick till, vilka värderingar som gjordes. Man har heller inte brytt sig om att göra något slags uppföljning av de kommuner som fick de lokala investeringsbidragen. Var det någon större framgång för Socialdemokraterna? Inte det heller har man tagit reda på. Inte heller har man tänkt sig att göra

en uppföljning i några andra frågor, utan man valde en del, formulerade en tes och drog en slutsats. Det är för tunt för att jag ska ta till mig den delen.

I den andra delen tog Inger René upp hur regeringen skötte detta. Det var ju helt klart. Vi har själva i vår del av granskningsrapporten sagt att vi ska vara försiktiga med den här typen av ärenden. Det fanns vissa brister som man löpande rättade till.

Men det handlar också om situationen när nya projekt dras i gång. Länsstyrelserna var inte riktigt uppdaterade så att de kunde stå för bra rådgivning till kommunerna osv. Den typen av problem uppstår alltid, oavsett om det är Regeringskansliet eller en myndighet som hanterar frågan.

Anf. 34 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Jag börjar i slutändan. Det är klart att den här typen av problem också kan uppstå på en myndighet. Men en myndighet har i allmänhet en större vana att hantera den här typen av frågor. Regeringskansliet arbetar ihop en ny liten organisation för varje sådant här tillfälle. Det blir en mer *ad hoc*-aktig verksamhet än på en myndighet som år efter år arbetar med samma sorts frågor. Det är alldeles självklart. Därför tycker jag att man ska vara varsam med att Regeringskansliet ska träda in i myndigheters ställe.

Om vi ska gå tillbaka till forskarsamhället vill jag påpeka att ingen av de synpunkter som Mats Berglind radade upp här, när han menade att forskarna skulle ha gått och knackat på dörren till departementet för att få ytterligare fördjupning, är relevant när det gäller den statistiska modell som de ville testa. Ett tecken på att forskningen var relevant är att ingen har anmärkt på det resultat som har kommit fram. Ingen har anmärkt på de metoder som har använts. I forskarsamhället är det många som håller ögonen på varandra. Om det vore en tveksam forskning och ett tveksamt resultat, kan man vara tämligen säker på att det hade påtalats från olika håll, inte bara i Sverige utan förmodligen också i hela Norden, därför att det är en intressant modell som just de här forskarna har testat.

Anf. 35 MATS BERGLIND (s) replik:

Herr talman! När det gäller forskningsrapporten tror jag att vi kan vara överens om att det kanske inte är lämpligt att göra en granskning av dess kvalitet i den här debatten. Jag ville bara belysa att det finns ganska stora brister i det underlag man har tagit fram, och det finns övrigt att önska när det gäller det underlag jag tycker att man borde ha försökt bemöda sig om att ta fram. Ändå drar man så tvärsäkra slutsatser. Det är den kritiken jag har att komma med.

Sedan säger Inger René någonting som gör att jag tror att vi kommer överens. Inger René säger att när en myndighet med lång erfarenhet vet hur man ska handskas med sådana här frågor är det en fördel. Just det. När det är traditionella frågor som en myndighet handhar och har lång erfarenhet av är det naturligtvis en fördel.

Men här var det någonting nytt. Här var det en helt ny idé man skulle plantera. Här var det ett nytt sätt att fördela pengar till kommunerna, som skulle ha ett eget ansvar för att driva projekten vidare. Det var ett nytt

sätt att hantera de idéer som man ville att projekten skulle bygga på. Det var nytt.

Varje gång man startar någonting måste man inse att det kan ställa till vissa administrativa problem, som man naturligtvis försöker rätta till vartefter. Det hade varit precis samma osäkerhet hos t.ex. länsstyrelserna när det gällde rådgivning till kommunerna – som har kritiserats – om det hade legat på en myndighet som när det nu låg under regeringen.

Vi är överens. När det finns lång och gedigen erfarenhet hos myndigheterna är det de som är de mest lämpade. Men om det är något nytt som ska skapas, t.ex. skapa opinion, driva en sakfråga, är det kanske inte så dumt om regeringen tar ett aktivt grepp i frågan – som i det här fallet.

Anf. 36 MATS EINARSSON (v):

Herr talman! Den här delen av granskningsbetänkandet har faktiskt ett visst underhållningsvärde – eller vad man ska säga – om de sensationella resultat som två forskare anser sig ha kommit fram till och som har föranlett anmälningar från Stefan Attefall respektive Göte Jonsson. De två forskarna anser sig nämligen ha empiriska bevis för att regeringen köper röster med hjälp av bidrag till lokala investeringsprogram. Uppgifterna från Uppsalaforskarna är mycket uppseendeväckande, anser Attefall i sin anmälan, och det är väl inte för mycket sagt. Men som de flesta bra historier håller inte heller denna för en närmare kontroll.

KU har inte låtit sig övertygas. Jag tänkte kort redogöra för varför, även om jag inser att risken för att jag visar bristande respekt för vetenskapens självständighet finns. Ett sådant syfte vore mig emellertid fullständigt främmande. Det är i detta fall lite svårt att förhålla sig hundra procentigt allvarlig.

Forskarna menar att det finns två modeller för hur regeringar tänks agera taktiskt. Antingen gynnar de sina egna väljare som tack för röststödet, eller så försöker de locka nya väljare. Det gör regeringarna genom att styra bidrag eller andra medel till lätttrörliga väljare. Det är med andra ord fråga om röstköp – antingen med betalning i efterhand eller betalning i förskott.

Det här handlar alltså om den specialgren inom den till vetenskap förklädda borgerliga ideologin som går under firmamärket *public choice*. Dess grundantagande är – lite förenklat – att alla är själviska och rationella och att detta förklarar mänskligt handlande.

Nåväl. Våra forskare menar nu att de har hittat ett statistiskt säkert samband mellan å ena sidan bidrag till lokala investeringsprogram och å andra sidan andelen lätttrörliga väljare. Det är alltså betalning-i-förhand-hypotesen som man menar har visat sig vara riktig.

Det är väl ingen hemlighet att regeringar gillar att ha pengar att dela ut alldeles själva. Det är heller ingen sensation att man försöker att göra partipolitiska poäng på sin givmildhet. Men man undrar ju hur det här röstköpet går till. Investeringsstödet går för det första inte till väljare utan till kommuner. För det andra måste kommunerna själva hosta upp betydande summor ur egen kassa för att över huvud taget få ut bidragen. Som röstköpsstrategi är det inte helt övertygande.

Sedan finns det lilla problemet att ta reda på var de lätttrörliga väljarna finns. Sådant är inte helt lätt att klura ut. Därför har forskarna i det här fallet utgått från att väljarna är lätttrörliga i kommuner där det är jämnt

mellan blocken. Sådant finns det nämligen lättillgänglig statistik på. Men frågan är om man inte letar efter den tappade nyckeln under gatlyktan där det är ljus i stället för i mörkret där man tappade den.

Men okej, låt oss inte vara alltför stränga utan i fantasin smyga oss in i Regeringskansliet när bidragen ska fördelas. Hur kan det tänkas gå till? Sitter miljöministern själv och plockar ut lämpliga röstköpskommuner ur SCB:s valstatistik? Är det regeringen i konselj som överlägger om var de största röstvinsterna finns att hämta? Eller är det statssekreterarna som på nätterna sitter och skriver ihop fejkade beslutsunderlag där den hemliga listan med kommuner-med-lättrörliga-väljare-där-röster-kan-köpas ska jämkas ihop med inkomna ansökningar och uppställda kriterier?

Innan KU accepterar påståenden om att regeringen, eller någon annan, försöker köpa röster med hjälp av bidrag vill vi nog ha något mer än en statistisk korrelation mellan eventuellt irrelevanta variabler styrkt med en diskutabel teori om grunderna för mänskligt handlande. Man måste åtminstone ha en inte helt orimlig hypotes om hur det hela konkret går till.

Därmed är det inte sagt – för att nu bli lite allvarligare på slutet – att det är alldeles oproblematiskt att den här typen av bidrag fördelas av regeringen. Det är något som ett antal tidigare utvärderingar och granskningar påtalat, och det redovisas i betänkandet. Utskottsmajoriteten pekar på ett antal problem som bör uppmärksammas, och det är beklagligt att de borgerliga partierna i denna del ansett att det är viktigare att få reservera sig till förmån för några lite mer svepande formuleringar som egentligen inte har någon substans som avviker från majoritetens ställningstagande.

Anf. 37 PER LAGER (mp):

Herr talman! Trots dessa forskares slutsatser var det inte möjligt för oss i utskottet att finna någon trovärdig koppling till verkligheten. Utfrågningen av Anna Lindh gav inget som helst stöd för att man försökte, eller ens kunde, skaffa sig kännedom om var det fanns störst andel lättrörliga väljare. Det må vara ett generellt politiskt önskemål att få så mycket positiv effekt det går av ett beslut. Alla partier, stora som små, vill ha starkt väljarstöd. I det här fallet gick det inte att få tillräcklig trovärdighet vad gäller resultaten i forskningen. Vi kunde inte styrka detta på något sätt.

Reservanterna pekar på faran av att misstanken finns att man har tagit politisk hänsyn vid fördelningarna. Självklart går det att se det så när beredningen sker av regeringen i stället för av en traditionell sektorsmyndighet. Det står också i majoritetens bedömning att det kan finnas en risk för en sådan kritik. Det ligger i sakens natur.

Skälet till att regeringen själv ville fatta beslut var att medlen skulle fördelas över olika politikområden. I det här fallet hade flera sektorsmyndigheter kunnat vara aktuella. Det gäller t.ex. Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Riksantikvarieämbetet, Energimyndigheten, Boverket och Banverket. Granskningen visar i övrigt att fördelningen av stödet inte har skett i strid med riksdagsbeslutet eller bestämmelserna i förordningen om statliga bidrag till lokala investeringsprogram.

Jag minns väl när dessa program sattes i sjön. Den kritik som jag och mitt parti hade var att sysselsättningsmålet skulle underordnas miljömå-

len. Vad vi kan se efteråt, herr talman, är att detta har slagit väl ut på många ställen. Det handlade om att minska miljöbelastningen, att öka energieffektiviseringen, att gynna förnybara råvaror, återanvändning, återvinning och öka den biologiska mångfalden. En preliminär utvärdering visar att 1,53 % besparing av koldioxidutsläppen har skett. Det är oerhört intressant. Det har givit den effekt vi önskade.

När det gäller själva beredningen måste jag säga att precis som i många andra fall i KU har vi ifrågasatt att frågor bereds i Regeringskansliet, som egentligen inte är organiserat för sådana uppgifter. Det här måste vi vara observanta på. Självt ser jag möjligen en tendens där kompetens som hör hemma hos sektorsmyndigheterna också byggs upp i Regeringskansliet. När en sådan väl har etablerats i Regeringskansliet kan den självklart inte bara stå outnyttjad. Det är viktigt, menar jag, att diskussionen vad gäller rollfördelningen mellan regeringskansli å ena sidan och sektorsmyndigheter å den andra hålls levande. Det visar inte minst KU:s granskning den här våren.

Behandlingen av Östersjömiljarden (avsnitt 2.2)

Anf. 38 PER-SAMUEL NISSER (m):

Herr talman! Detta ärende gäller anmälan till konstitutionsutskottet att granska statsrådet Leif Pagrotskys behandling av den s.k. Östersjömiljarden. Anmälaren anser att det fanns betydande brister i beredningen av de ärenden som omfattar Östersjömiljarden. Det var brister vad gäller upphandling och brister i kontroll och uppföljning av projekten. Anmälaren anser att det saknas en regelbunden utvärdering och en enhetlig rapportering och att det har varit otydliga ansvarsförhållanden. Anmälaren anser också att hanterandet av de här frågorna förefaller ha lett till att skattebetalarnas pengar används på ett mindre ändamålsenligt sätt.

Riksdagen beslutade 1996 om den nu aktuella s.k. första Östersjömiljarden. Beslutet innebar att det skulle avsättas 200 miljoner per år under fem år för Östersjösamarbetet. Syftet med den första Östersjömiljarden var att stärka tillväxt och sysselsättning. Detta skulle ske genom att satsa på projekt inom livsmedel, energisystem, kunskapsutbyte, infrastruktur och miljö.

Till att börja med låg ansvaret för hanteringen av medlen i Statsrådsberedningen. I december 1997 fördes ansvaret över till Närings- och handelsdepartementet. Hösten 1998 fick Utrikesdepartementet, Enheten för exportfrämjande och inre marknaden, ansvaret. Därefter flyttades ansvaret till Enheten för Central- och Östeuropa. Där upprättades ett Östersjösekreteriat som skulle avsluta Östersjömiljard 1 och fortsätta administrera Östersjömiljard 2.

Det har således varit många olika enheter som har haft ansvaret, vilket gjort det svårt att tydligt se var ansvaret har funnits. Den första Östersjömiljarden har varit föremål för flera olika studier. Riksdagens revisorer framförde i sin granskningspromemoria 1998/99, Svenska miljöinsatser i Baltikum, kritiska synpunkter på hanteringen av den första Östersjömiljarden. De ansåg att på grund av de otydliga ansvarsförhållandena mellan departement, myndigheter och andra organ har möjligheterna till insyn, kontroll och överblick varit begränsade. Våren 2001 har Riksdagens revisorer kommit med en förstudie angående Östersjömiljarderna

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Behandlingen av
Östersjömiljarden*

och en rapport om styrning och kontroll av de medel regeringen fördelar, bl.a. Östersjömiljarderna. Man konstaterar i rapporterna att beredningen varit behäftad med olika brister. Man anser att de problem som hänger samman med att de anslagna medlen disponeras av Regeringskansliet kvarstår, dvs. att insyn och kontroll inte fungerar som för merparten av den statliga verksamheten.

Även internt inom Utrikesdepartementet har en promemoria tagits fram som ett led i granskningen av handhavandet av den första Östersjömiljarden. Här framgår att man anser att processen inte fungerat bra. Administrativa rutiner och nödvändiga resurser fanns inte att tillgå till en början. Många projektansökningar genomgick inte en ordentlig utvärdering innan beslut om bifall fattades. För vissa projekt var inte målen särskilt tydliga. Exempel finns på projektbidrag som utbetalats utan att några tydliga uppföljningsmekanismer utformats, t.ex. tidsramar eller krav på återrapportering. De uppställda målen för Östersjömiljarden ansåg man i PM:et var tämligen vaga och att detta bidrog till att projektet inte fått det resultat man förväntat sig. Om ett projekt ansågs följa målen ställdes inga övriga krav på projektet. Så långt Utrikesdepartementets promemoria.

I konstitutionsutskottet har vi tidigare, förra våren 2000, granskat upphandlingsfrågor som berörde Östersjömiljarden. Där fann utskottet att tjänster köpts utan regelrätt upphandling och utan tillräcklig dokumentation. Det gällde t.ex. Polenåret och en IT-satsning i Östersjöregionen.

I vårens granskning av det här ärendet har vi konstaterat att mycket av den kritik som finns hos Riksdagens revisorer och i det interna PM:et från Utrikesdepartementet har varit riktig. Det har varit otydliga ansvarsförhållanden i projektet. Det har varit otydliga mål. Det har saknats kontrollmekanismer. Det har saknats utvärderingar före beslut om att projektmedel ska utbetalas. Det har saknats kontinuerlig datainsamling och det har varit brister i dokumentationen.

En orsak till detta är att Regeringskansliet, som i detta ärende, har tagit över traditionella myndighetsuppgifter. Regeringskansliet har inte en organisation som är konstruerad för att hantera den här formen av projekt. Östersjömiljarden var ett sätt för regeringen och statsministern att förfoga över möjligheten till internationella utspel. Det har även framkommit att Östersjömiljarden av vissa departement har setts som ett sätt att kunna fylla på den egna budgeten.

Det finns alltså anledning att vara kritisk mot den ekonomiska redovisningen av hur projektmedel använts. Fakturor har hamnat på olika departement, och den ekonomiska redovisningen har varit otillfredsställande. I vissa fall har man inte ens krävt att det skulle ske en ekonomisk redovisning. I andra fall har projekt inte resulterat i någon ekonomisk redovisning trots att en sådan har krävts. Det har saknats rutiner för återbetalningar av outnyttjade medel. Allt detta sammanlagt är allvarligt.

I den utfrågning vi hade i utskottet med statsrådet Leif Pagrotsky medgav han att det har varit brister i hanteringen av det här ärendet.

I utskottets slutgiltiga bedömning av det här ärendet blev tyvärr inte utskottet helt enigt. Majoriteten kom visserligen fram till flera bedömningar med inriktning på kritik kring hanteringen av projektet. Men man nöjde sig med statsrådets uttalanden och Regeringskansliets olika PM att bristerna nu fortlöpande har korrigerats. Det ställningstagandet kan inte

moderaterna ställa sig bakom. Vi har en reservation där vi gör bedömningen att de tydliga brister som har varit kring detta projekt gör att statsrådet Pagrotsky inte kan undgå kritik.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag yrka på godkännande av anmälan i reservation 2.

Anf. 39 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s):

Herr talman! Det är inte första året, som tidigare påpekats, som vi debatterar Östersjömiljarden med anledning av vårgranskningen från KU:s sida. Även förra året var Östersjömiljarden föremål för granskning.

I det fallet granskades upphandlingsfrågor, bl.a. med anledning av Polenåret och de IT-satsningar som skedde i Östersjöregionen.

Även under höstens granskning granskades Regeringskansliets organisation för särskilda projekt. Däribland var också Östersjömiljarden föremål för granskning. Där kunde vi konstatera att samordningen i upphandlingsfrågor skärpts genom att interna föreskrifter om Regeringskansliets upphandlingar har utfärdats. Granskningar har också gjorts av Riksdagens revisorer, och analyser av ärendets hantering har gjorts av Utrikesdepartementet. Den här frågan är alltså genomlyst från olika synvinklar under olika perioder.

Kritik har alltså riktats – det vill jag understryka – även den här gången mot en tidigare hantering. Men vad vi kan konstatera har dessa brister som vi riktat kritik mot under tiden korrigerats. Det sade också Per-Samuel Nisser i sitt anförande.

Huvudansvaret för Östersjömiljarden låg inledningsvis på Statsrådsberedningen. Då kan vän av ordning fråga sig: Varför placerades det just där? Jo, därför att regeringen ville poängtera frågans vikt. Regeringen ville poängtera hur viktig den var och med det signalera utåt, inte minst mot näringslivet, för en stark nationell mobilisering.

Det här är ingenting som är unikt. Det är inte alls ett ovanligt förfaringsätt i sig. Även tidigare regeringar har gjort på detta sätt genom att markera hur viktig frågan är.

Ansvar för frågan fördes senare över till Närings- och handelsdepartementet för att hösten 1998 överflyttas till UD. Numera finns det, som tidigare understrukits, ett speciellt Östersjösekretariat som har ansvar för uppföljning och avslutning av den första Östersjömiljarden och även ska hantera den andra Östersjömiljarden.

Per-Samuel Nisser talade i sitt anförande om att det var många olika enheter. Visst är det så. Men det har hela tiden varit samma statsråd som har varit ansvarigt för Östersjömiljardsatsningen, dvs. statsrådet Pagrotsky.

Flera av problemen som har påvisats i samband med Östersjömiljard 1 kan hänga samman med att frågan har hanterats av Regeringskansliet, som i sig inte har någon verksamhet som i första hand lämpar sig för det. Det finns kanske inte de administrativa resurserna för att hantera en så stor ärendemängd. Det ska heller inte finnas, normalt. Det har också utskottsmajoriteten poängterat i betänkandet.

Riksdagens revisors rapport är en sak i sig. Den ska måhända hanteras av KU, om den sedermera överlämnas till riksdagen. Den blir då föremål för en särskild behandling. Det tycker jag inte att vi ska ta upp i detta sammanhang.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Behandlingen av
Östersjömiljarden*

Denna granskning föranleder inte något ytterligare uttalande från utskottets sida, utöver vad jag har nämnt. Med det vill jag yrka på godkännande av utskottets anmälan i denna del.

Anf. 40 PER-SAMUEL NISSER (m):

Herr talman! Vi har i konstitutionsutskottet konstaterat att det har varit stora brister i hanteringen. Det säger också Kerstin Kristiansson. Det har också visats i Riksdagens revisorers rapport och Utrikesdepartementets PM. Även statsrådet Pagrotsky har sagt i utfrågningen att det har varit stora brister.

Nu säger Regeringskansliet och Pagrotsky att man har korrigerat bristerna efter hand. Skulle det enligt Kerstin Kristiansson räcka för att inte rikta kritik mot statsrådet? Bara för att man säger att man har förbättrat sig under resans gång behöver ingen kritik riktas.

Kerstin Kristiansson anser väl ändå att det finns anledning att rikta kritik mot bristerna i inledningen av hanteringen av Östersjömiljard 1.

Anf. 41 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s):

Herr talman! Det riktas kritik mot en tidigare hantering där det fanns uppenbara brister. Jag vet inte om det inte framgick av mitt anförande. Men man måste ändå tro på promemorior, dokument och statsrådets egen berättelse om att bristerna har korrigerats efter hand. Utskottsmajoriteten bedömer att det har skett.

Östersjömiljarden får ses som ett försöksprojekt i sig, ett projekt i en stor, berömvärd solidaritetsanda. När man startar nya projekt blir det alltid brister initialt. De har nu rättats till. Det ska naturligtvis bli uppföljningar och en utvärdering av det hela. Då får vi facit i hand. Tills vidare bedömer vi att vi litar på de dokument vi har och på statsrådets bedömning.

Anf. 42 PER-SAMUEL NISSER (m):

Herr talman! Det är ett farligt resonemang i förlängningen. Vi kanske får fler anmälningar nästa år. Då kan man säga som statsrådet, att man har ändrat på rutinerna fortlöpande och att man försöker förbättra sig. Då kommer vi från KU att säga att vi litar på det och att det inte finns anledning till kritik. Då tror jag vi missar poängen med själva granskningen. Det ser jag en fara i.

Anf. 43 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s):

Herr talman! Det är inte första gången Östersjömiljarden granskas, vilket både Per-Samuel Nisser och jag har sagt i våra anföranden. Det finns få projekt som är så väl granskade som just Östersjömiljarden. Det vore underligt om brister som fortgår inte skulle uppmärksammas. Jag förutsätter att man tillrättalägger de brister som har påpekats från konstitutionsutskottets sida.

Från moderat håll framhåller man detta mycket starkt. Är det egentligen så att man letar brister i ett projekt som man ogillar i sig?

Anf. 44 INGER RENÉ (m):

Herr talman! Upphandlingen av trafiken på Väst kustbanan är ett ärende i raden som ger bilden av Näringsdepartementet som den stora oredans departement. Det är svårt att sätta fingret på vem som i grunden är ansvarig för denna oreda, om det är regeringsbildaren eller departementschefen. Klart är i alla fall att om ordningen hade varit bättre, verksamheten mer strukturerad och etiken starkare hade den bekymmersamma utvecklingen av upphandlingen av trafiken på Väst kustbanan inte behövt äga rum.

Det börjar med att SJ säger sig inte kunna klara av trafiken på Väst kustbanan utan extra pengar. Samtidigt ser regeringen att alltmer av persontrafiken på västkusten tas över av bussar. Regeringen ser det som ett dilemma och upphandlar trafik på Väst kustbanan i konkurrens. Ett företag, Sydvästen, vinner konkurrensupphandlingen och visar att man kan bedriva trafiken utan statliga bidrag. Det avser man att göra under i första hand ett år.

Enligt departementet visade Sydvästen att det faktiskt gick att bedriva trafiken med lönsamhet. Av det skälet blev inte fortsatt upphandling aktuell, menade man.

Alltså, först kan SJ inte bedriva trafiken utan statligt bidrag. Ett annat företag visar att det går. Detta tar departementet till intäkt för att det finns en kommersiell förutsättning för att SJ ska återta trafiken. Så agerar man.

Det finns ett citat som rinner upp i huvudet när man ser denna hantering: ”Moren har gjort sin plikt, moren kan gå.” Moralen i detta kan diskuteras, menar jag.

I nästa steg insåg Näringsdepartementet att då gällande regler kunde minska nya aktörers benägenhet att göra satsningar inom järnvägssektorn. Eftersom alla erfarenheter visar att reell konkurrens kan sänka statens kostnader väsentligt ansåg regeringen att förordningen om statens spåranläggningar borde ändras. Regeringen lade fram en proposition den 16 mars år 2000. Den 31 maj fattade vi beslut om det i kammaren.

Den aktör som trafikerade banan var då redan utspelad, eftersom regeringen redan den 13 januari sagt upp avtalet och meddelat att SJ skulle återfå rätten att trafikera banan. Den aktör som hade vunnit konkurrensupphandlingen hade ju visat att man faktiskt kunde köra med lönsamhet. Den reella konkurrensen, som skulle kunna sänka statens kostnader, var inte aktuell för departementet.

Jag går vidare bland de moraliska frågorna:

I november 1999 inkom en skrivelse från Rikstrafiken till regeringen med förslag om förlängning av gällande avtal på kort sikt. En och en halv månad efter detta, den 13 januari nästa år, beslutar regeringen att alla avtal ska förlängas utom det som gäller trafiken på just Väst kustbanan. Då hade trafiken för det nya företaget, som hade visat att det går att köra banan med lönsamhet, varit i gång i tre dagar. Efter det får företaget reda på att någon mer upphandling och någon mer möjlighet att trafikera banan kommer man inte att få.

Samtidigt sitter Näringsdepartementet och förbereder en proposition som kommer några månader senare och som ska ändra upphandlingsför-

Gransknings-
betänkande

Upphandlingen av
trafiken på Väst kust-
banan

utsättningarna. Som jag ser det sitter departementet och spelar svarte petter med en aningslös aktör, där man från början har lagt ut nitkorten.

För att vara ett departement som ska hantera näringslivsfrågor, helst på ett etiskt tilltalande och ett ekonomiskt fördelaktigt sätt, väcker detta begränsat förtroende.

Jag kallade från början Näringsdepartementet för den stora oredans departement. Om man på departementet hade tagit tid på sig att läsa och tid till eftertanke hade man förstått att departementets egen upphandlare menade att när affärer som upphandlas i konkurrens upphör så gäller inte längre SJ:s ensamrätt, utan då ska en ny upphandling göras. Om SJ har förlorat i konkurrens ska alltså en konkurrensupphandling göras.

Anmärkningsvärt nog reagerade inte Näringsdepartementet på denna åsikt från sin egen ämbetsman. Det innebär att de åsikter som denna ämbetsman hade har vidarebefordrats till dem som har varit med om den första konkurrensupphandlingen.

En annan fråga som har med oreda och bristande tid att göra är den proposition som så småningom kom, och som antogs av riksdagen i maj 2000. Den hade varit på väg i flera år, men som Björn Rosengren uppgav vid den utfrågning som utskottet hade var det tidsbrist som gjorde att man inte hade kunnat effektuera den tidigare. Mycket elände hade besparats om man hade hunnit.

För hanteringen av upphandlingen av trafiken på Västkustbanan kan enligt mitt förmenande Björn Rosengren inte undgå kritik.

Jag yrkar på godkännande av anmälan i reservation nr 3.

Anf. 45 INGER STRÖMBOM (kd):

Herr talman! I betänkandet riktar visserligen majoriteten i utskottet viss kritik mot näringsministern för delar av handläggningen av upphandlingen av Västkustbanans trafik, men vår slutsats är att det finns anledning för KU att rikta skarp kritik mot departementet och det ansvariga statsrådet i frågan. Det gäller då hela frågan om upphandlingen.

Näringsdepartementet reagerar nämligen inte när man i början av 1999 fick påtalat för sig det ohållbara i då gällande förordning när det gällde möjligheterna att upphandla i konkurrens. Hade man reagerat då och ändrat på förordningen om statens spåranläggningar hade förmodligen inte den sorgliga historia som sedan kom att utspela sig kring Västkustbanan inträffat. Man tog inte till sig förhandlarens synpunkter, och man lyssnade senare inte heller på Rikstrafiken, som i november 1999 föreslog att trafiken på Västkustbanan skulle direktupphandlas från Sydvästen AB för ytterligare 17 månader.

Senfärdighet är ett ord som jag tycker bra beskriver departementets agerande. Denna senfärdighet bidrog till utvecklingen i ärendet.

Näringsdepartementet genomskådade inte heller SJ:s fräckhet att begära hög ersättning för trafiken på Västkustbanan så länge som SJ trodde att det inte skulle finnas någon konkurrent. Men när det visade sig att det fanns konkurrenter trollade SJ nästan över en natt bort kostnader på 20–30 miljoner kronor, och trafiken var plötsligt lönsam för SJ!

Näringsdepartementet underlät då att grundligt granska SJ:s budgivning. Det har kommit fram under utfrågningarna. Ingen bedömning gjordes av SJ:s kommersiella förutsättningar att återta den trafik som man alldeles innan hade bedömt som olönsam.

Herr talman! I ägarskap ligger ett stort ansvar. Som ansvarig ägare för SJ borde departementet och statsrådet åtminstone bevaka att det helägda företaget inte agerar omoraliskt och för ägarna bakom ljuset. SJ:s ekonomiska underlag borde ha granskats ordentligt, i synnerhet som lönsamhetsbedömningarna svängde så snabbt. Även där har det brustit.

Herr talman! Jag vill också ta upp en aspekt som KU visserligen inte direkt har granskat men som i hög grad ändå genomsyrar hela ärendet. Det gäller regeringens och ministrarnas vilja att öka konkurrensen. Det var den borgerliga regeringen som inledde arbetet med att införa konkurrens på järnvägen. Redan 1992 fattade riksdagen det första beslutet om att öppna för viss konkurrens. Utvecklingen har fortsatt.

Den nuvarande näringsministern har många gånger med stolthet pekat på den avreglering som har skett på trafikens område i Sverige. Jag minns särskilt ett seminarium som jag bevistade i Rosenbad sommaren 1999. Det var alltså den sommar då upphandlingen av trafiken på Väst-kustbanan just var klar. Förordningsproblemen var tydliggjorda, och behovet av riktlinjer för fortsatt upphandling var påtalat. Då talade Björn Rosengren med stolthet om hur duktig regeringen var på att konkurrens-utsätta. Han berättade att man kom från andra länder för att studera det svenska konceptet. Konkurrens var nyckelordet. Vi som då fick höra Björn Rosengren sjunga konkurrensens lovsång anade inte alls att det samtidigt tydligen sjöngs en annan sång inne på departementet. Där var man nämligen ganska passiv. Man var tydligen nöjd med att konkurrens-upphandling av trafik på stornätet bara gällde sådan trafik som SJ, det egna bolaget, ansåg olönsam. Man jobbade ju i verkligheten inte särskilt aktivt för att skapa rimliga villkor för att möjliggöra verklig och fortsatt konkurrens – just den konkurrens som man så värtaligt talade om.

Jag menar att ministern bör få kritik även för detta. Avregleringen och konkurrensupphandlingen kunde ha skötts mycket bättre. Resultatet blev som vi vet en snabb konkurs för utmanaren – någonting som departementet med sin kunskap och sin insyn borde ha förstått. Man borde ha insett att det var bristerna i regelverket och det egna agerandet som påverkade utvecklingen.

Redan före beslutet våren 1998 om att lämna trafiken på Väst-kustbanan till upphandling borde man ha ändrat förordningen om statens spår-anläggningar. När man hade beslutat om upphandling i konkurrens borde man rimligen ha sett till att det inte bara blev en tillfällig lösning – om man nu ville ha konkurrens.

Långsiktighet och förutsägbarhet är vad de svenska företagen behöver – oavsett om de transporterar eller är verksamma i någon annan sektor. För detta har näringsministern ansvaret, och enligt min mening finns det all anledning att rikta skarp kritik även på denna punkt.

Herr talman! Kristdemokraterna står naturligtvis bakom det ställningstagande som finns redovisat i betänkandet.

Anf. 46 ÅSA TORSTENSSON (c):

Herr talman! Det här gäller alltså upphandlingen av trafiken på Väst-kustbanan. Här fanns det ett regelverk före den 1 november som innebar att om det fanns kommersiella grunder för att driva trafik på Väst-kustbanan kunde SJ återfå trafikeringsrätten efter det att avtalet med Sydvästen

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
trafiken på Väst-kust-
banan*

AB gått ut. Om upphandlingen skulle ske eller ej låg alltså inom regeringens ansvarsområde.

Bakgrunden för Väst kustbanan var ju att SJ hösten 1998 faktiskt inte ansåg att trafiken kunde drivas kommersiellt lönsamt under 2000 och 2001. Därmed borde rimligen nya omständigheter ha inträffat för att en annan bedömning skulle kunna göras. Det har framhållits att det fanns nya omständigheter i och med ett samarbete med NSB för sträckan Oslo–Köpenhamn samt att Sydvästen själv gjorde bedömningen att det gick att driva detta på kommersiell grund. Några bedömningar har dock inte redovisats som kunnat bekräfta det förändrade förhållandet för SJ. Därför borde det ha gjorts en grundligare undersökning som inneburit att man inte enbart gått på SJ:s egna uppgifter.

Det kanske viktigaste är att själva kärnan i förändringen av förordningen om statens spåranläggningar borde ha aktualiserats tidigare. Redan vid beslutet våren 1998 om att lämna trafiken på Väst kustbanan till upphandling fanns det anledning att ta upp frågan om att värna nya aktörers intresse av att göra satsningar på järnvägssektorn. Dessutom fanns det uppenbarligen insikt inom regeringen om att reglerna inte fungerade utan faktiskt behövde förändras. Av den anledningen är det anmärkningsvärt att den tid som faktiskt fanns inte har utnyttjats för att åstadkomma nya regelverk, regelverk som bättre stämde överens med krav som en upphandlad aktör också kan ställa.

Därför, herr talman, kan inte näringsministern i detta granskningsärende undgå kritik.

Anf. 47 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det här ärendet innehåller inte mycket av direkta politiska bedömningar, utan det handlar om juridik. Man måste utgå från det förhållandet att vid den här tidpunkten gällande riksdagsbeslut utgick från att SJ utan ersättning från staten skulle trafikera stomnätet och att SJ hade absolut rätt att trafikera de järnvägar som kallades för stomnätet. Om man inte har den utgångspunkten blir det inte möjligt att till sist komma fram till den bedömning som majoriteten i utskottet har gjort på den här punkten.

Jag vill säga detta, herr talman, för knäckfrågan är huruvida statsrådet Rosengren eller regeringen vid tiden 1999/2000 utan konsekvenser kunde ta ifrån SJ den absoluta trafikeringsrätt som SJ hade. Problemet var ju precis det som Janérus påtalade men egentligen inte krävde något svar på. När SJ hade sagt att man kunde tänka sig att lämna bort den här trafiken eller ta den i konkurrensupphandling under två år – då handlar det om 1999 och 2000 – var det oklart vad som skulle ske efter en sådan avtalsperiod. Det är det som är själva knäckfrågan när det gäller de här svårigheterna.

För min och majoritetens del är det, om man tittar på den lagstiftning som finns, uppenbart att det var SJ som faktiskt bestämde om trafiken fortsättningsvis skulle konkurrensupphandlas eller om den skulle återgå till SJ. Då kunde SJ naturligtvis inte kräva någon ersättning från statens sida. Förutsättningen för SJ i detta resonemang är ju att man kör trafiken utan ersättning.

Enligt min mening hade ett beslut under den här perioden som inneburit att SJ inte kunde räkna med att få tillbaka Väst kustbanan i sin

kommersiella trafik inkräktat på SJ:s kommersiella möjligheter och ryckt undan en bit av den rätt som SJ baserade sin verksamhet på. Det hade man förmodligen kunnat lösa genom att betala eller på något sätt komma överens, men man kunde inte göra detta utan att inkräkta på SJ:s möjligheter.

Herr talman! Jag tycker att det här är viktiga utgångspunkter för att man rätt ska förstå vilka möjligheter som fanns. Då kan jag säga en sak till Inger Strömbom. Inger Strömbom säger att det var den borgerliga regeringen som i all sin visdom satte i gång konkurrensutsättningen och skapade den lagstiftning som var förutsättningen för det här. Då kan man fråga sig: Varför löste man inte det här problemet redan då? Det hade ju varit mycket enkelt att bestämma att om SJ släpper i väg en bana på stomnätet ska den också fortsättningsvis konkurrensupphandlas. När SJ gjorde det här för år 1999/2000 visste ju SJ enligt min mening och majoritetens mening att man kunde få tillbaka trafiken.

Så vill jag göra ett par uppdateringar. Det var i april 1998 som regeringen bestämde att man skulle låta den här delegationen undersöka om man skulle upphandla trafiken på Västkustbanan. Senare, i början av 1999, godkände regeringen ett avtal med det företag som kallades BK Tåg. Det hette egentligen något annat och var ett mycket större företag än BK Tåg ensamt. Det skulle vara en trafik på ett år, och detta var på företagets begäran. Att det aldrig blev något upphandlat för år 1999 berodde ju på att det fanns andra avtal med länstrafiken i den här regionen som omöjliggjorde att man då faktiskt lämnade ut den här banan på det sätt som var möjligt att göra för år 2000.

Sedan framställs det nästan som att det var ett stackars litet enskilt företag som råkade illa ut. Att man råkade illa ut kan jag i och för sig hålla med om. Jag kan också hålla med om att företaget inte är så stort i Sverige. Men huvudägare i det företag som drev Västkustpendeln eller trafiken på Västkustbanan var ju inte BK Tåg. Det företaget ägde ungefär 20 %. Sedan var det två utländska företag, ett franskt och ett engelskt, som ägde resterande 80 % i företaget. Och det var inga små företag. Ett av dem transporterade 300 miljoner människor om året och ägde 2 400 bussar. Det fanns ekonomisk styrka bakom det här företaget.

Sedan är det intressant att i de utfrågningar vi hade sade en företrädare för BK Tåg: ”Vi var beredda att satsa en ordentlig slant för att få den erfarenhet som behövs och kunna konkurrera på lika villkor efter ett år. Ett tvåårigt avtal hade varit en ännu större risk i det läge vi befann oss i under upphandlingen. Det var kontentan av vårt resonemang.” Det säger företrädaren för det här företaget.

Det är väldigt mycket tal om att det var signaler som gjorde att man ville ha det här ettåriga avtalet. Man räknade med att man kunde fortsätta, men det är ju uppenbart att företaget var väl förtroget med vilket regelverk som fanns. Det bekräftade faktiskt företrädaren på en fråga från mig i den här utfrågningen, alltså att man väl kände till det hela. I frågan undrade jag om ”BK Tåg var väl medvetet om det faktum att för den här typen av trafik på, är det stomjärnvägarna det heter, har ju SJ fortfarande – eller hade i varje fall vid den tiden – en möjlighet att bestämma huruvida trafiken skulle gå tillbaka eller ej. Det är väl det som är själva knuten i detta.”

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
trafiken på Västkust-
banan*

Ja, det är det som är själva knuten i detta, och den insikten har företrädaren för BK Tåg under utfrågningarna, en insikt som inte har forplantat sig till Inger René och hennes vänner i de andra partierna.

Företrädaren för BK Tåg säger: ”Vi var helt medvetna om det. Men nu vill jag komma tillbaka till det här med signaler. Vi hade också vid den tiden uppfattat att SJ stödde en avreglering av järnvägsmarknaden i Sverige. Det var alltså ett önskemål, som vi uppfattade det, från hela branschen att man ville ha konkurrens. Vi kunde inte tänka oss att man i ett sådant läge skulle agera precis tvärt emot.”

De här signalerna kom från Kaj Janérus och kanslichefen på den delegation han har. De kommer alltså inte, såvitt jag kan förstå, från regeringen. Det är klart att det kan vara besvärligt att agera på lösliga signaler men, som sagt, BK Tåg och dess bakomliggande företag var väl medvetna om vilka förutsättningar som faktiskt gällde för den här trafiken.

Därför tycker jag att det, med hänsyn till de sammantagna omständigheterna, inte finns någon möjlighet att rikta kritik mot handläggningen i det faktiska skeendet. Däremot borde frågan om vem som hade trafikeringsrätten på stomjärnvägarna, efter det att detta hade varit föremål för upphandling, ha lösts innan man gick ut med upphandlingen. Då talar vi om tidpunkten 1997–1998 som den väsentliga i sammanhanget. Det var heller inte, som jag tidigare sagt, någon aningslös aktör här, utan man var väl medveten. Det var också starka ekonomiska muskler i sammanhanget. Jag tror att det finns anledning att säga också det.

Herr talman! Även om jag syndar tidsmässigt här måste jag få fråga Inger Strömbom om hon håller fast vid den bedömning som reservationen innehåller. Det står där att Rosengren inte kan undgå kritik. Men från talarstolen här säger Inger Strömbom, och kanske ytterligare någon, att Rosengren inte kan undgå *skarp* kritik. Det är ju en helt annan värdering än den som finns i reservationen. Det är bra om alla håller sig till huvudtexten och reservationstexterna i utskottets betänkande och inte här skarvar på graden av kritik. Det gäller att faktiskt hålla fast vid vad som har sagts i utskottet.

Anf. 48 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Kaj Janérus var inte vem som helst. Han företrädde regeringen och skrev ett brev till regeringen där han klart uttryckte: Min uppfattning är att när ett avtal har vunnits i en konkurrensupphandling ska man fortsätta med konkurrensupphandling nästa gång som det ska upphandlas. Regeringen reagerade dock inte på detta.

Göran Magnusson sade att man ska utgå från juridiken, och det är väl en bra synpunkt. Men då borde regeringen ha redovisat en rättsutredning när det gällde direktupphandlingen ytterligare en tid efter den 13 januari. Det gjorde man inte. Däremot gjorde Rikstrafiken det. Vid dess upphandling kom man fram till att det var möjligt med fortsatt direktupphandling. Regeringen har inget som helst underlag för att säga att det inte går att fortsätta med direktupphandling, men det har alltså Rikstrafiken.

Om man ska vara ordentlig och noga och utgå från juridiken, som Göran Magnusson sade, borde det också ha gått att redovisa ekonomiska beräkningar när man säger att det nu finns lönsamhet för denna bandel. Vad man där siktar in sig på är att om Sydvästen kan köra banan med lönsamhet, då finns det lönsamhet på banan.

Man låter alltså en annan aktör gå in och köra banan och göra det med lönsamhet. Då hurrar regeringen och menar: Nu kan vi också köra med lönsamhet, och då behöver vi inga andra beräkningar.

Vidare talas det om Öresundsbron. Det kan inte precis ha varit en nyhet att, som man säger, flödet kommer att öka därför att Öresundsbron har byggts.

Till slut gäller det detta med att inskränka SJ:s möjligheter om man hade ändrat förordningen våren 2000. Björn Rosengren säger att skälet till att man inte har hunnit göra det bara är tidsbrist. Han refererar inte till att SJ så att säga har företrädesrätt, utan det är tidsbristen som gör att man inte har hunnit.

Anf. 49 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Nej, Janérus var naturligtvis inte vem som helst i det här systemet. Dock var han icke regeringen. Om han signalerar måste han ju ha ett mandat för att göra det. Frågan om trafikeringsrätten och SJ:s möjligheter att återta trafiken var föremål för en diskussion i flera år. Alla engagerade i branschen, som Tommy Nilsson uttryckte saken, kände till detta.

Men om SJ hade vetat att man riskerade att bli av med den absoluta trafikeringsrätten på Väst kustbanan, hade man då över huvud taget lämnat ut den – eller låtit den lämnas ut; det är väl snarare så det ska uttryckas?

Det talas mycket om lönsamhet – att regeringen skulle ha kontrollerat SJ:s lönsamhetsberäkning. Begreppet lönsamhet är inte definierat i det här sammanhanget. Såvitt jag förstår räckte det med att SJ inte krävde några pengar. Hur man bedömde lönsamheten var en helt annan sak. Man krävde alltså inga pengar.

Huruvida Väst kustpendeln kunde driva den här trafiken med lönsamhet eller ej är väl fortfarande ett icke utträtt frågetecken. Trafiken upphörde ju ganska snart, och upphandlingsavtalet byggde på att man fick behålla intäkterna och stå för kostnaderna. Men hur det i slutändan skulle gå ihop hade man faktiskt egentligen inte någon möjlighet att kontrollera. Man kunde kalkylera, men man kunde aldrig kontrollera därför att trafiken ”smälldes av” på våren 2000. Sedan fick SJ lov att köra i stället.

Anf. 50 INGER RENÉ (m) replik:

Herr talman! Det som Björn Rosengren refererar till när det gäller dessa ekonomiska uträkningar är att Syd västen har kunnat bedriva trafiken med lönsamhet – nu går den att fortsatt bedriva med lönsamhet och därför kan SJ återfå denna trafikdel. Man använder Syd västen som en katalysator för att få i gång en verksamhet. Sedan refererar man alltså till denna verksamhet och säger: Nu går det, så nu kan vi återta trafiken.

Detta tycker jag inte är etiskt tilltalande.

Göran Magnusson glömde att svara på den fråga från mig där jag vet att vi har olika uppfattningar. Det gäller detta med att ändra förordningen. Björn Rosengren är inte alls inne på samma skäl som Göran Magnusson, utan han refererar oavbrutet till att det är tidsbrist som gör att man inte har hunnit ändra den här förordningen. I princip började man redan 1996 att fundera i de här banorna, så enligt mitt förmenande hade man –

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
trafiken på Väst kust-
banan*

om man hade velat – kunnat komma till riksdagen med den här propositionen betydligt tidigare.

Anf. 51 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Inger René säger att Björn Rosengren inte är inne på samma resonemang som Göran Magnusson. Det är väl möjligt att det är så. Göran Magnusson förbehåller sig faktiskt rätten att tänka på egen hand även i den här frågan och att inte vara beroende av vad Björn Rosengren i varje sammanhang säger.

När det gäller detta med att ändra förordningen hade man säkert kunnat gå till riksdagen tidigare om man så att säga hade varit klar att ändra förordningen. Den intressanta frågan är dock inte förordningsändringen, utan den intressanta frågan är vad en sådan förordningsändring skulle ha inneburit för SJ:s absoluta trafikeringsrätt på Väst kustbanan. Man kan ju tänka sig att man hade ändrat förordningen men gjort ett undantag för Väst kustbanan och sagt: Så länge SJ inte kräver ersättning för att köra på Väst kustbanan tillhör den stomjärnvägsnätet och ska alltså inte vara föremål för konkurrensupphandling.

Sedan har vi återigen frågan om lönsamhetsbegreppet. Det handlar inte om en lönsamhet kvantifierad på ett speciellt sätt, utan det handlar om att SJ inte kräver ersättning för att driva trafiken. Gör man inte det ska den inte upphandlas i konkurrens, utan då är det SJ som har detta.

Jag tycker faktiskt, herr talman, att man också från regeringens och oppositionens sida – även om kritik kan riktas mot SJ, mot att det ibland blir förseningar i riksdagsarbetet och mot lite annat – måste ha respekt för SJ som företag och behandla SJ som ett företag som, precis som Inger Strömbom uttryckte saken, kan räkna med långsiktiga förutsättningar och förutsebarhet också för sin verksamhet. Man kan ju inte behandla SJ på ett annorlunda sätt bara därför att staten är ägare av det. Enligt min mening är det inte möjligt och heller inte rätt att göra det.

Anf. 52 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Herr talman! Göran Magnusson undrade vilken formulering jag egentligen står bakom. Naturligtvis står jag bakom den formulering som finns i betänkandet – inte undgå kritik. När jag mot slutet uttryckte mig om att rikta *skarp* kritik avsåg jag det som jag tog upp i slutet av mitt anförande och som lite grann ligger vid sidan av betänkandet. Det är inte riktigt samma sak. Jag avsåg alltså kritik mot lovsången till konkurrens som ju faktiskt visade sig bara vara en sång som inte betydde något i verkligheten.

Göran Magnusson undrade också varför den borgerliga regeringen inte klarade ut dessa problem redan 1992. Vi tog ett första steg mot avreglering. Men sedan dess har vi haft socialdemokratiska regeringar, och regeringen och majoriteten i riksdagen hade t.ex. både 1996 och 1998 möjlighet att korrigera dessa förhållanden, men ingenting har skett.

Jag är naturligtvis också medveten om den lagstiftning som gällde då. Det var möjligt att låta SJ plocka russinen ur kakan. Jag blev lite glad när jag hörde Göran Magnusson, för jag uppfattade det som att han håller med om att den situationen var olycklig och att den gällande lagstiftningen i allra högsta grad var otillräcklig. På den punkten är Göran Magnus-

son lika kritisk som minoriteten, och det gläder oss. Det var väldigt olyckligt att det fick fortgå så länge som det gjorde.

Prot. 2000/01:117
30 maj

Anf. 53 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Det gläder mig att Inger Strömbom är glad över det som jag säger från talarstolen, i varje fall i några avseenden. Hon hade kunnat vara glad ända sedan hon läste betänkandet. Det är där som det står att vi riktar kritik mot att man inte klarade ut trafikeringsfrågan när det gällde det upphandlade spåret innan man gick in i upphandlingsprocessen. Det hade varit det riktiga, tycker jag.

Om den skarpa kritiken bara avsåg att Rosengren hade sjungit falskt vid något tillfälle är det ingen stor fråga för mig. Det får Rosengren och Strömbom göra upp om.

Jag har stor förståelse för att den borgerliga regeringen inte klarade ut den här frågan. Men jag ville bara peka på att det fanns möjlighet att göra det. Alla i branschen var redan under den borgerliga regeringens tid på det klara med att det fanns svårigheter och problem med avregleringen, konkurrensutsättningen och sådant. Framför allt SJ hade då en mycket stark ställning i hela det här systemet. Jag drar mig inte för att säga att det i praktiken var SJ som bestämde, med hänsyn till den lagstiftning som var för handen 1998–2000, hur man skulle förfara med denna banstump på Väst kustbanan.

Det är intressant att Inger Strömbom säger att de socialdemokratiska regeringarna 1996–1998 hade haft möjligheter att korrigera detta. Genom min skalle har det varit en tanke på att jag skulle se efter hur många borgerliga motioner som fanns 1996 och 1998 som tog upp det här problemet och krävde att det måste lösas för att det hela skulle fungera. Det finns kanske sådana motioner, men då var de väldigt tidigt väckta och väl genomtänkta. Men till dess jag får se dessa motioner tvivlar jag på att ens de kloka borgerliga politikerna insåg problemet vid dessa tidpunkter.

Anf. 54 MATS EINARSSON (v):

Herr talman! Som redan framgått av debatten är frågan om Väst kustbanans upphandling inte helt lätt att följa i alla dess detaljer. Jag tror inte heller att jag skulle bidra till att skapa klarhet om också jag skulle försöka att relatera händelseförloppet, utan jag får hänvisa till texten i utskottets betänkande.

Det som utskottet har funnit när vi har granskat saken är förvisso inte den bästa av alla tänkbara världar. Övergången från statligt monopol till någon form av konkurrens på järnvägsnätet har inte varit helt enkel eller helt smärtfri. Regelverket har delvis varit snårigt; i alla fall kan det förefalla det för den som betraktar det hela utifrån. Det har också ändrats under resans gång.

Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om hur regelverket bör se ut i varje stadium av förändring. Men, och det är det viktiga i det här sammanhanget, utskottet har funnit att regelverket har följts.

Sedan är det en helt annan sak att såväl SJ som privata entreprenörer har tagit en och annan rövare – eller kalkylerad risk, kanske det heter – men alla chansningar har inte gått hem. Då är det naturligtvis frestande att leta efter syndabockar, och var finns en bättre syndabock än regering-

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
trafiken på Väst kust-
banan*

en? Jag tror att det är mot den bakgrunden som man ska se det här ärendet.

Jag har egentligen inte så mycket mer att tillägga till själva granskningsresultatet. Jag ska inte förlänga debatten i onödan, men jag har en reflexion och vill göra en deklaration som kanske ligger en aning utanför ämnet, men som ändå är av en viss betydelse.

Reflexionen är denna: Det finns ett slags outtalad ideologisk fond bakom allt detta, nämligen uppfattningen att offentliga monopol är någonting onaturligt, omodernt, oönskat och att produktion för profit alltid är effektivare än produktion för samhällelig nytta, att konkurrens alltid är bättre än planering, kort sagt att demokrati och politik är ute medan marknad och privatisering är inne.

Deklarationen blir då följande: Jag är inte helt övertygad om att detta är den slutliga och definitiva sanningen. Jag vill inte utesluta att kollektivt, offentligt ägande och demokratisk planering i det långa loppet visar sig mer livskraftigt och samhälleligt effektivt, kanske t.o.m. när det gäller järnvägar.

Men bortsett från detta: Även avregleringarnas och privatiseringarnas regelverk ska självfallet följas, och vi har funnit att så har skett i detta fall.

Anf. 55 PER LAGER (mp):

Herr talman! Ju längre ned vi kommer på talarlistan, desto mindre behöver sägas i det här ärendet. Det är invecklat. Många har försökt att förklara det, men jag ska inte göra något ytterligare försök. Jag konstaterar bara att SJ hade en absolut trafikeringsrätt på stomnätet vid den aktuella upphandlingen och kunde återta trafiken efter avtalstidens utgång enligt gällande reglering.

För att regeringen skulle kunna besluta om fortsatt konkurrensupphandling för 2001 och framåt krävdes alltså ett nytt riksdagsbeslut. Ett sådant beslut fattades först våren 2000 när Sydvästen AB hade inställt betalningarna och tvingats begära sig i konkurs.

Det finns också ett sjok i betänkandet om utfrågningen av Kaj Janérus som är spektakulärt på många sätt, men jag ska inte gå in närmare på det.

Kritiken i det här ärendet är i första hand riktad mot regeringen, och den gäller bevakningen av frågan. Hanteringen skulle ha varit bättre, och man skulle ha aktualiserat frågan innan Västkustbanan lämnades till upphandling.

Även om man utgår ifrån att de olika aktörerna kände till vad som gällde borde regeringen ha tagit på sig ett större ansvar för informationen om regeringens egna avsikter. Det är uppenbart att det hade kunnat förhindra många av de problem som sedan uppstod. Här brister regeringen i förutseende i sitt agerande, menar vi i utskottets majoritet.

Som chef för Näringsdepartementet är det förstås Björn Rosengren som kritiken riktas mot. Den handlar just om de brister som vi har kunnat visa på i betänkandet.

Anf. 56 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Det betänkande som vi ska diskutera nu handlar inte om EU, inte om ja eller nej till EU och inte heller om alkoholpolitik. Om det kan man ju tycka vad man vill helt legitimt. Egentligen handlar denna fråga om huruvida upplysningsverksamhet ska reduceras till propagandaverksamhet inför en folkomröstning. Det som vi diskuterar är alltså huruvida f.d. statsminister Ingvar Carlsson och f.d. statsrådet Ulf Dinkelspiel brustit mot sin sakliga och etiska förpliktelse när det gäller information inför folkomröstningen om svenskt medlemskap i EU 1994.

Det som jag i min anmälan tagit upp handlar specifikt om hur man hanterat alkoholfrågan i den informationsbroschyr som skickades ut till alla hushåll i augusti 1994. I informationsbroschyren gavs sken av att alkoholpolitiken inte skulle behöva förändras om vi blev medlemmar i EU. Det var också så bl.a. den dåvarande utrikeshandelsministern Dinkelspiel drev frågan i debatten.

Jag ägnade hösten inför folkomröstningen åt cirka hundra debatter och mötte då ständigt dessa argument och denna folder som det viftades glatt med, både från dem som sade ja till EU och tyckte att det var förskräckligt att det inte skulle kunna bli en ändring av alkoholpolitiken och att man skulle få föra in alkohol – det fanns ju sådana också – och från framför allt socialdemokrater som viftade med denna broschyr och talade om att det inte skulle bli några förändringar utan att Sverige skulle ha vetorätt om det skulle bli några förändringar. Detta skedde i hundratals EU-debatter.

Det enda som jag och andra gjorde var att tala med omvärlden om huruvida regeringens informationsbroschyr till hushållen var sanningsenlig eller inte. Med omvärlden menas i detta fall bl.a. EU-kommissionens folk, och folk på Europeiska kommissionen har aldrig haft den uppfattning som den dåvarande svenska regeringen hävdade var den gällande. Men detta framgår tyvärr inte av den upplysningsbroschyr som regeringen skickade ut till alla hushåll och som skulle vara neutral och saklig.

I själva verket stod det redan 1994 klart att det inte var så enkelt som regeringen hävdade att det var. Det är självfallet oerhört ansvarslost att i en upplysningsbroschyr som föregår en folkomröstning på detta ensidiga sätt återge en uppfattning när det finns andra uppfattningar, särskilt när dessa andra uppfattningar omfattar många inom den starka motparten i detta fall, nämligen EU-kommissionen.

Valresultatet i folkomröstningen blev som det blev, bl.a. beroende på att nykterhetsrörelsen inte tog ställning. Det var bara något ungdomsförbund inom nykterhetsrörelsen som tog ställning. Det gjorde man bl.a. med hjälp av den bild som regeringen i denna informationsbroschyr visade upp, nämligen att Sverige har vetorätt, att ingen kan köra över oss och att vi har rätten att ställa krav på införsel – hur mycket eller lite som ska föras in.

Nu är det bara det att med vetorätten var det precis tvärtom, dvs. att alla andra länder hade vetorätt mot att vi skulle få behålla våra regelverk. Detta förnekades i debatten. Det viftades med broschyren, och det är bara att läsa i broschyren vad som där står. Man vilseledde, man blev en del

Gransknings-
betänkande

Informationsbroschyr
till hushållen i sam-
band med Sveriges
EU-medlemskap

av en propagandaapparat – ni vet själva hur hetsig stämningen var inför EU-folkomröstningen – och man lät upplysningsverksamhet reduceras till en propagandaverksamhet.

Därför finner jag det svagt av majoriteten att inte våga slå fast detta och inte våga kritisera. Jag undrar vad det är som har fått utskottets majoritet att plötsligt säga att det senare visade sig att Europeiska kommissionen hade en annan uppfattning än regeringen. Har majoriteten tagit reda på vad EU-kommissionen hade för uppfattning när den svenska regeringen påstod att deras uppfattning var den rätta? Jag skulle vilja ha svar på det. Har ni undersökt detta och på vilket sätt i så fall?

Jag yrkar på godkännande av anmälan i reservation 4.

Anf. 57 BARBRO HIETALA NORDLUND (s):

Herr talman! Utskottets granskning på denna punkt gäller en informationsbroschyr till hushållen i samband med Sveriges EU-medlemskap. Jag tycker att denna anmälan är tydlig. Den är avgränsad till frågan om de då för tiden, alltså 1994, ansvariga – statsminister Ingvar Carlsson och statsrådet Ulf Dinkelspiel – brutit mot sina sakliga och etiska förpliktelser genom innehållet i informationsbroschyren. Den gavs ut av Utrikesdepartementets handelsavdelning som en allmän hushållsutgåva.

Avgränsningen gäller skriftens information vad gäller alkoholpolitikens område. Var informationen i broschyren vilseledande, tillrättalagd eller felaktig på ett direkt medvetet eller omedvetet sätt? Nej, utskottet kan inte finna något belägg för det.

Frågan om broschyrens tillkomst, finansiering, syfte och saklighet har utskottet behandlat 1994–1995 efter en anmälan till KU. Vid det tillfället hölls en offentlig utfrågning – jag tror att den varade i en och en halv timme – av Ulf Dinkelspiel. Av såväl utfrågningen som broschyren, benämnd EU-avtalet, framgår att den svenska hållningen i förhandlingarna med EU hela tiden varit att argumentera för en fortsatt restriktiv alkoholpolitik.

I broschyren på s. 29 under rubriken ”Svenska särdrag och sedvänjor respekteras – snuset kvar” finns att läsa – och, herr talman, det redovisas också i utskottets betänkande ett utdrag ur broschyren – att EU i förhandlingarna visat förståelse för de hälsoskäl och sociala skäl som är grunden för den svenska restriktivitetens krav. Där framgår också att EU har en kritisk hållning till det svenska vin- och spritmonopolet. I broschyren redovisas att förhandlingsreglerna om införsel ska gälla i två år för att sedan provas på nytt.

Den svenska hållningen också inför omförhandlingen efter de första två undantagsåren är alldeles tydlig. Den svenska tolkningen var att undantaget om kvantitativa restriktioner skulle fortsätta att gälla tills man kom överens om något annat. Kommissionen hade uppfattningen att om ingen förlängning skedde skulle EU:s regler gälla.

Att tolka ett förhandlingsläge är inte alltid så lätt. Tvistelägen, att ge och ta, hör också till. Men, herr talman, utskottet kan i sin granskning inte finna att informationen i broschyren utformats på ett osakligt eller oetiskt sätt. Att dra slutsatsen att regeringen mörkat i alkoholfrågan kräver nog ett visst mått av konspiratoriskt sinnelag.

Jag vill yrka på godkännande av utskottets anmälan i den här delen.

Anf. 58 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Det kan tyckas vara konspiratoriskt sinnelag. Jag kan å andra sidan tycka att det finns de som har ett väldigt naivt sinnelag i så fall.

I broschyren står det: Det blir fortsatta restriktioner rörande alkoholinförsel i samband med utlandsresor. Eftersom beslut i dessa frågor kräver enhällighet får Sverige som medlem ett avgörande inflytande över införselreglerna.

Det var inte så att Sverige hade vetorätt. EU-kommissionen har aldrig hävdat att Sverige hade vetorätt. I majoritetens skrivning, där ni tycker att det inte finns skäl att klandra Dinkelspiel, hävdar ni att det senare visade sig att EU-kommissionen hade en annan tolkning. Vad grundar majoriteten sig på när man hävdar att det senare visade sig att EU-kommissionen hade en annan uppfattning? Har ni granskat vad EU-kommissionen hade för uppfattning från början?

Anf. 59 BARBRO HIETALA NORDLUND (s):

Herr talman! Av utfrågningen av Ulf Dinkelspiel framkom det att just alkoholfrågan krävde ett stort och omfattande arbete från svensk sida i diskussionerna med EU. Det togs åtskilliga kontakter och fördes åtskilliga diskussioner som resulterade i olika skrivningar. Det har inte framkommit någonstans i de sammanhangen att EU-kommissionen har sagt någonting annat. Om tvisteläge uppstår är det sist och slutligen domstolen som avgör saken, och det har Sverige hittills velat undvika och därför funnit det motiverat med ett praktiskt handläggande av den här frågan.

Det har inte funnits några belägg, annat än de som nu Birger Schlaug redovisar från sina kontakter med kommissionen, som säger att man visste hur det skulle gå. Det har hela tiden varit klart från svensk sida att den svenska hållningen ska fortsätta att gälla i diskussioner och förhandlingar.

Anf. 60 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Nu lutar sig majoriteten mot vad Ulf Dinkelspiel har sagt. Jag undrar om majoriteten har granskat vad EU-kommissionen har sagt. Vi talar om en upplysningsbroschyr där det slås fast att Sverige har vetorätt, dvs. vi kan alltid stoppa dem som vill förändra våra införselregler. Det var inte riktigt. Detta var uppe i hundralet debatter inför folkomröstningen. Ni hävdade att det var så. Jag hävdade att det inte var så. Vad, annat än Dinkelspiel, lutar sig majoriteten mot? Har ni haft någon kontakt med t.ex. kommissionen för att höra vad de sade 1994?

Anf. 61 BARBRO HIETALA NORDLUND (s):

Herr talman! I vår granskning har vi uteslutande lutat oss mot de underlag som vi har fått från regeringen och de uppgifter som vi har fått när vi genomförde utfrågningen. Ingenstans har vi funnit belägg för att kommissionen redan från början har uttalat att det inte fanns någon chans för Sverige vid omförhandlingen. I ett avtal där det står att man ska genomföra övergångsregler och sedan fortsätta diskussionen finns det alltid en öppning för en bedömning. I den diskussion som vi hade med Ulf Dinkelspiel vid utfrågningen har det inte heller varit frågan om någonting annat.

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Informationsbroschyr
till hushållen i sam-
band med Sveriges
EU-medlemskap*

Herr talman! Jag vill säga en sak. Visst är det okej att värdera och kritisera broschyren, och också regeringens bedömning. Det handlar inte om någonting annat än en bedömning som regeringen gör av avtalsläget så som det förelåg. Man kan också kritisera olika ställningstaganden. Man kan dra andra slutsatser. Är man EU-negativ ligger det i sakens natur.

Herr talman! Jag vill säga till Birger Schlaug att jag tillhör EU-skeptikerna här i Sveriges riksdag. Den här anmälan gäller ju inte de EU-kritiska hållningarna. Nu gäller frågan om informationen har skett på ett sakligt sätt. Svaret på den frågan är ja utifrån det läge som förelåg 1994.

Upphandlingen av konsulttjänster i samband med Telia–Telenor (avsnitt 3.1)

Anf. 62 PER-SAMUEL NISSER (m):

Herr talman! Det här ärendet gäller upphandling av konsulttjänster i samband med fusionen Telia–Telenor. Man kan konstatera att det här granskningsärendet är det mest omfattande i årets granskning. Det gäller många svåra frågor och bedömningar kring en mycket stor affär, Telia–Telenor.

I anmälan till konstitutionsutskottet begärs att vi ska granska upphandlingen av konsulttjänster och utbetalningar i samband med fusionen. I en annan anmälan begärs att vi granskar huruvida statsrådet Björn Rosengrens uppgifter till riksdagen i fråga om upphandlingen av investmentbanken Goldman Sachs står i överensstämmelse med de uppgifter om händelseförloppet som framkommit i departementets egen promemoria.

Jag tänkte dela upp dessa frågeställningar i tre delar, nämligen först upphandlingar, sedan transaktionsersättningen eller bonusen, om vi vill kalla det så, och sedan administrativa frågor.

Offentliga upphandlingar ska följa upphandlingslagen och den lag om offentlig upphandling, LOU, som riksdagen fattat beslut om, och som trädde i kraft den 1 januari 1994. Offentliga upphandlingar är de inköp som kommuner, landsting och statliga myndigheter gör. Tanken är att företag ska få lika möjligheter att leverera till den offentliga sektorn samt att de allmänna medlen, dvs. skattepengar som inbetalats av landets skattebetalare, används och hanteras på mest effektiva sätt.

Det är viktigt att statens verksamhet eftersträvar hög effektivitet och god hushållning. Förvaltningen ska ge största möjliga nytta för medborgare, företag, kommuner och organisationer inom givna ekonomiska ramar. Om man förmår att göra rätt saker i rätt tid och på rätt sätt med de allmänna resurser som finns, vinner man ett högt förtroende hos medborgarna. Det ökar tilltron till de demokratiska institutionerna. Jag tycker att allt detta är viktigt att notera när vi nu debatterar den här frågan.

Den mest diskuterade bristen i upphandlingsförfarandet som berör denna granskning är den som gäller investmentbanken Goldman Sachs. Näringsminister Björn Rosengren har under resans gång hävdad olika orsaker till att man inte gjorde en konkurrensutsatt upphandling.

Det har varit sekretess. Man har ansett att frågorna har varit så känsliga att man inte velat riskera att fler fått reda på affären.

Sedan gäller det brådska. Man hänvisar till att man har haft ont om tid.

Sedan har man sagt att undantagsorsaken varit s.k. finansiella tjänster. Det är ett undantag som kan gälla i samband med omsättning av värdepapper.

Bestämmelsen om undantag för finansiella tjänster finns i 5 kap. 1 § i upphandlingslagen. Begreppet finansiella tjänster som undantag är svårtolkat, och det kan ifrågasättas om uppdraget till Goldman Sachs kan anses omfattas av detta undantag. Därför finns det starka skäl att undvika att använda denna undantagsbestämmelse vid upphandling. I vår utfrågning av chefsjuristen Hans Sylwén var han mycket tveksam till att det här var frågan om omsättning av värdepapper i den bemärkelse man menar när det gäller undantaget för finansiella tjänster.

Det finns en bestämmelse som gäller brådska. Man har möjlighet att vända sig till enbart en leverantör, men då ska det handla om brådska av närmast force majeure-liknande karaktär. Brådskan får inte vara förorsakad av bristande organisation eller dålig planering. Det gäller nödsituationer, och den får inte vara förutsägbar. I detta ärende kan man inte anse att brådskan inte skulle ha varit förutsägbar. Det går inte att hänvisa till brådska som orsak till att inte göra en upphandling i det här ärendet.

Sedan gäller det sekretess. Regeringskansliet har efterhand lagt tyngdpunkten på sekretess som undantagsargument. Det skulle ha varit fråga om sekretesskänsliga uppgifter. Upphandlingen skulle enligt undantagsbestämmelserna i 1 kap. 3 § i upphandlingslagen ha skett i enlighet med 6 kap. i sekretesslagen. Vid denna tid föreskrevs i upphandlingslagen att upphandling i första hand skulle göras genom förenklad upphandling. Denna upphandlingsform gav vid den aktuella tidpunkten ett tydligt utrymme för särskilt sekretesskänsliga och detaljerade förfrågningar, eftersom annonsering inte krävdes. Skriftliga anbud kunde infördras genom skrivelser. Man ska alltså vända sig till ett representativt antal leverantörer med en skrivelse.

Regeringskansliet valde då direktupphandlingsmöjligheten, som enligt 6 kap. 2 § i upphandlingslagen kan användas om det finns synnerliga skäl såsom brådska. Jag har tidigare i mitt anförande konstaterat att det inte kan vara skäl för att undvika en upphandling.

Vi moderater menar att det här finns skäl att rikta kritik mot att det inte genomfördes en jämförande och konkurrensutsatt upphandling.

När det gäller upphandlingen av Goldman Sachs är det inte heller en godtagbar ordning att företaget utfört huvuddelen av sitt arbete innan avtal slutits. Det är självfallet angeläget att det föreligger ett skriftligt avtal innan arbetet inleds, så att det står klart för båda parter vilka villkor som ska gälla. Muntliga avtal är alldeles självklart direkt olämpliga på den här nivån. Regeringens roll som föredöme för andra myndigheter är också särskilt viktig att betona.

Det har även riktats kritik mot det förhållandet att avtalet innehöll en rätt till transaktionsersättning eller bonus. Mot sådana avtalsvillkor kan invändningar resas, samtidigt som det kan hävdas att avtal med transaktionsersättning är vanliga i sammanhang som dessa. Visserligen är kanske inte sammanhang som dessa så vanliga i sådana här affärer, men oavsett hur man ser på denna typ av avtal kan man ifrågasätta lämpligheten av att regeringen inte försökte minska ersättningen när affären inte fullföljdes. Först genom att pröva frågan aktivt kunde man få reda på om en del av

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

ersättningen inte hade behövt betalas ut. Det handlade ändå om 80 miljoner kronor.

Granskningen har vidare visat en allvarlig och förhållandevis ofta förekommande brist vad gäller avsaknad av dokumentation vid avtal och upphandlingar kring konsulttjänster i samband med Telia–Telenor-affären. Skälen på vilka anbud antagits och vad som i övrigt förekommer av betydelse vid anbudsprövning ska enligt lagen om offentlig upphandling vara dokumenterade – detta för att kunna konstatera de ställningstaganden som lett fram till ett avslutat upphandlingsärende och vilka omständigheter som varit avgörande. Dokumentationen ska utgöra underlag för beslut, ge interna och externa intressenter information om upphandlingen och insyn samt ge information om skälen till olika ställningstaganden. Dokumentationen gör också klart för uppdragsgivaren vilka tjänster som han eller hon verkligen vill ha utförda.

I Telia–Telenor-affären har vi i granskningen tydligt kunnat se att det funnits stora brister i den administrativa hanteringen och i dokumentationen, sent slutna avtal, sena registreringar, förkommen akt m.m. Detta gäller flera avtal med konsulter utöver Goldman Sachs. Här är det viktigt att rutinerna stramas upp ordentligt på Näringsdepartementet.

Som en samlad bedömning anser vi moderater att näringsministern inte kan undgå kritik för det sätt på vilket denna upphandling har skett och för de brister som framkommit i administrativt hänseende.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag yrka på godkännande av anmälan i reservation nr 5.

Anf. 63 INGVAR SVENSSON (kd):

Herr talman! Får jag först uttala en viss förvåning över att moderaterna yrkar på godkännande av anmälan i den ena reservationen efter den andra. Jag trodde att principen för moderaterna var att yrka bifall till en reservation per betänkande.

Herr talman! När det gäller upphandlingsfrågorna ska jag koncentrera mig på problemen kring Goldman Sachs.

I vissa andra delar av betänkandet finns en betydande enighet mellan de olika partierna.

Riksdagens revisorer har som bekant funnit en rad brister i Näringsdepartementets upphandling av konsulttjänster inför fusionen mellan Telia och Telenor. Bristerna gäller bl.a. upphandlingsförfarandena särskilt i fråga om upphandlingen av investmentbanken Goldman Sachs International, att avtal tecknats efter det att företaget har påbörjat sitt arbete samt att dokumentationen i upphandlingsärendena i stor utsträckning saknats.

Vi har från konstitutionsutskottets sida tidigare understrukt vikten av att upphandlingslagens bestämmelser ska följas inom Regeringskansliet och att detta ska göras med god marginal till de gränser som sätts i lagen. Regeringskansliet är ju ett föredöme även för andra myndigheter i sådana här sammanhang. Eller vi kanske inte ska utgå från att Regeringskansliet ska vara ett föredöme? Vi har pekat på att det annars finns risk för att upphandlingslagen som sådan urholkas.

De upphandlingar vi diskuterar ligger i och för sig i tiden före det att utskottet gjorde det här uttalandet. Men det tål att upprepas att upphandlingslagen bör följas med god marginal inom Regeringskansliet.

När det gäller upphandlingen av Goldman Sachs hävdas det först från regeringshåll att undantagsbestämmelsen i 5 kap. 1 § om finansiella tjänster skulle kunna ha varit tillämplig. Det gäller ju inte alls lagen. Då skulle man kunna vara fri att göra en sådan direktupphandling som man gjorde. Men när man pressas på detta konstaterar man från regeringshåll att undantaget för finansiella tjänster är svårtolkat och omstritt. Det torde nog stå klart att uppdraget till Goldman Sachs i dess helhet knappast kan anses ha omfattats av det här undantaget. Nämnden för offentlig upphandling har tidigare i ett fall kritiserat Näringsdepartementets användning av denna undantagsmöjlighet. Karaktären på affären var alltså en annan än vad som rimligtvis kan anses rymmas inom begreppet finansiella tjänster.

Herr talman! I det läget har man från Regeringskansliets sida hävdat andra grunder. Man har lagt tyngdpunkten på att det var fråga om sekretesskänsliga uppgifter och att upphandlingen då skulle ske enligt undantagsbestämmelsen i 1 kap. 3 §. Då hänvisas till 6 kap. i lagen om man utgår från sekretess. Sekretess ger alltså en begränsning att man endast ska använda sig av 6 kap. i lagen om offentlig upphandling. Där föreskrivs att en upphandling i första hand ska göras genom förenklad upphandling. Man kan vända sig till några olika aktörer. Men inte heller det valde regeringen, utan man valde direktupphandling, som enligt 6 kap. 2 § andra stycket upphandlingslagen – förutom då upphandlingens värde är lågt – kan användas om det finns synnerliga skäl, såsom synnerlig brådska, orsakad av omständigheter som inte kunnat förutses och inte heller beror på den upphandlande enheten.

Skälet till detta har vid utskottets utfrågning angetts vara en sammantagen bedömning av hela situationen, där även brådskan hade betydelse, men den viktigaste faktorn var det höga kravet på sekretess. Det fanns alltså risk för att saken skulle kunna läcka ut och göra att affären gick i stöpet, enligt Regeringskansliets resonemang.

Herr talman! Brådskan som synnerligt skäl håller nog inte vid en närmare bedömning. Vid utfrågningarna ställdes ett antal frågor om vilket annat synnerligt skäl som hade gällt för direktupphandling. Det enda svar som gavs var sekretess. Men sekretess var ju förutsättningen för att välja 6 kap. i lagen och kan därför knappast dessutom anses vara ett synnerligt skäl. Sådant där brukar, herr talman, i andra sammanhang kallas cirkelbevis. Definitionen på cirkelbevis är när slutsatsen förekommer i premissmängden. Det kanske låter osvenskt, och på vanlig hederlig svenska skulle det kunna uttryckas som förutsättningar. Om slutsatsen ligger i förutsättningarna är det ett cirkelbevis. Ju längre en sådan cirkel är, desto svårare är det att upptäcka den här typen av bevisföring. I det här fallet var dock inte cirkeln särskilt lång. Men det snurrade rejält på kort sträcka, och den var betydligt kortare än Väst kustbanan.

Herr talman! Näringsdepartementets hänvisning till sekretessen som ett synnerligt skäl är med andra ord varken rimlig eller särskilt trovärdig. Inte heller är hänvisningen till brådska acceptabel. Det är svårt att förstå att utskottets majoritet på den här punkten är mildare än vad Riksdagens revisorer är. Här kan vi notera att majoritetspartierna har två linjer beroende på vilket organ som hanterar frågorna. Mildhetens stjärna lyser över KU-majoriteten och öppnar därför för nya problem när det gäller upp-

handlingar gjorda av Regeringskansliet i framtiden. Kanske är det av omtanke om KU, att vi inte ska bli arbetslösa framöver – vem vet?

Herr talman! Jag kan inte låta bli att notera att Vänsterpartiet nu ställer sig bakom etablerad branschpraxis och därmed ansluter sig till en positiv syn på det kapitalistiska systemet.

Anf. 64 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Herr talman! Även Folkpartiet har genom ledamoten i näringsutskottet Eva Flyborg gjort en anmälan i det här ärendet. Här handlar det framför allt om den information – eller snarare bristande information – som har gått ut till riksdagen när det gäller hela frågan om Telia och inte minst hur upphandlingen har gått till.

Den 2 februari 1999 besökte Näringsdepartementets statssekreterare Lars Rekke näringsutskottet i riksdagen för att informera utskottets ledamöter om den föreslagna sammanslagningen mellan Telia och Telenor. Rekke nämnde vid detta tillfälle att investmentbolaget Goldman Sachs var statens rådgivare i affären och ”upphandlad efter konstens alla regler” och att konsultarvodena skulle uppgå till 10 miljoner dollar.

Tre dagar senare ställde Eva Flyborg en skriftlig fråga till Björn Rosengren där hon undrade om näringsministern avsåg att vidta några åtgärder för att begränsa utgifterna för konsultarvoden i samband med affären mellan Telia och Telenor.

Den 10 februari 1999 kom så Rosengrens svar på frågan. Där skriver Rosengren så här: ”De åtgärder som i första hand vidtas för att hålla nere utgifterna för konsultarvodena är en effektiv och sakkunnig upphandling.”

Dessutom menade han att konsultkostnaderna var försvarbara sett till värdet på det bolag som skulle skapas med en sammanslagning.

Den 18 mars 1999 undertecknades det slutliga avtalet mellan svenska staten och Goldman Sachs. Enligt Näringsdepartementets promemoria till Riksdagens revisorer den 30 januari 2001 var det först nu som staten band sig för att betala ersättning till Goldman Sachs. Kort därefter ingicks det slutliga avtalet – den 30 mars 1999 – om samgående mellan Telia och Telenor.

Denna sammanslagning mellan Telia och Telenor betraktades som genomförd den 18 oktober 1999, men den 17 december samma år beslöt de svenska och norska regeringarna att avbryta samgåendet. Då fanns det redan en faktura från Goldman Sachs daterad den 26 oktober, när fusionen ansågs vara klar.

Efter överläggningar bestämde departementet att ersättningen skulle betalas ut den 17 januari 2000 trots att sammanslagningen då hade spruckit. Näringsdepartementet gjorde efter juridiska konsultationer med utomstående jurist bedömningen att avtalet med Goldman Sachs måste fullföljas. Men några försök att förhandla ned den höga ersättningen gjordes inte.

Den 11 april 2000 utfrågades näringsminister Björn Rosengren av riksdagens konstitutionsutskott om Telia–Telenor och om departementets upphandling av externa tjänster. Vid KU-utfrågningen sade Björn Rosengren att han förutsatte att upphandlingen av tjänster gick korrekt till vid Näringsdepartementet.

När det sedan gällde upphandlingen av finansiella tjänster menade Rosengren att man kunde göra vissa undantag från bestämmelser om upphandling. Då sade Rosengren dessutom så här: "Vi har haft en upphandling, med Goldman Sachs, med anledning av Telia. Jag förutsätter att den affären och den upphandlingen har gått korrekt till."

Detta, fru talman, ska jämföras med å ena sidan det uttalande som statssekreterare Lars Rekke gjorde inför näringsutskottet den 2 februari 1999 om att upphandlingen var gjord enligt konstens alla regler och å andra sidan konstaterandet i Näringsdepartementets egen promemoria, dvs. följande: "Först konstaterades att anlitandet inte behövde ske med sedvanligt upphandlingsförfarande enligt LOU."

Nu, ett och ett halvt år efter Telia-Telenor-affärens misslyckande, har frågan om konsultarvoden dykt upp igen. Under ärendets gång har vi varit väldigt många som har varit mycket upprörda över denna frågas hantering.

Goldman Sachs hade självfallet rätt att få ersättning för sitt arbete. För att man skulle ha haft chans att stoppa dessa höga arvoden hade det krävts agerande från flera än från Folkpartiet redan i februari 1999. Regeringen borde ha gjort ett försök att förhandla ned ersättningen. Som vi kan konstatera gjordes något sådant försök inte. Man har enligt min mening betett sig väldigt valhänt.

Till detta kommer innehållet i den information som vid olika tidpunkter givits till riksdagen. I början av 1999 och i KU-utfrågningen hävdade således företrädare för Näringsdepartementet att en upphandling hade genomförts. Då nämndes inga inskränkningar i upphandlingsförfarandet.

Nu – bl.a. i Näringsdepartementets promemoria från januari 2001 – sägs dels att en upphandling inte behövde genomföras, dels att en sådan inte kunde genomföras på grund av sekretess och tidsskäl. Det är i och för sig mycket motstridiga uppgifter man lämnar. Informationen till riksdagen i början av 1999 och till KU gav en helt annan bild.

Den fråga jag har ställt, bl.a. i utfrågningarna av Björn Rosengren, har varit varför Nämnden för offentlig upphandling inte konsulterades i förväg. Varför vände man sig från Näringsdepartementet till utomstående jurister när det finns en så skicklig och kompetent nämnd som kan dessa frågor? Vi har också i utskottet fått träffa dess chefsjurist Hans Sylvén, som har haft en förödande kritik mot det sätt som hela detta ärende har handlagts på.

Fru talman! Det är bekymmersamt därför att Regeringskansliets förhållningssätt till upphandlingsbestämmelserna får stort genomslag. Det finns en uppenbar risk för att andra instanser och organ kan bli slarvigare vid upphandlingar med hänvisning till Näringsdepartementets tidigare agerande.

Man kan dessutom ifrågasätta Näringsdepartementets agerande i ärendet när det gäller att ta sig an kritiken. Vi var många redan i samband med Telia-Telenor-affärens behandling i konstitutionsutskottet förra året som framförde kritik mot oordning i Näringsdepartementet, och då lovade man bot och bättring. Problemet är att det är tveksamt om Näringsdepartementet verkligen tar åt sig denna kritik. Som jag sade i mitt inledningsanförande är det viktigt att vi från KU nu går vidare och gör en ordentlig granskning av hela Näringsdepartementet och hur arbetet där går till.

På departementet har man under ärendets gång, t.ex. när det gäller Goldman Sachs, haft många skilda och motstridiga förklaringar till sitt agerande. Jag menar att Näringsdepartementet mycket tydligare måste ta denna kritik på allvar.

Fru talman! Jag instämmer till fullo i den kritik som reservanterna har framfört i detta ärende.

Anf. 65 KENTH HÖGSTRÖM (s):

Fru talman! Denna del av konstitutionsutskottets granskningsbetänkande handlar alltså om tre ting: dels upphandlingen av vissa konsulttjänster i samband med Telia-Telenor-fusionen – eller, som den också har beskrivits, Telia-Telenor-affären – dels utbetalning av vissa ersättningar som följd därav, dels vissa uttalanden som näringsministern har fällt i samband med att han har informerat om den förestående fusionen inför det berörda näringsutskottet.

De två förstnämnda granskningkategorierna, dvs. upphandlingarna och ersättningen för desamma, anmälades till utskottet den 25 januari av förre näringsministern Per Westerberg – samma dag som riksdagsrevisorernas rapport om vissa upphandlingsärenden läckt ut till massmedierna.

Några dagar senare – den 2 februari – anmälde Eva Flyborg från Folkpartiet näringsministern. Hon undrade huruvida hans uttalanden inför riksdagen och dess utskott var i överensstämmande med det händelseförlopp som framkommit i departementets egen promemoria som upprättades i samband med revisorernas granskning. Men redan dagen innan hon avgav denna anmälan krävde samma Eva Flyborg näringsministerns avgång – ett krav som dagarna dessförinnan hade ventilerats av moderaternas partiledare Bo Lundgren.

Jag vill med denna korta bakgrund, fru talman, beskriva ett notabelt händelseförlopp där anmälarna inte låter sig nöja med att låta den konstitutionella granskningen ha sin gång och därmed invänta granskningens slutgiltiga slutsatser utan kräver ministrars avgång innan granskningen ens har påbörjats.

Detta anmärkningsvärda kan man dock leva med eftersom utskottet de facto äger frågan från det att anmälan har blivit inregistrerad.

Men några dagar efter anmälningarna hade lämnats in och i anslutning till att riksdagsrevisorernas rapport offentliggjordes föregrep konstitutionsutskottets ordförande Per Unckel, som tyvärr inte är i kammaren just nu, hela granskningsförloppet genom att inför massmedier och inför TV-kameror slå fast att Rosengren hade förbrutit sig på ett antal punkter mot det regelverk som ställts upp – välkommen tillbaka, herr ordförande!

Unckels anklagelser mot Rosengren i det läget, i februari månad 2001, var så kraftiga att man, när man satt hemma och såg dem i TV:n, kunde ana en brottsling i den utpekade ministerns kläder.

Fru talman! Dessa anklagelser mot en anmäld minister levererade alltså konstitutionsutskottets ordförande innan granskningen ens hade påbörjats, innan listan över anmälningarna ens var färdigjusterad och innan någon av oss ledamöter i utskottet hade tagit del av riksdagsrevisorernas rapport eller andra aktuella handlingar i ärendet. Detta, fru talman, var som jag ser det ett flagrant övertramp, på gränsen till omdömeslöst, av den annars mycket redbare och normalt omdömesgille KU-ordföran-

den Per Unckel. För detta kan inte utskottsordföranden undgå kritik, som jag ser det, för att travestera vårt eget utskottsspråk.

I övrigt håller jag med Ingvar Svensson som i sitt första anförande sade att medierna egentligen inte kan känna igen bilden av oss som arbetande utskott om man bara bedömer det som hände på presskonferensen eller ser till just den här sekvensen av den initiala granskningen av Rosengren. I övrigt är det nämligen ett alldeles utomordentligt trevligt utskott att arbeta i. Ingen skugga ska heller falla över ordföranden i övrigt. Det är dessutom en fantastisk kanslipersonal som gör ett enastående arbete med att ta fram alla de handlingar som vi har. Men på den här punkten tycker jag faktiskt att jag från denna talarstol måste få protestera mot sättet att påbörja en granskning. Jag hoppas att detta nu är registrerat.

Fru talman! Jag övergår nu till att kommentera den sakliga granskningen. Utskottet har tagit del av revisorernas första preliminära rapport. Vi har tagit del av departementets svar på densamma. Vi har ställt egna skriftliga frågor på vilka vi har fått svar. Vi har vid två tillfällen utfrågat den berörde ministern – han var i och för sig assisterad av flera av sina medarbetare – och vi har utfrågat förre chefsjuristen på Nämnden för offentlig upphandling, Hans Sylvén. Jag vill korrigera Helena Bargholtz som utnämnde honom till jurist på just nämnda förvaltning. Han var tidigare där.

Vi är helt överens i vårt utskott om att näringsministern inte kan undgå kritik för de uppenbara brister i administrativt hänseende som vi har funnit vid vår granskning. Den är av likalydande slag som den vi avgav i fjol vid motsvarande tid för samme minister och samma departement. Å andra sidan härrör sig också granskningen till ungefär samma tid i bägge fallen, dvs. hösten 98 och våren 99. Det är alldeles uppenbart att departementet då inte klarade av vissa viktiga grundläggande rutiner, administrativa föreskrifter. Uppenbarligen klarade man heller inte av att dokumentera i tid varför man gjorde så eller så, och detta är en brist som man icke kan undgå kritik för.

Men den allvarligaste kritiken gäller egentligen att man har låtit konsulter påbörja sitt arbete innan man har gjort ett avtal; dvs. att det byggde på en muntlig överenskommelse. När det gäller dessa kritiska kriterier har regeringen erkänt att man har gjort fel. Man har dessutom anmält till oss i utskottet och till riksdagsrevisorerna att man har bearbetat dessa erfarenheter och upprättat mycket strikta regler för hur man i fortsättningen ska upphandla och dokumentera upphandlingarna. Vi får väl se nästa vår om man har levt upp till detta. Jag antar att det inte är sista gången som någon anmäler någon minister med anknytning till Näringsdepartementet. Ska man döma av årets anmälningar så finns det en sorts profilbild. Från vissa politiska håll ser man gärna att den nyss nämnde ministern Rosengren är precis den rätta skottavlan; åtminstone kändes det så i vintras.

På ett antal andra punkter skiljer sig bedömningarna i utskottet. Majoriteten har funnit att det fanns rimliga skäl från departementets sida att hänvisa till de regler som ändå finns för undantag i upphandlingsreglementet för att göra en förenklad upphandling riktad till en investmentbank. Man valde vid den tidpunkten ut investmentbanken Goldman Sachs, en av de absolut största investmentbanker som vi har. Anledning-

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

en, som man har avgivit till oss, till att man valde just den banken och inte t.ex. Morgan Stanley eller någon annan var att man var tämligen säker på att merparten av de andra investmentbankerna, som hade filialkontor och som hade utsikt över och utpost vid både telekombranschen och den nordiska marknaden, var involverad i andra pågående och liknande affärer. Och med tanke på den hemligstämplade lista som vi fick se på internatet ute på Lidingö är det alldeles uppenbart att merparten av de stora verksamma delvis amerikanskägda investmentbankerna var involverad i andra pågående fusioner och affärer. Med andra ord var det minerad terräng. Det fanns anledning för ministern och departementet att vara mycket försiktiga. Och på den punkten har en samstämmig kommentatorskör från svensk fackpress, med Dagens Industri i spetsen, som är en dagstidning, och andra tidningar, sagt att denna bedömning var den korrekta vid den tidpunkten. Då är frågan: Ska vi då göra en annan bedömning? Har vi så starka skäl för att göra en annan bedömning än den som man gjorde? Jag finner inte att vi har anledning till detta och inte majoriteten heller, så på den punkten skiljer vi oss åt i vår bedömning av departementets upphandling.

Slutligen gäller det den ersättningsform som man valde, det som kallas *success fee*, dvs. ett bonusliknande system där man betalar investmentbanken en låg fast ersättningsdel. Blir det ingen affär är det bra med det, men blir det affär får den desto mer. Det är en ganska vedertagen regel. Man kan tycka att den är dålig eller bra. Det spelar ingen roll vad man tycker. I branschen är den vanligen förekommande, och man valde denna metod. Så blev då fusionen av. Det var uppenbarligen en synnerligen lyckad fusion, tyckte alla parter vid den tidpunkten. Att den svenska och norska regeringen och styrelsen sedan inte klarade av att hålla ihop fusionen är en helt annan sak. Men fusionen blev av. Därmed satt staten i ett läge då man måste leva upp till sina förpliktelser. Man t.o.m. rådfrågade juridisk expertis innan man betalade ut pengarna, och den juridiska expertisen avrådde från att göra någonting annat än att betala, därför att en rättslig process med Goldman Sachs i internationellt skiljedomsförfarande hade skadat Sveriges anseende och förmodligen äventyrat nästa steg, nämligen börsintroduktionen av Telia.

Fru talman! Avslutningsvis yrkar jag med det sagda på godkännande av utskottets anmälan och naturligtvis avslag på den reservation som jag tror att moderaterna yrkade bifall till.

Anf. 66 PER-SAMUEL NISSER (m) replik:

Fru talman! När det gäller upphandlingen av Goldman Sachs har näringsministern hävdat att man utnyttjat en undantagsmöjlighet för att undvika en upphandling i konkurrens, nämligen sekretess, vilket Kenth Högström också tog upp i sitt anförande. Det kan säkert hävdas. Men även om man hänvisar till denna sekretess borde man ha gjort en skriftlig förfrågan till flera möjliga investmentkonsulter.

Vad hade hänt då? Jo, då tror jag att man hade kunnat undvika mycket av den kritik som även Kenth Högström ställer sig bakom. Man hade tvingats göra ett skriftligt förfrågningsunderlag. Man hade kunnat jämföra olika alternativ på många områden, t.ex. detta med bonus och transaktionsersättning. Man hade fått göra ett avtal innan arbetet startade. Det

hade med andra ord blivit ett bättre administrativt agerande på alla områden som vi har kritiserat.

Hade detta inte varit att föredra, Kenth Högström – att man gjort en ordentlig upphandling från början?

Anf. 67 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag ska försöka besvara Per-Samuel Nissers fråga på ett försiktigt sätt. Han ställer frågan huruvida jag vid det tillfället hade gjort en annan bedömning. Hade det inte varit bättre? säger han. Det vet jag inte. Jag befann mig inte på departementet just de dagarna. Jag har för övrigt knappt besökt departementet.

Per-Samuel! Låt mig läsa högt ur en ledarkommentar i en tidning som normalt betraktas som mycket närstående borgerliga intressen, tidningen Expressen, som den 9 februari skriver så här apropå revisorernas motsvarande påpekanden:

”Revisorerna skriver att Rosengren ’sannolikt’ kunnat annonsera en upphandling och väcka leverantörernas intresse utan att det ’specifika innehållet i uppdraget röjs’. Det är med förlov sagt en naiv uppfattning. Och det är intressant att just riksdagens revisorer påpekar detta. Samma revisorer som inte lyckats hindra att deras egen revisionsrapport blivit allas egendom innan den var färdig.”

Är det inte alldeles klart och tydligt, i ett läge då två nationalstater försöker slå ihop sina gamla televerk och det samtidigt pågår en lång rad liknande affärer ute i Europa, att just den här risken för läckage finns? Hur skulle en sådan annons utformas egentligen? Har Per-Samuel Nisser funderat över hur han skulle kunna formulera en sådan annons utan att man i annonstexten kan se och förstå vad det egentligen handlade om? Jag klarar inte av, med min fantasi, att skapa en sådan annons. Jag tycker nog att man där gjorde en riktig bedömning.

Sedan håller jag till fullo med Per-Samuel Nisser om att man naturligtvis skulle ha sett till att skapa avtalet innan jobbet påbörjades. Men för det får man ju också kritik.

Anf. 68 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Det finns ingen glädje i sig i att kritisera ett statsråd. Kenth Högström vill antyda att vi i oppositionen skulle känna något slags skadeglädje över att komma åt ett statsråd, men så känner åtminstone inte jag det. Men om man är chef över ett så stort departement som Näringsdepartementet är naturligtvis risken jättestor att man råkar ut för kritik för något som man inte klarat av att sköta inom ramen för sitt stora fögderi.

Visserligen handlar denna debatt i år nästan bara om Björn Rosengren – vi kommer så småningom också över till en fråga som gäller statsministern – men jag vill påminna Kenth Högström om att vi förra året hade en noggrann granskning med diskussion om och kritik av också andra statsråd, såväl statsministern som Bosse Ringholm. Jag vill betona detta. Jag tycker mig ha uppfattat, inte bara från Kenth Högström utan även från andra socialdemokrater, något slags kritik mot att vi skulle tycka att det var väldigt roligt att kritisera statsråd. Så känner åtminstone inte jag det.

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia–
Telenor*

Anf. 69 KENTH HÖGSTROM (s) replik:

Fru talman! Det där tolkade jag inte som någon replik till mig. Det var väl bara en upplysning om Folkpartiets ståndpunkt i den generella frågan om lusten att kritisera ministrar. För mig är det likgiltigt; det ska jag ärligt säga. Om vi kritiserar en minister eller inte är en underordnad fråga. Det är bedömningsmaterialet som är det viktiga, och att hålla sig till regelverk. Det är vårt utskotts uppgift att granska detta.

Men, Helena Bargholtz, jag måste få ställa frågan, på förekommen anledning: Hur kan det komma sig att Helena Bargholtz riksdagskollega Eva Flyborg dagen innan hon lämnar in en anmälan till oss, och därmed ber oss granska ministerfögderiet, kräver ministrernas avgång? Har det möjligen något samband med det som senare utspelade sig – både att partiledare Lundgren manade statsminister Persson att avsätta Rosengren eller ompröva hans mandat och att dessutom vår egen KU-ordförande gjorde ett liknande uttalande mot Rosengren innan granskningen påbörjats? Det är på den punkten jag för min del riktar kritik mot er, inte för något annat.

All annan granskning ska utföras oklanderligt och oväldigt – men inte utan politisk bedömning.

Anf. 70 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Skälet till den kritik som tidigare riktats mot Björn Rosengren är sättet att över huvud taget hantera hela frågan om Telia–Telenor. Det här har ju blivit en följetong. Som vi kunnat konstatera är detta andra året som vi har den här frågan uppe, med lite olika aspekter. Det är i det ljuset man ska se kritiken. Det är därför bl.a. Eva Flyborg känner oro för hur hela denna fråga utvecklas och ifrågasätter om Björn Rosengren är kapabel att hantera detta.

Anf. 71 KENTH HÖGSTROM (s) replik:

Fru talman! Nu var Helena Bargholtz väldigt förmildrande i sin beskrivning av vad Eva Flyborg sade. Vill Helena Bargholtz att jag ska citera exakt vad hon sade? Kvällen innan hon lämnade in sin anmälan sade hon exakt så här: Björn Rosengren bör avgå – punkt och slut. Det sades ingenting om omtanke om vare sig Telia eller andra verksamheter på det departementet.

Är det inte så att Helena Bargholtz blandar samman två ting? Folkpartiet, och även Moderaterna, har ju en längre tid tyckt illa om att Näringsdepartementet har så mycket makt över statlig företagsamhet och tycker att statlig företagsamhet inte bör förekomma över huvud taget. Det har jag full respekt för att ni tycker. Men det är ju en helt annan fråga, som inte granskas av oss nu. Vi granskar huruvida ministern i fråga har handskats med denna mycket svåra materia på ett någorlunda acceptabelt sätt, och vi har tillsammans funnit att han inte har gjort det. Han får kritik av oss i tre specifika avseenden. Han fick kritik förra året för en rad upphandlingsfrågor. Det finns väl ingenting som hindrar oss att vara ärliga på den punkten och säga att vi gemensamt har kritiserat ministern. Men det är väl inte av omtanke om den verksamhet som bedrivs som vi gör granskningen, utan vi gör granskningen för att den demokratiskt utsedde ministern ska sköta sitt politiska ämbete. Det är för demokratin han är

satt på den post där han är satt, av vår statsminister som vi själva har utsett.

Alltså menar jag: Blanda inte samman den ideologiska kritiken mot statlig företagsamhet i generell mening med de fel och brister vi nu har sett hos ministern! Och det fanns ju ingen anledning i februari månad att kräva hans avgång, eftersom granskningen inte var påbörjad.

Anf. 72 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag bara undrar hur Kenth Högström vill förklara det här med cirkelbeviset när det gäller direktupphandlingen. I svaret till Per-Samuel Nisser hänvisar han till sekretess. Det är ingen som har ifrågasatt att det är sekretess, t.o.m. sträng sekretess, i sammanhanget. Men hur vill Kenth Högström förklara detta i förhållande till lagen? Jag talar alltså inte om sekretessen, att det var ett känsligt område och att man såg till hela marknaden över Europa, utan hur förklarar Kenth Högström regeringens agerande i förhållande till lagen? Det är mycket intressant.

Det går heller inte att vifta undan Riksdagens revisorers kritik genom att ifrågasätta meddelarfriheten i tryckfrihetsförordningen. Det borde Kenth Högström hålla sig för god för.

Sedan undrar jag bara: Vilken är den socialdemokratiska linjen i den här frågan? Är det Riksdagens revisorer som gäller, eller är det utskottsmajoriteten i KU? Nu blir det tydligen votering i den här frågan så småningom. Då kan man ställa sig frågan: Hur kommer ledamöterna från Riksdagens revisorer att rösta i den voteringen? Kommer de att tvingas in i KU-fällan, eller får de rösta efter övertygelse? Eller finns det möjligen två partiståndpunkter?

Anf. 73 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Först frågan om lagen och dess tolkningar. Ingvar Svensson vet mycket väl att rättsläget inte är alldeles klart. Det är för övrigt EU-rätten som ska uttolka det riktiga sättet att tolka lagen, inte svensk domstol.

Får jag läsa högt ur Sveriges advokatsamfunds skrivelse till både riksdagsrevisorerna och departementet. Man säger så här:

”Sveriges advokatsamfund noterar den uppenbara motsägelse som föreligger i fall en upphandling som enligt 1 kap. 3 § upphandlingslagen omfattas av sekretess inte får sekretessbeläggas på grund av bestämmelserna i 6 kap. samma lag. Samfundet kan inte heller se att sekretesslagen lägger något hinder mot att enligt 6 kap. 2 § första stycket sekretessbelägga inte bara anbud gällande viss upphandling utan också andra handlingar, om det kan antas att deras offentlighet skulle åsamka det allmänna skada, t.ex. i den formen att en planerad fusion spricker.”

Även de har gjort bedömningen att det föreligger möjligheter att hänvisa till sekretessen och därmed göra en förenklad upphandling.

Det finns andra som säger samma sak. Men det finns också de som säger att detta inte är möjligt. Men ingen i denna kammare kan ju säga, vare sig efter den förra granskningen eller senare, att det är den absolut sanna tolkningen, därför att vi inte har ett exakt rättsläge. Då är det skälighetsbedömning som gäller. Och vi gör den skälighetsbedömningen att detta var möjligt vid den tidpunkten.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

Riksdagsrevisorernas rapport kommer upp i ett annat sammanhang, men jag har talat med riksdagsrevisorerna så sent som i går. Åsiktsskillnaden synes inte vara särskilt stor.

Anf. 74 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Det var en märklig konklusion. Jag vet inte om det också är något slags jippobevis.

Kenth Högström säger att rättsläget inte är helt klart. Då väljer Kent Högström att fria, medan Josefsson fäller.

Knutpunkten i hela den här frågeställningen är synnerliga skäl. Hade man varit tydlig på den punkten och kunnat redovisa ett synnerligt skäl för direktupphandling hade jag för min del varit beredd att godta detta. Men jag reagerar starkt när man bara hänvisar till förutsättningarna för sekretess. Det är inget hållbart skäl i det läget.

Anf. 75 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag kan ingenting annat säga i det här replikskiftet än att vi har skilda uppfattningar. Jag skulle möjligen vilja ställa en fråga, men den kan inte Ingvar Svensson svara på, för han har inte rätt till en tredje replik. Om det nu hade varit så att departementet hade använt sig av den formulering som Svensson själv benämner som den möjliga, hade då det godtagits? Det var trots allt affären som sådan som hotade att läcka ut i förtid. Det var därför man valde att gå till en investmentbank och inte gå ut med annons eller skriftligt till flera.

Hade man använt den andra motiveringen men gjort på samma sätt hade alltså Svensson nöjt sig. Det var för mig en fullständigt ologisk slutsats.

Revisorernas sätt att se på detta kan vi väl återkomma till.

Anf. 76 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Det finns när det gäller upphandlingen av konsulttjänster anledning att rikta kritik, som också utskottsmajoriteten gör, mot att man träffar ett avtal efter det att tjänsterna har börjat utföras och framskridit relativt långt och genom att det är en klar brist på dokumentation.

Det är bra att vi kan samla oss till den kritiken. Den är samfäll i utskottet.

I några avseenden skiljer sig åsikterna i utskottet åt, liksom det framställs att utskottsmajoritetens uppfattning skiljer sig från Riksdagens revisorers. Detta torde dock ha att göra med att infallsvinkeln för revisorernas granskning och konstitutionsutskottets granskning är något olikartad. Revisorerna ska granska vad som är en effektiv användning av statens medel och vad som är det bästa ekonomiskt. Det vi har att granska är huruvida saker är lagenliga och möjliga att göra enligt lagen. Det kan leda till lite olika slutsatser i det här fallet. Visserligen kanske det ena och det andra inte hålls riktigt isär, men de kan också hållas från varandra.

Om vi tittar på vad vi i utskottsmajoriteten säger finner vi uttalandet: ”Enligt utskottets mening framstår inte de bedömningar som gjordes inom Näringsdepartementet som orimliga mot bakgrund av det tolkningsutrymme upphandlingslagen ger.”

Vi tar alltså inte ställning till vad som var bäst. Det är möjligen revisorernas sak, men det är inte KU:s fråga. Vi tar ställning till att det faktiskt var möjligt, rimligt och tillåtligt att göra den bedömningen att undantagsreglerna faktiskt kunde användas och att man kunde hänvisa till dem.

Regeringen gjorde alltså rätt. Den hade de lagliga skälen. Om man vidare bedömde saken ekonomiskt rätt eller fel är egentligen inte en konstitutionell fråga. En regering har rätt att både ha fel i uppfattning och ibland också på grund av detta göra fel.

Det är likadant när det gäller upphandlingslagens bestämmelser. Där säger vi att de ”ger utrymme för tolkningen att undantagsbestämmelser för finansiella tjänster respektive sekretesskänsliga och brådskande upphandlingar kunde tillämpas”.

Här tar vi alltså återigen ställning till det lagenliga i regeringens agerande. Om det var det bästa tänkbara eller inte är en annan sak. Det är mer en politisk än en konstitutionell bedömning.

Om vi nu granskar reservanternas uppfattning på de här punkterna, som den kommer till uttryck i reservationen, kan man säga att det egentligen är ganska många ord och lite substans. Det skiljer sig egentligen inte så mycket. De drar bara en annan slutsats. De säger så här: ”Med hänsyn till att undantaget för finansiella tjänster är svårtolkat och eftersom det kan ifrågasättas om uppdraget till Goldman Sachs i sin helhet kan anses ha omfattats av detta undantag fanns det enligt utskottets mening starka skäl att i upphandlingen undvika att begagna denna undantagsmöjlighet.”

Det fanns alltså enligt reservanternas skäl att undvika att begagna möjligheten. Men det fanns också en möjlighet att begagna möjligheten, såsom reservanternas har skrivit. Det är det som KU ska granska, nämligen om det var lagenligt och möjligt enligt lagen att använda den här undantagsmöjligheten. Det har reservanternas inte bestridit i sitt sätt att formulera sig. De drar slutsatsen att man borde ha undvikit att använda den möjlighet som faktiskt fanns. Men KU ska granska huruvida man hade denna möjlighet. Om man inte hade den möjligheten, men låtsades ha den, hade man gjort ett fel. Men om man har möjligheten, och utnyttjar möjligheten, gör man rätt. Sedan är det en annan fråga, som inte är konstitutionell, huruvida det var bra eller dåligt att använda möjligheten. Det är inte den konstitutionella frågan. Men reservanternas drar mot den frågan.

Längre fram i reservationen framgår det att reservanternas tycker att utskottet borde ha haft som sin mening att det rimligen har funnits möjligheter att skriftligen tillfråga ytterligare ett par investmentbanker. Möjligheten fanns säkert att göra detta. Det är en sak att det fanns en möjlighet att göra detta, men det är en annan sak när man erkänner att det fanns en möjlighet att använda en undantagslag om denna möjlighet var det samma som en plikt. Enligt majoritetens uppfattning var det inte en plikt eftersom undantagslagen användes – som enligt reservanternas mening var möjlig.

Slutsatserna av detta är att reservanternas egentligen vill dra mer kritiska slutsatser och använda starkare kritiska ord utan att ha någon särskild konstitutionell, saklig och annorlunda ståndpunkt än majoriteten.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

Det är mera ett politiserat ställningstagande från minoritetens sida än en konstitutionellt befogad kritik.

Den kritik som utskottet har mot upphandlingen, mot bristande dokumentation, är allvarlig nog. Den hade stått ännu starkare om kritiken hade burits upp av ett enhälligt utskott. Men kritiken är allvarlig nog som den är. Framtiden får utvisa att departementet verkligen tar kritiken till sig och i fortsättningen undviker den typen av misstag och fel och att bristerna åtgärdas framdeles.

Anf. 77 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Kenneth Kvist läser vår reservation som en viss potentat läser Bibeln.

Han talar om finansiella tjänster och att vi har sagt att det fanns starka skäl att i upphandlingen undvika den typen av undantagsmöjlighet. Sedan för han ett djupgående resonemang kring detta men glömmer bort slutsatsen i stycket, nämligen att ”karaktern på affären var alltså en annan än vad som rimligen kan anses rymmas inom begreppet finansiella tjänster”. Det är den slutsatsen som är den viktiga.

Kenneth Kvist tar upp frågan om möjlighet att skriftligen tillskriva ytterligare ett par investmentbanker. Det är det som är förenklad upphandling. Kenneth Kvist vill inte kritisera att regeringen undvek att göra detta.

Anf. 78 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Den potentat som läser Bibeln är väl Ingvar Svensson. Det är möjligt att vi inte läser den på samma sätt.

Det går att återgå till vad Advokatsamfundet säger, fast nu kommer jag till en annan del av deras yttrande än det som Kenth Högström hänvisade till. Advokatsamfundet menar att osäkerheten ligger i vad som är själva definitionen av finansiella tjänster. Samfundet, som inte kan miss-tänkliggöras för att gå någon regerings ärenden och inte samverkar med vare sig det ena eller det andra politiska blocket, säger att det finns ”ett antal omständigheter som skulle kunna anföras till försvar för Näringsdepartementets beslut att göra en direktupphandling från Goldman Sachs med stöd av undantagsregeln i upphandlingslagen. Från kommissionens sida har man endast bristfälligt kunna förklara de skillnader som föreligger mellan tjänste- och försörjningsdirektiven beträffande undantaget för finansiella tjänster.” Man argumenterar för denna betydande oklarhet. Det betyder att den slutsats ni drar här, som inte är en följd av de meningar jag har läst upp från ert uttalande, är mer tagen ur luften. Ni anser att det här rör en fusion mellan två av Nordens största bolag och att karaktären på affären var en annan än vad som rymms inom finansiella tjänster. Men det som rör finansiell värdering och aktievärdering i en sådan fusion är finansiella tjänster – ingenting annat.

Anf. 79 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Advokatsamfundet bör verkligen känna sig hedrat i dag. De citeras med stor emfas av både socialdemokrater och vänsterpartister.

Nu är det frågan om skälen för direktupphandling. Det kanske hade funnits något synnerligt skäl att redovisa. Problemet, Kenneth Kvist, är att det inte har redovisats något synnerligt skäl. Hade det redovisats ett synnerligt skäl hade jag kunnat godta det. Men att endast hänvisa till

sekretessregeln, som är en förutsättning för 6 kap., gör att man hamnar helt snett.

Regeringen säger själv att finansiella tjänster är ett omstritt område. Vi kanske inte behöver förlänga debatten om just detta.

Anf. 80 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det har redovisats en rad synnerliga skäl, inte minst karaktären på affären – som omfattade ett stort antal miljarder kronor i värdet av det nya sammanslagna bolaget. Det var en internationell affär på en rörlig marknad. Det var uppenbart att många av de möjliga rådgivarna bland investmentbankerna var upptagna av andra uppdrag. Det var brådskande, och det var nödvändigt med sekretess. Man behöver inte ha så värst mycket fantasi för att se att det är ett synnerligt skäl, dvs. att det var möjligt och inte olagligt att göra den tolkning regeringen gjorde. Om det var den bästa tolkningen är inte KU:s uppdrag att granska. Däremot var det en möjlig, rimlig och lagenlig tolkning. Därför kan regeringen inte få kritik på den punkten men däremot på de andra punkterna.

Anf. 81 PER LAGER (mp):

Fru talman! I det här ärendet finns Riksdagens revisorers kritik redovisad vad gäller hur skriftliga avtal har slutits och regeringens försvar utifrån rådande brådskas. Dessutom påpekar revisorerna att de grunder på vilka direktupphandling av Goldman Sachs gjordes, och som regeringen hänvisar till, har skiftat under ärendets gång.

När regeringen bedömde det som nödvändigt att omedelbart anlita en internationell investmentbank som rådgivare gjorde man det i en direktupphandling med Goldman Sachs International utan att förhöra sig bland andra liknande rådgivare. Investmentbanken kontaktades i början av december 1998 och började genast sitt arbete efter en muntlig överenskommelse. Ett skriftligt avtal undertecknades först den 22 mars 1999. Goldman Sachs avslutade sitt arbete i samband med sammanslagningens undertecknande den 30 mars, alltså åtta dagar senare.

Förutom att avtalet tecknades långt efter det att arbetet påbörjats, vilket tillsammans med brådskas, sekretesskrav och annat borde ge företaget stora förhandlingsfördelar, är det anmärkningsvärt att dokumentationen i detta och flera andra fall i stort sett saknas.

I de här delarna, som inkluderar sen registrering av handlingar och en förkommen akt, menar utskottet att inte tillräcklig vikt lagts vid en förvaltningsmässigt betryggande hantering av upphandlingsärendena. Vad gäller den s.k. transaktionsersättningen kan man självklart kritisera principen och storleken liksom att regeringen inlåter sig på sådana avtal. Men om detta är de villkor som gäller i branschen har regeringen inte haft något val, som jag ser det – om man alls måste anlita sådan rådgivning, vilket i och för sig kan diskuteras.

Björn Rosengren har under utfrågningen den 29 mars 2001 medgivit att man borde ha haft en betydligt bättre dokumentation vid upphandlingarna av rådgivare och påpekar att rutinerna numera har stramats upp. Det är väl gott och väl och vad vi i KU givetvis förväntar oss.

Detta innebär dock inte att Björn Rosengren undgår utskottets kritik för de brister som har varit uppenbara i det här ärendet.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia–
Telenor*

Anf. 82 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag begärde närmast ordet när min ringa person fick sådan uppmärksamhet i ett anförande tidigare. Men jag har fått andra skäl än vad jag då trodde för att säga några ord i slutet av den här debatten.

Får jag i all uppriktighet säga, fru talman, att det här meningsutbytet fyller mig med mycket stor olust. Det gör det framför allt därför att konstitutionsutskottets socialdemokrater, mot entydiga iakttagelser från Riksdagens revisorer, baserat på en fackrevision utanför politiken, mot uppenbara iakttagelser som alla som vill se och höra någonting utan partipolitiska skygglappar kunde notera i utfrågningen med Björn Rosengren, mot entydiga iakttagelser bland de remissinstanser som har svarat på Riksdagens revisorers rapport, väljer att inte kritisera Björn Rosengren på de allra mest uppenbara punkterna.

Är Björn Rosengrens läge så utsatt att han inte klarar detta? Eller varför är riksdagens socialdemokrater plötsligt, när man var så modiga i Riksdagens revisorer för bara några veckor sedan, så bekymrade över att kröka ett enda riktigt hår på näringsministerns huvud?

Det gör mig fylld av en olust som förstärks av det faktum att de som nu med alla till buds stående medel ska försvara Rosengrens handlande gör det på ett så erbarmligt dåligt sätt.

När Kenneth Kvist på Ingvar Svenssons fråga för ett ögonblick sedan försökte beskriva vilka de synnerliga skälen för att undvika upphandling var, var det första ett stort antal miljarder. Är det ett skäl för att gå runt lagen? En internationell affär ska man inte behöva upphandla. Var har Kenneth Kvist hittat det argumentet? En affär på en marknad som rör sig så mycket, har han sedan lyckats hitta som ett synnerligt skäl. Var hittar han motivet för detta?

Alla var så upptagna utom Goldman Sachs, ett argument som för övrigt har visat sig vara felaktigt vid närmare granskning. Brådska nämnades, när lagens förarbeten uttryckligen säger att brådskan inte får vara föranledd av den som skulle stå för upphandlingen, dvs. regeringen. Sekretess var plötsligt ett synnerligt skäl, trots att Ingvar Svensson visade på att detta är ett regelrätt cirkelbevis.

Och sedan kommer den majestätiska avslutningen, nämligen att hela situationen var sådan att det var synnerliga skäl. Men hör inte Kenneth Kvist hur ihåligt detta argumenterande egentligen är?

Det är detta som präglar hela den beskrivning som den socialdemokratiska majoriteten med stödpartier har givit av det här. Det är det som har motiverat – och nu vänder jag mig till Göran Magnusson som fortsättning på vårt inledande replikskifte – att jag allvarligt har känt mig föranlåten att sätta ifråga den integritet som präglar den här handläggningen, samtidigt som jag med viss beundran ser på hur socialdemokraterna i Riksdagens revisorer var beredda att stå upp för den kritik som Riksdagens revisorers fackrevisorer hade anledning att rikta mot regeringen.

Jag blir bekymrad om inte riksdagens konstitutionsutskott har kraft nog att stå upp när det behövs, kraft nog att hävda utskottets integritet när det finns skäl, så uppenbara som i detta fall, att meddela näringsminister Björn Rosengren att på avgörande punkter har han i detta fall förfarit felaktigt.

Anf. 83 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Nu går Per Unckel återigen för långt. Nu är det tredje gången i samma ärende som Per Unckel fastslår en position utan att ha saklig grund. Han gjorde det i februari månad som inledning till den här granskningen som inte ens var påbörjad då. Han gjorde det på presskonferensen när han inte hade lyckats samla en majoritet på sin sida. Han anklagade oss samtliga i majoriteten för att ta regi – hör ni! – av Näringsdepartementet.

Den dag jag skulle ta regi av någon minister är inte uppfunnen än och kommer aldrig att inträffa. Det var oförsämt, rent ut sagt! Per Unckel får hålla sig till saken. Jag blir upprörd.

Sedan talar han om ”min ringa person”. Men han är ju konstitutionsutskottets ordförande, den viktigaste utskottsordföranden i hela riksdagen! Då kan han inte inleda en granskning på det sätt han gjorde genom att låsa in sig och sitt parti i en fälla utan att granskningen har fått påbörjas. Och när vi har granskat och kommit fram till en annan slutsats än vad han vill att vi ska göra skäller han på oss för att vi har intagit en position som är regisserad från departementet. Jag har väl aldrig hört på maken!

Jag protesterar å det skarpaste mot att vår utskottsordförande uppför sig på det sätt han har gjort.

Anf. 84 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Protesten har säkerligen registrerats, Kenth Högström.

Min olust förstärks ytterligare inför den här debattens fortsättning. Plötsligt när ett statsråd blir ordentligt kritiserad inträffar det som den som har makten i alla tider har försökt ta till, nämligen att kritisera statsrådets kritiker.

Jag hade väntat mig att Kenth Högströms argument skulle vara ett censurerande av vad jag får säga och inte får säga. Jag kan lova Kenth Högström att ju fler gånger han upprepar detta argument, desto fler gånger kommer han att höra att min kritik kommer att skärpas. Det är bara på det sättet en fristående granskning av en regering som naturligtvis vill sitta i fred kan utövas. Inför minsta påpekande att jag inte får säga det jag säger, kommer jag att höja rösten. Varje annat handlande skulle vara att falla undan för en makt som naturligtvis vill få tyst på kritikerna.

Som sagt, i alla historiska tider har detta varit maktens sätt att möta de som har avslöjat sådant som inte har stått rätt till.

Anf. 85 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Detta har nu sagts av den man som har mer makt än någon enskild riksdagsledamot i denna kammare har. Han är konstitutionsutskottets ordförande och han är gruppleddare för det största oppositionspartiet. Han har varit minister och har ambitioner att bilda regering. Det får vara någon måtta med att klassificera folk i denna kammare. Men låt mig ändå för sakens skull återgå till själva kärnfrågan: synnerliga skäl.

Kenneth Kvist har redogjort för flera synnerliga skäl. Jag har redogjort för ett skäl, som jag tyckte var ett starkt synnerligt skäl. Det skälet redovisades för oss i en hemlig promemoria på internatet på Lidingö. Samtliga de undersökta investmentbankerna – tio, möjligen tolv – var involverade i motsvarande affärer på den europeiska telekommarknaden vid den tidpunkt då man valde Goldman Sachs.

Per Unckel säger att vi inte skulle vara kritiska. Hörde ni vad Per Unckel sade nyss? Vi kritiserade Näringsdepartementet samfällt i föl vid den här tiden för bristande upphandling. Vi har kritiserat departementet i dag för bristande rutiner i upphandlingen. Nu handlar det om bedömningen av huruvida tjänsterna från Goldman Sachs Investment hade kunnat upphandlas genom direkt upphandlingsförfarande eller om man hade varit tvungen att använda sig av ett mer varierat upphandlingsunderlag. Departementet har valt att försvara sitt görande genom att säga att terrängen var minerad och att det var svårt att hitta någon annan bank som inte var involverad i någon förestående telekomaffär. Då säger Per Unckel ungefär att vi är maktens lakejer, när vi tycker att det är ett rimligt skäl för att inte bli fälld av utskottet.

Det är en helt felaktig nivå på debatten, Per Unckel.

Anf. 86 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! "Maktens lakejer" känns inte riktigt som mitt uttryck. Kenth Högström får väl tolka hur han vill.

Den här diskussionen handlade om ifall regeringen, enligt alla de regler som präglar lagen om offentlig upphandling, hade skyldighet att hushålla med skattebetalarnas pengar genom att man frågade flera intressenter om de kunde biträda i det arbete som regeringen ville ha utfört. Det är vad frågan gällde. Regeringen svarade: Nej, vi frågar ingen annan. Vi ber Goldman Sachs att göra uppdraget. Dessutom sköter man det så till den milda grad nonchalant att man inte ens skriver ett avtal med nämnda byrå förrän långt in i processen, vilket t.o.m. Kenth Högström har noterat är ett felaktigt förfarande.

Vi från reservanternas sida hävdar att denna brist på upphandling inte får förekomma. Det är ett brott mot principen bakom lagen om offentlig upphandling. Det är en ståndpunkt som så sent som för ett par veckor sedan omfattades av alla riksdagens partier i Riksdagens revisorer, från höger till vänster. Jag frågar mig vad som har inträffat sedan dess, som plötsligt gör att oppositionen nu måste stå ensam och hävda denna fullständigt självklara princip, i en lagstiftning som konstitutionsutskottet vid tidigare granskningar har bedömt vara av stor saklig betydelse för att vi rätt ska kunna hushålla med statens finanser.

Anf. 87 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Efter en sådan näsknäpp av utskottets ordförande borde jag känna mig helt förintad. Men en person som säger att han kommer att höja rösten varje gång någon säger emot honom imponerar inte särskilt på mig.

Möjligheten att använda undantagsreglerna har ni tillstått även i reservationen, Per Unckel. Detta är vad jag på västgötska, om det nu förstås, skulle kalla en gôrstor affär med internationella förvecklingar på en turbulent marknad. Då gäller väl inte formallogisk exegetik om att det ena ordet kan finnas som en förutsättning och sedan användas i lagen. Då kräver det naturligtvis att man bedömer om man måste gå försiktigt fram och ha sträng sekretess. Bedömningar måste göras som innebär att undantagsregler kan användas. Reservanter och utskottsmajoritet är eniga om att det är möjligt. Men ni anser att det var fel att utnyttja den möjlig-

heten. Vi anser att man inte har gjort något fel, eftersom möjligheten fanns. Det är där vi skiljer oss åt. Det kokar ned till det.

Tonläget är opassande, dumt och ovärdigt utskottets ordförande.

Anf. 88 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Bara för att vara lite petig med orden: Jag höjer inte rösten så fort någon säger emot mig. Det är jag van vid i politiska debatter. Men jag höjer rösten när makten säger att jag inte får kritisera, för då blir jag misstänksam att makten har ett syfte bakom.

Vad vi diskuterar är om det som förevar var ett synnerligt skäl för att undvika att upphandla tjänsterna i konkurrens. Synnerliga skäl är som bekant ingenting som riksdagen behöver gissa vad de är. De existerar. Man går tillbaka till lagens förarbeten för att se vad lagstiftaren hade för föreställning om vad de synnerliga skälen handlade om.

Inget av de skäl som Kenneth Kvist räknar upp förekommer ens antydningssvis i lagens förarbeten. Då är det konstitutionsutskottets skyldighet att se till vad lagstiftaren har haft för ambitioner och inte definiera det som makten vid det här tillfället har fått för sig att den skulle ha velat att lagstiftaren hade sagt i det ögonblick som lagen stiftades. Det är själva kärnan. Det är därför reservanterna underkänner den argumentering som nu plötsligt en majoritet i riksdagen tänker ta till, som Riksdagens revisorer för bara några veckor sedan, med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, var beredd att säga inte var giltig.

Min fråga reses på nytt: Vad är det som har hänt sedan riksdagen var beredd att som en man stå upp och försvara viktiga rättsprinciper?

Anf. 89 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Ni reservanter har ju i detta stycke ingen annan mening. Ni anser också att möjligheten att använda synnerliga skäl fanns. Det står i er reservation. Men ni tyckte det var fel att man utnyttjade den möjlighet som fanns. Därigenom godkänner ni att de synnerliga skälen har angivits. Inte bara regeringen utan också andra har stött dem.

Det är inte makten som angriper Per Unckel för närvarande. Det är vi vanliga utskottsledamöter som ifrågasätter utskottsordföranden.

Utskottsordföranden har gått in i debatten på ett olyckligt sätt. Här har det handlat om att man vill leda i bevis att en minister har brister i sin personlighet. Då måste det vara helt fel på hans ämbetsutövning. Sedan driver man det i cirkel. Där kan man tala om cirkelbevis. Det är inte ett bra sätt att föra en konstitutionell debatt.

Det vore bättre om vi samlade oss till den distinkta kritik som utskottsmajoriteten faktiskt riktar mot Näringsdepartementet och följde upp att det verkligen blir en rättelse. Det handlar om hur man i framtiden sköter upphandlingar, dokumentationen kring dem och att man sluter avtal på ett rimligt och riktigt sätt. Det är vad utskottet har att göra. Det ska vi utnyttja vår tid till, utan överord och partipolitisk polemik.

Anf. 90 PER UNCKEL (m) replik:

Fru talman! Jag har en mycket bättre idé om vad riksdagen borde samlas kring, nämligen det som riksdagen samlades kring för tre veckor sedan, i det ögonblick som Riksdagens revisorer lade fram sin rapport och alla partier från höger till vänster var överens. Om detta hade kunnat

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

bli uttalandet från konstitutionsutskottet hade denna diskussion varit obehövlig.

Problemet i konstitutionsutskottet har varit att den kritik som alla i Riksdagens revisorer var beredda att ställa upp för numera inte gäller. Det är därför som många av oss som har velat stå fast vid den hållningen har blivit upprörda över vad vi ser, när kritik inte har en längre livslängd än några få veckor.

Anf. 91 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Per Unckel kan inte utnämna sig till något slags riksgranskare i egenskap av ordförande i konstitutionsutskottet. Per Unckel har inget vidare granskningsuppdrag än vad vi övriga ledamöter i detta utskott har. Fortsätter resonemanget om att socialdemokraterna i konstitutionsutskottet närmast är att betrakta som några femtekolonnare utsända av regeringen så tycker jag faktiskt att Per Unckel på allvar också bör diskutera konstitutionsutskottets roll. Jag kräver nu att Per Unckel på något sätt kommenterar vilket arbete som ska utföras i konstitutionsutskottet.

Möjligen hade det också varit något enklare att bli överens om detta om inte rapporten *Björntjänster* hade använts som manual för granskningsarbetet. Då hade vi kunnat starta och diskutera från början. Men i televisionen klarade Per Unckel ut att Rosengren är en usel minister och att han ska kritiseras. Det kan inte vara en rimlig infallsvinkel på de här frågorna.

Fru talman! Även om tiden nu går snabbt vill jag ta upp det som Ingvar Svensson tog upp, nämligen hur socialdemokrater i Riksdagens revisorer ska rösta. Ja, det problemet har väl egentligen alla partiers ledamöter!

Det framgår av revisorernas första rapport att Goldman Sachs-uppgörelsen och det som kallas för bonus eller *success fee*, förorsakade staten en merkostnad på 80 miljoner kronor. Det är den ståndpunkt som Riksdagens revisorer har i sin första del. När man sedan så småningom har arbetat sig igenom detta så kommer man fram till att regeringen har gjort undersökningar av om det skulle vara möjligt att återkräva någonting av det här, och så konstaterar man att det inte har skett. Det tolkar jag som att det inte är revisorernas ståndpunkt att 80 miljoner kastades i väg. Nu är i stället revisorernas ståndpunkt att det sätt som regeringen resonerade på faktiskt var acceptabelt. Det är ju också det som åtminstone konstitutionsutskottets majoritet har som uppfattning. Vad minoriteten har för uppfattning på den här punkten går inte att utläsa. Det står bara att man inte har försökt få tillbaka pengarna. Det är ju också en diskrepans i förhållande till revisorernas båda uppfattningar. Det är alltså svårt för alla att veta exakt hur man ska rösta i de här sammanhangen.

Med hänsyn till den korta tiden får detta bli summariskt. Det står på s. 7 i konklusionerna att Riksdagens revisorer i rapporten ställde sig tveksamma till att undantagsreglerna var tillämplbara i dessa fall. Man ansåg vidare ... osv. Att säga att man är "tveksam till" är ju inte någon särskilt häftig juridisk formulering. Det finns fler av den typen i revisorernas rapport.

Konstitutionsutskottets ordförande, som företräder de tre övriga partierna här, framställer det så att Riksdagens revisorers rapport skulle vara

skarp och kristallklar och att det bara är den som man kan ta – *take it or leave it*.

Men det är ju inte på det sättet! För det första är rapporten oklar, och det är svårt att förstå vad som är den exakta innebörden. För det andra är inte reservationen i konstitutionsutskottets betänkande en avskrift av revisorernas ståndpunkt, utan där är det nya kompromissade formuleringar, bl.a. kring *success fee*-historien, där man har kokat ihop det hela för att kunna bli överens på slutet.

Från början sade konstitutionsutskottets ordförande att systemet är fel och att det var fel att betala ut. Nu har han, för att få ihop några kamrater i utskottet, ändrat sig och sagt: Ja, man har ju inte undersökt detta, och man kan inte veta riktigt hur man skulle göra.

Fru talman! Jag tycker att det är om inte upprörande – för man är ju van vid det mesta – så i varje fall mindre bra för konstitutionsutskottets anseende att vi ska behöva föra en debatt om ordens valör och innehåll, och påstå att det är på ett sätt när det faktiskt inte är alldeles klart att det är på det sättet. Jag tycker att det vore mycket bättre om vi kunde hålla oss till de texter som vi har producerat i stället för att här försöka förstärka olika saker.

Anf. 92 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag vill bara upplysa konstitutionsutskottets vice ordförande om att ordföranden inte företräder något annat parti än sitt eget i debatten. Han är alltså inte någon ställföreträdare för oss kristdemokrater.

När det gäller partiståndpunkter drar Göran Magnusson upp de tidigare versionerna. Men det är ju slutversionen som gäller! Det är den som föreläggs riksdagen efter remissbehandling osv. Det är den ståndpunkten som är viktig att utgå från.

Göran Magnusson talar också om att man ska vara försiktig med ordens valörer osv. Man kan väl inte påstå att Göran Magnusson i sitt inledningsanförande i dag var så där väldigt försiktig i de sammanhangen. Det handlade mycket om personbeskrivningar.

Anf. 93 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Det sistnämnda måste jag be att få någon precision av. Jag kan inte påminna mig att jag sysslade med personbeskrivningar. Har Ingvar Svensson förväxlat ordföranden med vice ordföranden? Det var ju ordföranden som ägnade sig åt personkaraktär i betydande omfattning kring Björn Rosengren som om inte *border liner* – det var väl inte så han sade – ändå något slags gränsperson som försökte överskrida olika gränser.

Om vi går tillbaka till *success fee* så är det i slutversionen, Ingvar Svensson, som Riksdagens revisorer helt enkelt bara konstaterar att regeringen har gjort den här bedömningen. Sedan har man ingen vidare bedömning. Jag vet inte riktigt hur det går ihop med den bedömning som Ingvar Svensson under Per Unckels ledning i reservationen har kommit fram till när det gäller vad man ska ha för uppfattning på den här punkten.

Jag menar precis som Kenneth Kvist att det finns utrymme för olika slags bedömningar. Inte ens Nämnden för offentlig upphandling är tvärsäker på att undantaget för finansiella tjänster inte går att tillämpa.

Prot. 2000/01:117
30 maj

Gransknings-
betänkande

Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor

Det är klart att det passar bättre ihop med björntjänstmanualen att det är på ett visst sätt, men jag har inte sett som min uppgift att vare sig bekämpa eller försvara regeringen. Jag har sett som min uppgift i konstitutionsutskottet att försöka klarlägga vad som är fakta och vad vi har täckning för att säga, och inte att säga det vi önskar att vi skulle kunna säga.

Anf. 94 INGVAR SVENSSON (kd) replik:

Fru talman! När det gäller personbeskrivningar så uppehöll sig ordföranden mycket kring näringsministerns person. Då passade Göran Magnusson på att uppehålla sig mycket omkring ordförandens person i stället för att fokusera på själva granskningsfrågorna. Det var det som jag syftade på.

Vad gäller *success fee* eller transaktionsersättning är det mycket riktigt så att revisorerna inte säger något speciellt om detta. Det är också vår bedömning att regeringen hade ingått detta avtal och därför skulle stå vid det. Men å andra sidan har man ju alltid möjlighet – nu när affären inte gick i hamn såsom man hade tänkt sig – att pröva detta. Det är vad vi säger i reservationerna, och ingenting annat.

Det intressanta är egentligen grunderna för upphandlingen. Jag har inte fått något tillfredsställande svar. Vad är egentligen det synnerliga skälet för direktupphandling?

Anf. 95 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Beträffande personkaraktäristiken så får vi väl titta i protokollet och se om jag har beskrivit Per Unckel och hans personlighet. Vad jag beskrev var den rapport som jag har talat om flera gånger. Den har väl sällan fått så mycket uppmärksamhet som just i det här sammanhanget, annat än i TV när utskottets ordförande ställde sig bakom kritiken redan i februari eller när det nu var. Det är det agerandet som jag har kritiserat. Jag vet inte riktigt vad man ska få säga till sist, om man inte får nämna personerna vid namn eller vid funktion och koppla deras agerande till de olika funktionerna. Det måste väl ändå vara rimligt att få argumentera på det sättet?

Om vi går tillbaka till betalningssystemet för Goldman Sachs arbete så är det intressanta inte att affären sprack mellan Sverige och Norge eller mellan de två telebolagen. Det intressanta ur avtalssynpunkt är väl om affären hade kommit så långt att Goldman Sachs skulle ha betalt. Det stod inte i avtalet, och man kan ju beklaga att de som skrev avtalet inte förutsåg att detta kunde spricka och skrev in hur det skulle regleras.

Poängen i mitt resonemang är alltså att i avtalet beskrevs det när man ansåg att fusionen var verkställd – antingen genom ett beslut eller genom en serie av beslut. Det har jag kontrollerat här. De jurister som regeringen har anlitat och som man besitter på egen hand har kommit fram till att i avtalets mening var fusionen, sammanslagningen, i hamn och man skulle betala. Det kan väl inte vara så konstigt. Att vissa sedan var irriterade över att den affär sprack som de egentligen hela tiden motarbetat är ju mer en politisk fråga. Jag får försöka hålla mig till vad som står i avtalet.

Anf. 96 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag hör på talmannens röst att hon önskar att vi ska gå vidare till nästa ärende. Det ska vi strax göra. Jag vill bara sammanfatta den utgångspunkt som jag, Moderaterna och, tror jag, många med oss har haft i synen på det ärende som vi nu diskuterar. Det har inte varit fråga om att tycka speciellt illa om Björn Rosengren. Han råkar bara vara den person som har varit ansvarig för ärendet och får därmed också riskera att ta en och annan del av kritiken.

Nej, vår utgångspunkt har varit en annan, nämligen att säkerställa att regeringen väl hushållar med skattebetalarnas pengar. Det är det som ligger under lagen om offentlig upphandling, att vi ska säkerställa att de konsulter regeringen vill ha och de tjänster regeringen vill ha utförda utförs på billigaste och effektivaste sätt. Det är därför många av oss har sagt att det är fullständigt självklart för oss att ställa oss bakom lagens huvudidé om upphandling i konkurrens. Det är bara så som lagens huvudidé kan förverkligas.

I fråga om bonusersättningen är det samma bevekelsegrund som ligger bakom vår önskan att regeringen borde pröva om denna ersättning faktiskt borde ha betalas ut. Varje kännedom om den marknad som vi nu talar om ger vid handen att förutsättningarna att nå fram till ett bättre resultat, trots de juridiska rådgivarnas påpekanden, ingalunda var uttömda.

På de här båda punkterna skiljer vi oss uppenbarligen åt. Regeringens företrädare är beredda att säga att det mesta av det här, i de hänseenden vi nu talar om, ändå var acceptabelt. De är därmed beredda att se mellan fingrarna med detta. Vi övriga säger oss att det hade varit en möjlighet att spara pengar till landets folk.

Men här får vi väl acceptera att vi går olika vägar. Så småningom lär väl också riksdagen bekräfta att vi som företräder minoriteten i dag med hjälp av ett stort antal andra riksdagsledamöter får finna oss i att fortsätta att från minoritetens utgångspunkt föra talan för en bättre hushållning.

Anf. 97 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Jag känner mig också pressad av tiden, men samtidigt känns det angeläget för mig att säga att det inte finns någon skillnad. Det sade jag redan på förmiddagen – alla har väl inte tid att vara här hela tiden. Jag sade redan på förmiddagen att lagen om offentlig upphandling självfallet ska tillämpas och användas. Det finns ingen motsättning på den punkten. Jag tycker kanske att om utskottets ordförande ska redovisa utskottets ståndpunkter är det väl klädsamt att också tala om den samlade kritik som vi är överens om. Visserligen står den i olika stycken i texten, men vi är överens i de grundläggande frågorna, nämligen frågorna om lagen om offentlig upphandling och att den ska tillämpas.

Sedan har vi frågan om *success fee*. Minoritetens skrivning här är egentligen rätt försätlig. Man har ingen egen uppfattning om saken. Man tycker bara att regeringen borde ha provat ytterligare någon gång. Regeringen *har* ju faktiskt provat. Man har låtit jurister gå igenom det här och titta på om det var värt pengar, anseende och tid att driva frågan gentemot Goldman Sachs. Men det har man sedan bedömt att man inte skulle göra. Då har ju regeringen provat detta.

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia-
Telenor*

Jag tycker att det är ett försåtligt sätt att resonera. Man kliver inte av helt, utan man säger att regeringen har inte provat. I det ligger då inbyggt att det borde den kanske ha gjort. Den där typen av resonemang tror jag ofta är resultatet av kompromisser där man har försökt att bli överens. Den formuleringen skiljer sig som sagt från vad Riksdagens revisorer nu möjligen tycker på den här punkten. De tyckte någonting annat för några månader sedan. Det är den osäkerheten som gör att jag inte tycker att man kan gå så långt som minoriteten här vill.

Anf. 98 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag vill bara göra ett par korta kommentarer till den senare delen. Ingen kan veta vad en rättslig process hade lett fram till om regeringen hade provat detta i fråga om *success fee*. Vi säger inte ens att vi är övertygade om att man borde ha gått till en rättslig process. Vad vi säger är att den svenska regeringen borde ha provat att rädda hem så mycket som möjligt av dessa 80 miljoner i en direkt förhandling med Goldman Sachs. Det är den möjligheten som inte är prövad, och som ett resultat av en sådan prövning skulle, om vi hade fått råda, en fortsatt bedömning ha gjorts av regeringens företrädare. Men inte ens detta säger regeringens företrädare att man är beredda att acceptera. Varför inte ta chansen att rädda pengar tillbaka till svenska skattebetalare?

Den andra frågan gäller att Göran Magnusson säger att vi är överens om att lagen om offentlig upphandling ska användas. Tacka sjutton för det, skam vore det väl annars! Vad jag säger är att vi vill att lagens huvudidé, nämligen upphandling i konkurrens, ska användas. Minoriteten säger att det är okej av regeringen att avstå från det som är lagens huvudidé och peka direkt på en av bankerna och säga: Ni får jobbet pojkar – och dessutom inte skriva avtalet förrän jobbet nästan är utfört. Det är det vi vänder oss emot. Man borde ha frågat andra för att se om man kunde ha nått ett avtal som hade varit förmånligare för de svenska skattebetalarna. Det är detta som är lagen om offentlig upphandlings hela syfte.

Vad jag är rädd för är att om man slirar från detta huvudsyfte, om man är beredd att förlåta för mycket, så skickar detta en signal ut i den svenska statsförvaltningen som säger att vi är beredda att ha direktupphandling i mycket större utsträckning än vad jag skulle vara beredd att acceptera.

Anf. 99 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Jag kan ju lätt hålla med utskottets ordförande om att det inte skulle behöva påpekas att vi är överens om att lagen om offentlig upphandling ska tillämpas. Anledningen till att jag tar upp kammarens tid med detta är ju att ordföranden gör det bästa han kan, t.o.m. med höjd röst, för att markera stora skillnader mellan reservationen och majoritetstexten när dessa skillnader inte ens föreligger. Det är det som föranleder mig att faktiskt ta tag i den här frågan.

När det sedan gäller Goldman Sachs har ju prövning förevarit. Det är klart att man kan göra olika bedömningar vid olika tillfällen, men det finns väl anledning att sätta tilltro till de juridiska konsulter, de experter, som har anlitats. Man ska komma ihåg en sak om detta att försöka ta upp förhandlingar och säga: Det sprack ju här så småningom, kan ni inte vara vänliga att dra ned lite på ert arvode? Avtalet är ju oklart, avtalet är ju så

och så. Det kan också skada statens trovärdighet när det gäller förtroendet i affärer på olika sätt.

Så en annan sak, Per Unckel. Jag vet att ordföranden inte har någon ytterligare replik, men gå tillbaka några år och titta på hur Per Unckels kamrater försvarade Per Unckels upphandlingsagerande i regeringen. Där var det just en direktupphandling som kritiserades, och den försvarades då med att den i alla fall hade gynnat skattebetalarna. Ingen vet om skattebetalarna har vunnit eller förlorat på regeringens agerande. Tron och principen är ju att om upphandlingen sker i konkurrens blir det till billigaste och förmånligaste pris. Jag har naturligtvis ingen anledning att rent generellt ifrågasätta den tesen.

Anf. 100 PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag vill inte rätta Göran Magnusson för mycket, men den upphandling som han diskuterar och lägger på mig var en upphandling i konkurrens. Där upphandlades ett konto som senare användes för övriga publikationer i Utbildningsdepartementet. Detta system ärvdes därefter av statsrådet Tham – uppenbarligen med stor framgång. Den punkten kan vi nog lätt avföra från dagens diskussion.

Att jag är så angelägen om lagen om offentlig upphandling såsom den är, och det blir sista gången jag understryker detta, är för att den spelar en så vital roll för att vi ska kunna hushålla väl med pengar som varken är Göran Perssons eller mina utan som är svenska skattebetalares medel.

Utskottet har genom åren vid flera tillfällen understrukit betydelsen av att lagen om offentlig upphandling och dess huvudidé om konkurrensutsättning ska hållas i helgd.

Anledningen till att vi i minoriteten nu är så bekymrade är att det söks argument för att försvara varför denna konkurrensupphandling inte skedde. Vi har ju alla suttit och lyssnat till en nästintill förtvivlad rättschef på Näringsdepartementet och dennes försök att motivera vad man gjorde. Argumenten åkte, som jag tidigare antytt, fortare än en tvål i ett badkar mellan olika hänsyn.

Ingen skugga ska falla över rättschefen men vi har i uppgift att säga att det måste vara ordning och reda på principerna – ingenting annat. Om vi kunde vara överens om detta skulle den här debatten, mitt i hela polemiken, ha tagit ett stort steg framåt för sakens saklighet.

Anf. 101 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Jag kan tänka mig att begära nytt anförande men jag ska avstå från det av hänsyn till kammarens tidsnöd och av hänsyn till att KU har nya sammanträden på torsdag och fredag – utskottets goda sammanträdesanda måste hållas vid liv.

En fråga om krigsmaterielexport till Natoländerna (avsnitt 5)

Anf. 102 MATS EINARSSON (v):

Fru talman! Jag ska börja mitt anförande med en historia:

”Brandkåren anländer till ett hyreshus i full brand. Människor viftar desperat från fönster och tak.

Det finns ingen tillgång på vatten så en rådig brandchef beordrar:

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Upphandlingen av
konsulttjänster i
samband med Telia–
Telenor*

*En fråga om krigs-
materielexport till
Natoländerna*

– Vi har fullt med bensen i tankarna, vi måste visa handlingskraft, branden får inte härja ostört.

Någon rusar fram ur folksamlingen och protesterar:

– Vad ni än gör, spruta inte bensen på elden!

Och brandchefen svarar:

– Hjärtlösa cyniker, tycker du hellre att vi ska sitta med armarna i kors? Tänk på de stackars människorna därinne.”

Historien är skriven av Erik Wijk och är hämtad ur hans viktiga bok *Ont blod*. Historien handlar naturligtvis om Jugoslavien.

Natten till den 24 mars 1999 gav Natos generalsekreterare klartecken till militäralliansens Europabefälhavare Wesley Clark att inleda bombningarna av Jugoslavien. Bombarna, bl.a. splitterbomber avsedda att vålla största möjliga personskador, skulle komma att falla outhärligen under 72 dagar. Sjukhus, bostadsområden, elverk, broar och kyrkor lades i ruiner. Tusentals civila dödades eller skadades.

Kriget mot Jugoslavien var Natos reaktion på att Jugoslavien och Slobodan Milošević vägrat att skriva under det fredsavtal som hade förelagts regimen under förhandlingarna i Rambouillet i Frankrike. Officiellt var syftet att sätta stopp för Belgradregimens förföljelser, förtryck och fördrivning av den albanska befolkningen i Kosovo. Avtalet skulle inte bara tillerkänna Nato överhöghet i Kosovo, ett nog så svårsmält villkor för Belgradregimen. I det s.k. Appendix B gavs Nato dessutom fritt tillträde till *hela* jugoslaviska territoriet. Det var ett avtal som enligt många kritiska röster i efterhand har bedömts som omöjligt för varje suverän stat att skriva under. Det går inte att komma undan den obehagliga möjligheten att detta också var avsikten.

Ämnet för dagens debatt är inte om bombningarna av Serbiens och Montenegros befolkning var rättfärdiga eller ej, om bombningarna hejdade eller förvärrade folkfördrivningen i Kosovo eller om Natos krig förkortade eller förlängde Miloševićregimens tid vid makten. Debatten handlar inte om huruvida det är klokt att släcka eld med bensen.

Min och Kenneth Kvists anmälan till konstitutionsutskottet är mer begränsad till sin karaktär. Vi har begärt att KU ska granska huruvida regeringens underlåtenhet att agera för återkallande av tillstånd till krigsmaterielexport till Natuländerna under den tid som kriget mot Jugoslavien pågick var i enlighet med av riksdagen beslutade riktlinjer. Trots frågans formellt sett begränsade räckvidd har den stor principiell betydelse. Den vetter mot ett antal stora och svåra frågekomplex, inte minst det som handlar om den internationella rättens, folkrättens, innebörd och eventuella förändring.

Jag vill gärna säga att vår anmälan har fått en grundlig och seriös behandling i utskottet. Utrikesutskottet har getts tillfälle att yttra sig, och man har gjort det i ett yttrande som finns i bilaga A5.3 och som innehåller betydligt mer av eftertanke och problematisering än de ledarsidor som våren 1999 stämplade varje kritik mot Natos bomber som en handräckning åt folkmördare. Utskottet sköt vidare upp behandlingen av ärendet för att kunna ta del av rapporten från den s.k. Kosovokommissionen, vilken tillsattes av FN:s generalsekreterare på svenskt initiativ. Dessutom har utskottets eget kansli bidragit med värdefulla analyser av en förvisso inte helt enkel fråga. Jag rekommenderar betänkandet till läsning.

Frågor om svensk vapenexport är förvisso inte nya för konstitutionsutskottet. Men vad vi ser i detta ärende är *inte* i första hand den klassiska konflikten mellan å ena sidan en officiell svensk utrikespolitik till stöd för avspänning och mänskliga rättigheter och en till detta någorlunda tillpassad vapenexportlagstiftning och å andra sidan försvarsindustrins intresse av avsättning för sina produkter – en konflikt som har genererat åtskilliga sidor KU-text där en rad kreativa försök att hitta kryphål i lagen har granskats. Det är alltså inte den konflikten som vi här ser.

Här har vi i stället vad som förefaller vara en konflikt mellan å ena sidan svensk utrikespolitik och å andra sidan svensk lagstiftning, eller åtminstone lagstiftarens intentioner. Denna konflikt är väl närmast ännu allvarligare.

Vapenexportlagstiftningen och de av riksdagen godkända riktlinjerna för svensk vapenexport innebär bl.a. att utförseltillstånd bör återkallas om den mottagande staten kommer i väpnad konflikt med annan stat.

Under våren 1999 exporterade Sverige krigsmateriel till ett antal Natoländer som befann sig i krig. Ändå anser sig regeringen inte ha handlat fel – ett argument som nog måste antas ha formulerats först med anledning av KU:s frågor; i samband med själva krigsutbrottet förefaller man inte ha ägnat sig åt några djupare analyser. Regeringens argument är att det finns ett undantag från nämnda regel, nämligen om underlåtenhet att återkalla utförseltillstånd är för det första förenligt med folkrättsliga regler och för det andra förenligt med principerna och målen för svensk utrikespolitik.

Det första villkoret är i och för sig inte helt glasklart till sin innebörd. Det skulle kunna tolkas som att det är *vapenexporten*, eller underlåtenheten att återkalla tillståndet, som ska vara förenlig med folkrätten – vad nu det skulle kunna betyda. En rimligare tolkning är *naturligtvis att villkoret gäller den* väpnade konflikt som, *om* folkrättsstridig, skulle innebära att utförseltillstånd ska dras tillbaka.

Frågan blir alltså: Var Natos anfallskrig mot Jugoslavien våren 1999 förenligt med folkrätten?

Här ska det noteras att knappast någon – inte Kosovokommissionen, inte riksdagens utrikesutskott och inte regeringen själv – förmår svara ett entydigt ja på den frågan. Anfallet hade inte godkänts av FN, vare sig av säkerhetsrådet eller av en majoritet av medlemsstaterna. Inget av undantagen från FN-stadgans förbud mot användande av militärt våld var tillämpligt.

Här har Jugoslavienkrigets apologeter i stället börjat tala om att folkrätten håller på att förändras och att FN-stadgan är föråldrad. Den gamla folkrätten, som fokuserar relationen mellan suveräna stater, menar man, håller på att ersättas av en ny folkrätt som fokuserar befolkningarna och de mänskliga rättigheterna snarare än staterna och som därför skulle ge utrymme för militära aktioner i syfte att förhindra folkmord eller andra människorättskränkningar. Och vem vill inte förhindra folkmord?

Problemet är: Vem bestämmer när en humanitär intervention är berättigad? Eller rättare sagt är problemet *svaret* på denna fråga. Svaret är naturligtvis att det är den som har vapnen, den som styr militärallianserna, som bestämmer när och vems mänskliga rättigheter som är hotade och som bestämmer när detta ska användas som förevändning för ännu ett krig vars egentliga syfte aldrig är det officiella.

”Regeringarna skriver nonaggressionspakter – Lille man, skriv ditt testamente!” uttryckte Brecht det på sin tid. Ska vi i morgon säga något liknande om de humanitära interventionerna?

Kosovokommissionen beskriver Jugoslavienaktionen som olaglig, *illegal*. Däremot anser man att kriget bör betraktas som legitimt, *legitimate*, eftersom dess syfte och resultat var Kosovos befrielse från serbiskt förtryck. Vi bortser för tillfället från att detta antagandes syfte och resultat kan ifrågasättas, och jag citerar i stället konstitutionsutskottets slutsats på s. 132: ”Med denna tolkning blir den svenska regeringens underlåtenhet att återkalla givna exporttillstånd åtminstone delvis förenlig med folkrätten.”

Lyssna på det. Den svenska regeringens handlande var ”åtminstone delvis” förenligt med folkrätten! Som regeringsledamot skulle jag vara djupt bekymrad över en sådan formulering i ett betänkande av konstitutionsutskottet.

Det andra villkoret då, förenlighet med målen och principerna för svensk utrikespolitik? Här har regeringen naturligtvis större möjlighet att själv bestämma spelreglerna, och i viss utsträckning blir ett handlande förenligt med svensk utrikespolitik genom att regeringen anser att det är förenligt med svensk utrikespolitik, eftersom det i stor utsträckning just är regeringen som bestämmer vad som är svensk utrikespolitik. Här har dessutom riktlinjerna till krigsmaterielexport getts ett fribrev till ett antal länder, nämligen de nordiska länderna, Österrike och Schweiz samt de dåvarande EG-medlemmarna, till vilka vapenexport ”i princip” ansågs vara okej så att säga på förhand. Återstår av de i detta sammanhang krigsförande länderna Kanada, USA och Turkiet. Till Turkiet skedde ingen export under den här perioden. Återstår Kanada och USA.

För att komma till slutsatsen: Utskottets majoritet kommer, utan någon mer ingående argumentation, fram till att regeringens handlande, eller icke-handlande, när det gäller utförseltillstånd trots allt med tanke på omständigheterna etc. var försvarligt. Vår, dvs. Vänsterpartiets och Miljöpartiets, slutsats måste bli en annan. Vi skriver i vår reservation:

”Oavsett regeringens ställningstagande till bombningarna av Jugoslavien innebar ... gällande svenska regler att krigsmaterielexport till de krigsförande länderna under den tid Natos bombningar pågick inte kunde medges. Att dessa regler sannolikt utformats utan övervägande av möjligheten att den svenska regeringen skulle kunna komma att ge sitt stöd till ett icke FN-sanktionerat anfallskrig mot en suverän nation förändrar inte denna bedömning. Regeringen bör därför klandras för att den inte tog initiativ till att återkalla tillstånd för utförsel av krigsmateriel till de krigsförande länderna.”

Fru talman! Jag yrkar vad gäller avsnitt 5 i utskottets betänkande på godkännande av anmälan i reservation nr 6.

Anf. 103 PER LAGER (mp):

Fru talman! Den 24 mars beslutade Nato att inleda luftangrepp mot Jugoslavien utan sanktion från FN:s säkerhetsråd eller en majoritet av medlemsstaterna. Enligt den s.k. Kosovokommissionen var den militära aktionen därför olaglig, samtidigt som kommissionen ansåg den vara befogad därför att alla diplomatiska möjligheter var uttömda och inter-

ventionen ledde till att huvuddelen av Kosovos befolkning befriades från en lång period av serbiskt förtryck.

Man inser också att humanitära interventioner ännu inte fått en klar uttolkning inom den internationella rätten. Därför rekommenderar man att en konvention tillskapas avseende militära operationer som bygger på FN-stadgans nuvarande bestämmelser om fredsbevarande insatser eller på nya normer om humanitär intervention. Det finns flera stats- och folkrättsvetare som samtidigt varnar för en sådan utveckling. Inger Österdahl t.ex. menar att accepterandet av Natos bombningar i Jugoslavien innebär att vi också måste acceptera att Kina och Ryssland gör likadant i andra länder. Även om en humanitär intervention kan te sig både önskvärd, rättfärdig och moralisk på kort sikt kan perspektiven på längre sikt bli precis de omvända. Sverker Gustavsson, professor i statsrätt, varnar för utvecklingen av samvetsbaserad människorättspolitik, där den ena eller den andra maktgrupperingen uppträder som självutnämnd väktare av den ”nya” folkrätten.

Statsrådet Leif Pagrotsky menade i utskottsutfrågningen att i det här fallet stod Sveriges utrikespolitiska och försvarspolitiska intressen mot varandra och behövde vägas inbördes. Bedömningen var att fortsatt export till medlemsstater i Nato inte med automatik kunde anses strida mot principerna och målen för svensk utrikespolitik. Prövningen fick ske från fall till fall. Något återkallande av exporttillstånd var dock inte aktuellt i de här fallen.

ISP, Inspektionen för strategiska produkter, den ansvariga myndigheten, ansåg inte de aktuella ärendena som svåra. Inga av de 63 aktuella ärendena lämnades över till regeringen för avgörande eller för samråd i Exportkontrollrådet. Det senare informerade sig i efterhand, och inget parti begärde diskussion. Min fråga är förstås: Hur gick själva informationen till? Var man i Exportkontrollrådet helt på det klara med vad saken gällde när man fick information? Jag vet inte det. Jag har inte fått svar på de frågorna.

I Vänsterns och Miljöpartiets gemensamma reservation menar vi att den folkrättsliga grunden för Natos bombningar kan ifrågasättas. FN-stadgans förbud mot militärt våld i internationella konflikter har otvetydigt överträtts, och inget av stadgans undantag är tillämpligt.

Risken är uppenbar att en utveckling av folkrätten till att omfatta ”humanitär intervention” innebär ett ökat utrymme för militärt och ekonomiskt dominerande nationer att använda militärt våld för att skydda sina egna intressen. Att en ny praxis i folkrättsliga frågor bildas måste givetvis först förankras i riksdagen genom riksdagsbeslut. Vi menar därför att regeringen bör klandras för att den inte tog initiativ till att återkalla tillstånd för utförsel av krigsmateriel till de krigförande länderna.

Anf. 104 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Det som utskottet har haft att bedöma på det här området är tveklöst komplext och rymmer väldigt många bottnar och olika infallsvinklar. Det visar sig också av att utskottet har ägnat ganska mycket tid åt det och också lagt ned möda på att skaffa sig kunskap dels genom remissen till utrikesutskottet, dels genom den egna utfrågning som utskottet hade.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*En fråga om krigs-
materielexport till
Natoländerna*

Det är väl riktigt att säga att något absolut enkelt och entydigt svar har utskottet inte heller fått. Som det ofta blir i sådana här sammanhang har det landat i en bedömning av de olika faktorer som ska vägas samman för att man ska kunna komma fram till huruvida de givna exporttillstånden skulle avbrytas eller fullföljas under de rådande omständigheterna.

Jag lyssnade med intresse till både Per Lager och Mats Einarsson. Framför allt Mats Einarsson hade i början av sitt anförande ett mycket vidare perspektiv på den här frågan än vad utskottet har haft att granska. Jag känner igen en del av den debatten från en annan för Mats Einarsson och mig gemensam arena, nämligen från Europarådets parlamentarikerförsamling där den här konflikten och insatserna har varit uppe till diskussion. Frågan rymmer många intressanta aspekter.

I Europarådets parlamentarikerförsamling har också Ryssland och andra f.d. kommunistländer möjlighet att komma till tals och föra fram sina synpunkter. Mats Einarsson har även i det sammanhanget haft lite olika inställning till den här saken.

Fru talman! Jag tänkte något kommentera det förhållandet att man hänger upp väldigt mycket av resonemanget på vad FN gör och inte gör. Jag tycker att det är utomordentligt viktigt att man har ett starkt och effektivt FN. Men jag måste dessvärre konstatera att med den beslutsstruktur och beslutsmekanism som man har i Förenta nationerna med säkerhetsrådet och vetorätten för olika medlemmar kan det vara svårt att komma till beslut i en konflikt där stormakternas intressen står emot varandra. Så var väl situationen på hösten 1998 och våren 1999. Med den goda nyhetsrapportering som skedde kunde man se vad som försiggick i Jugoslavien. Man konstaterade också att det var svårt att göra några effektiva insatser, och det resulterade så småningom i Natobombningarna.

Sedan kommer jag in på frågan huruvida man kan klandra regeringen för att den inte avbröt exporten av krigsmateriel. Det är ju ganska noggrant utrett i betänkandet och statsrådet Pagrotsky har pekat på att det finns olika styrparametrar. Många som debatterar vapenexportfrågor ägnar sig åt den ena eller den andra styrparametern, men glömmer bort att man måste göra en sammanvägning av de totala intressena för att komma fram till ifall det föreligger hinder för export eller ej.

Majoriteten har filat ganska mycket på sin bedömning. Så småningom bestämde vi oss för att avstå ifrån att säga någonting om folkrätten, och jag tror att det var klokt att avstå från det. Folkrätten är stadd under debatt och också under utveckling. Det finns ingen anledning för konstitutionsutskottet att försöka att komma fram snabbare där än några andra.

Fru talman! Till sist vill jag bara konstatera det som Per Lager redan har varit inne på, nämligen att Inspektionen för strategiska produkter, som hanterar dessa licenser och förlängningen av den, fann inte anledning att gå till regeringen, vilket man kan göra om man stöter på licensfrågor av särskilt känslig eller komplicerad natur.

Exportkontrollrådet, där parlamentariker är representerade, fann inte heller anledning att utifrån den information man fick diskutera mera om inriktningen. Möjligen berodde det på att den information man fick var att det handlade om återexport av militära reservdelar till Norge, Danmark och andra närliggande länder. Man betraktade kanske inte dessa

länder som krigförande även om de per definition som Natomedlemmar var det.

Fru talman! Eftersom det har yrkats bifall till godkännande av anmälan i reservationen vill jag yrka avslag på det, och i stället yrkar jag på godkännande av utskottets anmälan.

Anf. 105 PER LAGER (mp):

Fru talman! Jag har bara en liten fundering. Den handlar om Exportkontrollrådet. Jag vet inte vad Exportkontrollrådet fick för information. Min fråga gäller om man kan utgå ifrån att alla var helt på det klara med vilka ärenden det handlade om när informationen lämnades i efterhand. Det kanske inte heller Göran Magnusson vet. Men jag ställer mig lite frågande. Om inte annat borde det ha varit föremål för diskussion i Exportkontrollrådet, vilket tydligen inte förekom. Vet möjligen Göran Magnusson mer om detta?

Anf. 106 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Tyvärr, Per Lager, vet jag inte mer om detta. Jag har inte heller talat med några socialdemokratiska representanter eller andra representanter i Exportkontrollrådet. Det kanske vi borde göra såväl Per Lager som Mats Einarsson och jag.

Möjligen såg ärendet ganska oförargligt ut i papperen. Det talades om återexport av materiel som hade varit i Sverige för reparation och underhåll och som exporterades tillbaka till Danmark eller Norge. Det framstod väl inte som särskilt uppseendeväckande eller dramatiskt om man inte kopplade ihop dessa länder med Nato och de pågående bombningarna i Jugoslavien. Så kan man teoretisera. Men vi kommer möjligen närmare sanningen om vi talar med våra kamrater i Exportkontrollrådet.

Statsminister Göran Perssons uppmaning till kommunerna om socialbidraget (avsnitt 6.2)

Anf. 107 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Fru talman! Jag ber om ursäkt. Man får väl inte raljera, men jag är inte så van att befinna mig i minoritet och att vara först på talarlistan. Jag glömde bort mig. Men det kan vara en nyttig påminnelse från principiell synpunkt.

Regeringen hade fört en politik som innebar ganska hårda år med kraftiga nedskärningar för barnfamiljer och för många andra i Sverige. Det gjorde att man kunde höja barnbidraget, vilket vi socialdemokrater och samarbetspartierna tyckte var utomordentligt viktigt. Då var det inte så konstigt att det gjordes uttalanden som innebar att barnfamiljerna borde få del av barnbidragshöjningen, även om de under längre eller kortare tid varit beroende av socialbidrag för sin försörjning.

Egentligen är det inte någon debattör som har sagt att detta inte borde komma barnfamiljerna till del som ett bidrag till en standardhöjning. Diskussionen har mera tagit sig juridiska former. Man har diskuterat huruvida detta var förenligt med den kommunala självstyrelsen. Man har också diskuterat om statsministern genom att rikta denna uppmaning,

Prot. 2000/01:117

30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*En fråga om krigs-
materielexport till
Natoländerna*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

inte till enskilda individer utan till kommuner, hade överskridit det som kunde anses vara möjligt inom ramen för statsministerämbetet.

Det är naturligtvis alldeles klart, som majoriteten skriver, att statsministern riktade en uppmaning till kommunerna där han tog ett exempel från Sundsvalls kommun, som hade gjort insatser på just det här området i syfte att låta de 100 kronorna per månad komma också den socialbidragsberoende barnfamiljen till del.

Men vi skriver från majoritetens sida att denna uppmaning riktade sig till självständiga kommuner. Som Kommunförbundet uttalade alldeles i anslutning till den pågående diskussionen, är kommunerna naturligtvis suveräna att fatta de beslut som de anser vara riktiga och möjliga att fatta. De ska naturligtvis också konstruera ett sådant här beslut så att det rymms inom lagstiftningen.

Från majoritetens sida har vi alltså inte kunnat se att statsministerns uttalande skulle vara värt något klander utan i stället sett positivt på själva syftet med det, nämligen att något förbättra socialbidragsberoende familjers levnadsstandard. Det har också mycket klart uttalats att det inte har varit någon principiell förändring i uppfattningarna om dessa frågor, utan att det mer har handlat om att just i detta faktiska läge göra på det här sättet.

Den här frågan har sedan blivit föremål för domstolsprövning, och det finns ett domslut i en första instans, en länsrätt. Förmodligen kommer överordnade domstolar att pröva frågan, och då har i alla fall minoriteten tänkt sig att återkomma till riksdagen. Jag vet nu inte om det sker oberoende av utgången eller om det i första hand sker om en domstol skulle finna att detta inte är förenligt med lagstiftningen. Annars vore det ju klädsamt om man återkom till riksdagen och konstaterade att man hade fel på den här punkten och att statsministern inte har begått något allvarligt brott, vilket man nu försöker påskina i majoritetsskrivningen.

Möjligen har jag sagt majoritet och minoritet vid fel tillfällen, men jag bekänner ytterligare en gång att jag befinner mig i minoriteten och talar för den.

Anf. 108 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Göran Magnusson må väl vara förlåten om han säger fel ibland. Jag förstår att situationen känns ovan. Vi befinner oss på samma sida, men jag är ju lite vanare vid att vara i minoritet. Egentligen kanske vi tillhör Sveriges mest erfarna oppositionsparti vid en historisk granskning eftersom vi aldrig har suttit i en regering, även om jag nyss framställdes som att ha talat för makten, vilket kändes något knepigt.

Fru talman! Det är klart att när barnbidraget höjdes var det en märklig situation som uppstod. De som kanske mest skulle behöva barnbidragshöjningen kom inte att märka av den, därför att samtidigt som de fick ett höjt barnbidrag sänktes deras socialbidrag med motsvarande summa. På det sättet blev det ett nollsummesystem. Däremot fick de som är lite mindre olyckligt lottade och inte lever på socialbidrag en hundring extra per månad när barnbidraget höjdes.

Det uppstod då en diskussion om avsikten med barnbidragshöjningen kan ha varit att de som har det ekonomiskt sämst inte skulle få del av den. En kommun har kommit fram till en lösning i frågan genom att för barnfamiljer generellt sett höja socialbidragsnormen.

Statsministern svarade i en diskussion här i riksdagen att det var olyckligt att höjningen av barnbidraget inte kom alla till del och att man därför kunde göra på samma sätt som i Sundsvall, om det nu var Sundsvall som han åberopade i diskussionen.

Detta ledde till en anmälan som gick ut på att statsministern skulle ha tubbat kommuner till lagbrott. Det låter ju lite överdrivet. Som vi hävdar i reservationen leds kommunerna av politiskt valda församlingar som har självstyrelser, och de beslutar vad kommunerna ska göra eller inte göra. De tar självfallet inte ett uttalande i en debatt på sådant allvar att de uppfattar det som en order. Det kan emellertid kanske uppfattas som en uppmaning. Därför bör man naturligtvis iakttä en viss försiktighet med att göra sådana uppmaningar.

Från reservanternas sida har vi inte velat gå så långt som utskottsmajoriteten, som vill dra väldigt stora juridiska växlar på uttalandet av statsministern. Även om Länsrätten i Vänersborg nu har kommit till ett utslag som förstainstans i den här frågan, är det inte entydigt att länsrätten har rätt. En vidare överprövning av deras dom kanske kan visa att rättsläget inte är så där alldeles solklart.

Utskottsmajoriteten uttrycker sig i och för sig relativt hovsamt och med relativ försiktighet – någonting som väl inte alltid har utmärkt debatten under dagen från den sida som nu tillfälligt är i majoritet. Men jag tror ändå att insinuationen att statsministern skulle ha gjort något slags medveten tubbning till lagbrott är lite överdriven. Därför har vi i Väns-terpartiet valt att reservera oss för den inställning som det ges uttryck för i reservationen.

Anf. 109 MARGARETA NACHMANSON (m):

Fru talman! Vårens granskningsarbete i konstitutionsutskottet, vilket resulterat i dagens betänkande, är min första kontakt med och erfarenhet av konstitutionell granskning av regeringen, detta i min egenskap av ny ersättare i utskottet. Mitt första intryck när jag kom till konstitutionsutskottet var att arbetet präglades av ett, som jag uppfattade det, mycket konstruktivt klimat och en glad och trivsamt stämning där det råder högt i tak såväl bildligt som bokstavligt talat. Jag tyckte mig också kunna se en gemensam målsättning över partigränserna, från vänster till höger, att så långt möjligt söka nå enighet kring olika frågor och förslag såväl visavi utskottets ordinarie ärenden som i nu aktuella granskningsärenden.

Att arbetet skulle kunna bedrivas helt utan politiska förtecken anser jag som lite av en omöjlighet. Vi är dock var och en valda av våra respektive partier och har mer eller mindre uttalat olika grundvärderingar och ideologier. Däremot tror jag att det är möjligt att göra ganska långtgående objektiva bedömningar som med lite god vilja kanske kan vägas ihop ganska långt.

I det ärende som jag har fått förmånen att hantera som ”mitt” ärende, dvs. statsminister Göran Perssons uppmaning till kommunerna om socialbidragen, upplever jag just att det råder ganska stor samsyn i flera avseenden. Att ett statsråd, oavsett om det nu handlar om landets statsminister eller någon annan av regeringens medlemmar, ska ha rätt att i likhet med andra medborgare göra uttalanden i olika sammanhang måste vara en självklarhet. Detta har också konstitutionsutskottet tydligt gett uttryck för i samband med granskning av liknande ärenden tidigare år.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

För övrigt kommer detta också till uttryck i dagens betänkande i utskottets ställningstagande visavi statsministerns uttalande om en ny flygplats i Stockholmsområdet.

Utskottet har vidare varit enigt i uppfattningen att statsministerns uttalande i det aktuella ärendet inte står i strid med regeringsformen. Huruvida det granskade uttalandet, som återfinns i ett debattinlägg i den allmänpolitiska debatten den 17 januari i år, kan betraktas om en uppmaning eller inte, råder det delade meningar om – inte i utskottet som jag har uppfattat det, men väl mellan Regeringskansliet och utskottet. Jag tyckte att jag i Göran Magnussons inledningsanförande hörde att han delade uppfattningen att det trots allt är en uppmaning.

Regeringskansliet har under granskningens gång beretts tillfälle att yttra sig vid två tillfällen. Andra gången man yttrade sig var tonläget något mer hovsamt än i det första yttrandet, men man avvisar kategoriskt påståendet att uttalandet var en uppmaning. Jag citerar ordagrant ur Statsrådsberedningens promemoria: ”Statsministern har uttalat sig om tankarna bakom höjningen av barnbidraget. Uttalandena gjordes i den allmänpolitiska debatten i riksdagen. Han har inte riktat någon uppmaning till kommunerna.”

Låt oss då se vad statsministern egentligen sade: ”Jag förutsätter att de kommuner som det gäller följer de exempel som vi har sett i Sundsvall och på andra ställen och vid det här tillfället gör en justering.”

”Jag förutsätter”, säger statsministern. Kan en uppmaning vara tydligare än så?

Göran Persson avslutar sedan detta sitt inlägg med följande mening: ”Jag avråder dock från att detta ska göras till en princip för framtiden.”

Fru talman! Jag kan helt enkelt inte underlåta att göra en egen bedömning med eller utan partipolitiska förtecken. Jag påstår att statsministern borde ha varit på det klara med att han nog var ute på lite hal is. Och det gör jag mot bakgrund av min mångåriga erfarenhet på det kommunalpolitiska planet och samtidigt med vetskap om Göran Perssons långa och gedigna erfarenhet inom samma område. Jag tror också att Göran Persson anade – det borde han göra med den erfarenhet han har – att det föreligger en risk för att besluten i de kommuner som kunde tänkas följa hans uppmaning kan komma att strida mot kommunallagens likställighetsprincip.

Det finns i dag ett antal kommuner runtom i landet som har fattat beslut om att höja normen på det sätt som såväl statsministern som socialministern uttalat sig för. Jag vill i det sammanhanget påpeka att det inte råder några delade meningar i sakfrågan. Det är rimligt att de här barnfamiljerna får ta del av detta. Ilmar Reepalu, partikamrat med statsministern och Kommunförbundets ordförande, gav uttryck för att det är regeringen som har instrumentet för detta, inte kommunerna.

I flera av de kommuner som har fattat de här besluten är dessa ärenden föremål för prövning i allmän förvaltningsdomstol. Det återstår att se vad resultatet av den lagliga prövningen blir. I vårt yttrande har vi sagt att vi vill avvakta utgången av prövningen och återkomma. Göran Magnusson menade att det vore klädsamt om vi återkom i det här sammanhanget, oavsett utfallet. Jag tycker att det är naturligt. Om det visar sig att det inte föreligger något fel tycker jag att man kan ge uttryck för det, på samma sätt som man gör om det föreligger ett fel.

Fru talman! I domstolen skulle jag kunna tänka mig att man säger att målet överlämnas härmed. Jag befinner mig nu i riksdagen, och då yrkar jag på godkännande av utskottets anmälan.

Anf. 110 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det var ett sympatiskt tonläge i Margareta Nachmansons inlägg, men det var inte det jag ville recensera.

Jag vill säga att problemet med majoritetstexten är att man säger att det riskerar att leda till lagbrott. Man granskar precis det citat som Margareta Nachmanson tog fram. Man kan kanske få det till att det ligger en uppmaning i det. Det har vi också godtagit i reservationen. Han säger att man gör som i Sundsvall och gör en justering. Han har alltså inte specificerat metoderna. Han har säkert utgått ifrån att man gör det enligt den lagstiftning som finns. Man säger att detta uttalande kan leda till lagbrott om det efterlevs. Jag tror inte att det har varit avsikten eller tanken med uttalandet. Jag tror inte heller att det ligger i uttalandet så som det faktiskt är gjort. Jag tror att det blir en något skruvad tolkning av uttalandet om man vill ha en sådan skrivning som majoriteten. Därför har vi inte kunnat ställa upp på den, fru talman.

Anf. 111 MARGARETA NACHMANSON (m) replik:

Fru talman! Det är ju trots allt så att det blir lite speciellt när det är statsministern som gör den här formen av uttalande. Det blir ju en uppmaning till kommunerna. Jag kan återknyta till min kommunalpolitiska karriär. Jag har lite svårt att inte dela den uppfattning som finns i den socialdemokratiska reservationen om att kommunerna är självständiga. Jag tycker inte att de strider mot varandra. I det här specifika fallet är det indirekt en form av uppmaning. Det är väldigt många kommuner som har fattat det här beslutet. Jag utgår ifrån att samtliga är väldigt väl medvetna om att de tassar in i en gråzon. Jag tror inte att de i något fall kommer att motivera sitt ställningstagande med att statsministern sade att de skulle göra så här. Det tror jag inte.

Anf. 112 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag tror inte att man ska ha en överdriven tolkning av vad likställighetsprincipen innebär. Jag tror att det leder mycket långt när det gäller vad kommuner får och kan göra och inte göra i olika hänseenden.

I det här fallet säger statsministern alltså att man ska göra en justering. Man ska försöka justera det förhållandet att de fattigaste inte får del av barnbidragshöjningen och se till att också de som är de mest ekonomiskt utsatta, nämligen de som har socialbidrag, också kan få del av detta. Att i den allmänna formuleringen att man ska justera detta läsa in att det skulle kunna tolkas som en uppmaning till lagbrott är enligt min mening ett något skruvat motiv för att rikta kritik mot regeringen.

Det är en överdrift. Något sådant föresvävade inte regeringen, utan här gällde det att försöka rätta till någonting som jag tror att en bred majoritet av folket upplever som en social orimlighet, nämligen att de fattigaste människorna inte får del av en liten standardförbättring för barnfamiljerna.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

Anf. 113 MARGARETA NACHMANSON (m) replik:

Fru talman! Jag tänker inte ge mig in i någon längre polemik med Kenneth Kvist i detta sammanhang, men jag kan göra ett tillägg. Jag nämnde inte detta annat än i förbifarten. Socialministern har också gått in i den här delen och sagt att han anser att man ska ta de här besluten. Han tolkar dessutom lagen åt kommunerna. Kommunförbundet har en rekommendation att man kanske ska vara försiktig och inte ta efter det här uttalandet, medan socialministern ångar på med en papegojas envishet och tycker att med den tolkning som Socialdepartementet gör av lagstiftningen är det bara att ta de här besluten. Jag delar inte den uppfattningen.

Jag tycker att det är viktigt att kommunerna när det gäller de här frågorna följer den kommunala lagstiftning som finns. Det här ärendet har nu överklagats i ett rätt stort antal kommuner. Om domstolarna i första instans kommer fram till samma beslut som i Vänersborg stoppas detta på ett antal ställen. Då har man ändå inte riktigt nått den effekten att alla ska få det. Då blev det egentligen inte bättre av det här.

Jag har själv den uppfattningen att man ska vara lite försiktigare med den här formen av uttalanden. Det är olyckligt när det ger utrymme för olika tolkningar. Sedan är det kanske inte helt onaturligt att Kenneth Kvist och jag har olika tolkningar.

Anf. 114 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Får jag börja med att säga att det var trevligt att lyssna till Margareta Nachmansson. Det var också trevligt att kunna konstatera att hon hade börjat KU-karriären på sammanträdena i utskottet och upplevt dem som positiva och trevliga. Ingvar Svensson försäkrade detta tidigare. Jag tror inte att vi behöver bli oeniga på den punkten; vi har ganska trevliga sammanträden.

Det låter på resonemangen här som att vi egentligen inte står så långt ifrån varandra. Det är möjligt att om vi finge sätta oss ned vid ett kaffebord skulle vi rentav bli helt överens. Nu har det inte blivit på det sättet, och det är i och för sig lite trist.

Man kan möjligen säga att Kommunförbundets ståndpunkt inte är alldeles klar. Däremot var Kommunförbundets jurist som var hos oss helt klar på hur det var. Han ansåg t.o.m. att regeringen hade komplett fel och att man kunde bortse från regeringens ståndpunkt därför att det var en partsinlaga. Det var något egenartade uttalanden, tycker jag.

Man kan också säga att det goda syfte som statsministern hade möjligen håller på att malas ned i juridikens irrgångar. Man får konstatera att det mål som är avgjort är avgjort på de förutsättningar som fanns där. Det är inte säkert att förutsättningarna är desamma i andra kommuner. Därför får vi naturligtvis se var den här frågan sist och slutligen landar.

Man ska naturligtvis inte heller bortse från att det i resonemangen mellan Kommunförbundet och regeringen alltid finns en underton av diskussion om vem som ska bära kostnaden för vad. Kommunfolket vill inte ta ökade kostnader, och regeringen vill i och för sig inte heller göra det. Det spelar naturligtvis i viss mån in i de här sammanhangen.

Ska man göra sådana här operationer tror jag att man ska starta i någon annan ände, men det finns säkert möjligheter att också klara ut det goda syftet inom ramen för kommunal likställighet och kommunal juridik.

Anf. 115 MARGARETA NACHMANSON (m) replik:

Fru talman! Jag ska gärna erkänna, Göran Magnusson, att jag står för vad jag sade inledningsvis. Jag kände inte riktigt igen mig här i dag. Men jag tyckte samtidigt att det var spännande att få uppleva detta.

När det gäller Kommunförbundets juridiska rättssektion vill jag understryka att jag sedan länge har en rätt stor tilltro till vad de säger. Oavsett vad man har sagt tidigare är det kanske 80–85 % av landets 289 kommuner som saknar egna juridiska funktioner och som är hänvisade till Kommunförbundets rättssektion.

När Kommunförbundet tyckte att alltför många kommuner hörde av sig och var tveksamma till hur de skulle hantera den här frågan, gick man alltså – i början av februari, tror jag – ut med en PM till kommunerna där man talade om för kommunerna att om de tar dessa beslut ska de vara medvetna om att det kan innebära att besluten överklagas. Så har ju skett. Det finns ett antal kommuner där de här besluten redan har vunnit laga kraft och där den här hundralappen inte räknas med i socialbidragsnormen. Det är ett antal kommuner som nyligen har tagit beslut, som är under prövning och som ska vidare.

Efter att ha tittat närmare på det här kan jag konstatera att det inte är säkert att alla kommer att fällas, därför att påhittigheten hos kommunalråden ute i landet har varit helt otrolig. Jag tror att vi kommer att kunna se både det ena och det andra. I flertalet fall kommer nog domstolen att finna att det är fel.

Anf. 116 INGER STRÖMBOM (kd):

Fru talman! När det gäller statsministerns uttalande och utskottets granskning av detta ärende skulle jag vilja drista mig till en sammanfattning av ministerns uttalande. Jag skulle vilja säga: Så snällt han tänkte, men så dumt han formulerade det och så fel det blev i slutändan.

Fru talman! Jag är inte bara riksdagsledamot, utan jag är kommunpolitiker också. Som kommunpolitiker tycker jag att man känner allt oftare att regeringen med sin politik försöker nagga det kommunala självstyret i kanten. Åtminstone upplever jag det så.

Nu har ett enigt utskott konstaterat att statsministerns uttalanden vid den allmänpolitiska debatten avsåg ”angelägenheter som kommuner sköter på den kommunala självstyrelsens grund”, som det är formulerat i betänkandet.

När landets statsminister uttalar sig, i vilken fråga det än vara må, väger hans uttalande ganska tungt. Därför är det viktigt att uttalandena är underbyggda och väl genomtänkta. När en statsminister, som i det här fallet, säger att han förutsätter att kommunerna gör en justering av socialbidragsnormerna så att barnfamiljerna får hundralappen i det höjda barnbidraget utan att socialbidraget reduceras är det en mycket stark signal, vill jag påstå. Visst var det en uppmaning till kommunerna att göra ett selektivt urval genom att höja barnnormen.

Kanske är jag känslig, och kanske beror det på min andra roll som kommunpolitiker, men jag uppfattar detta som ett intrång i min kommuns självbestämmande. Kommunerna är självständiga. Min kommun har inte ändrat på normen, men det finns, som vi vet, kommuner som hörsamade statsministerns uppmaning.

Det verkligt allvarliga i detta är det faktum att statsministerns rekommendation, eller uppmaning, kan leda till att vissa kommuner begår lagbrott.

Vi har hört här att flera har sagt att Länsrätten i Vänersborg anser att en sådan höjd nivå för barnnormen strider mot lagen. Vi i majoriteten i utskottet anser att det också kan ifrågasättas om det står i överensstämmelse med den kommunala likställighetsprincipen. Likställighet mellan alla barn kan vara en alldeles för snäv tolkning av principen. Det är vårt konstaterande. Vi gör inte själva någon definitiv tolkning. Vi säger att det kan vara en för snäv tolkning.

Fru talman! Det gamla välkända uttrycket ”tänk först och tala sedan” har visat sig hålla än i dag. Jag menar att ju högre upp i makthierarkin man befinner sig, desto viktigare är det att avväga sina uttalanden för att inte förorsaka skada eller problem. Visst får statsministern, statsråd och alla andra politiker göra uttalanden och tycka till om frågor inom olika områden, men det måste självklart vara så att statsministerns och statsrådets uttalanden och uppmaningar inte får ske på sådant sätt och ha sådant innehåll att det kan leda till lagbrott.

Om det leder till lagbrott i detta fall återstår att se i den fortsatta rättsliga processen. Kanhända får utskottet anledning att återkomma till detta ärende längre fram. Fru talman! För tillfället vill jag avsluta med att säga att kristdemokraterna naturligtvis står bakom utskottets ställningstagande i detta ärende.

Anf. 117 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Ibland kan man ifrågasätta vad det är för finlir vi egentligen håller på med. Här har vi ett problem. Vi har fattiga människor som måste ha socialbidrag för att klara sin försörjning. Så ges en allmän barnbidragshöjning på 100 kr i månaden. När de får denna höjning – det är de som bäst behöver den – visar det sig att deras socialbidrag sänks och att de inte får någon höjning.

Då råkar landets statsminister säga att det är bra – han använder det ordet – om kommunerna gör en justering så att de fattigaste människorna får denna extra hundralapp.

Då säger vi här – det säger också Inger Strömbom – att det är ett problem och att statsministerns uttalande skadar kommunerna om det följs. Ingen tänker ett ögonblick att den extra hundralapp i månaden som kanske kommer de fattigaste till del faktiskt gör en ganska stor nytta på marginalen för de utsatta. Ingen bryr sig om detta, utan man ser det bara ur en snäv formaliejuridisk synpunkt. Det skulle kanske kunna leda till att någon kommun eventuellt skulle göra någonting som strider mot kommunallagen.

Ibland undrar jag vad vi egentligen håller på med för petimäteri. Vi ser inte till vad som gäller för människorna ute i samhället utan granskar politiken utifrån dessa mycket knappa synpunkter. Jag tycker egentligen att ärendet är ganska märkligt. När jag först såg anmälan tyckte jag att den var väldigt märklig.

Jag förstår att man till varje pris vill rida på principer, men försök visa lite empati över hur fattigt folk har det någon gång från den borgerliga kanten.

Anf. 118 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Jag vet inte om Kenneth Kvist lyssnade när jag försökte sammanfatta statsministerns uttalande. Jag sade: Så snällt han tänkte. Han ville ju gott, och det vill alla vi politiker. Naturligtvis ska vi tänka på dem som är beroende av socialbidrag.

Men samtidigt måste vi ha ett samhälle där man följer lagar, regler och förordningar. Även ute i kommunen finns det regelverk för att vi bl.a. ska ha ett rättvist samhälle. Jag tycker inte att man kan bortse från det.

Kenneth Kvist och jag, liksom alla andra partiers representanter, har säkert samma varma känsla för att vi vill hjälpa våra medmänniskor som behöver hjälp. Men samtidigt menar i alla fall jag att vi ska följa de regler och lagar som finns. Det är en viktig princip för att upprätthålla samhällsordningen.

Det är två olika saker. Ingen vill förmena de behövande någonting.

Anf. 119 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är ingen som har uppmanat till något lagbrott. Det är ingen som har sagt någonting annat än att de lagar som finns ska följas. Vad statsministern har sagt är att man ska göra ungefär som de gör i Sundsvall. Man gör en justering så att höjningen kommer de fattigaste till del. Jag kan inte förstå annat än att det är en skruvad tolkning att säga att detta är en tubbning till lagbrott.

Visst ska lagarna följas. Men är lagarna så fyrkantiga att sociala åtgärder inte träffar dem som bäst behöver dem är det kanske dags att ändra på lagarna. Då kanske det är dags att rucka lite på de höga abstrakta juridiska principerna.

Vad det handlar om är ändå att kämpa för människors väl och ve i samhället. Jag tror att det är det som måste vara utgångspunkten för oss. Vi kan inte bara se snävt formaliejuridiskt på det. Det är dessutom väldigt tveksamt om det som majoriteten egentligen anser är rätt formaliejuridiskt.

Anf. 120 INGER STRÖMBOM (kd) replik:

Fru talman! Länsrätten i Vänersborg anser ju att det strider mot lagen. Det kan jag som politiker inte sätta mig över. Jag kan inte säga att den länsrätten har fel.

Nu ska deras ståndpunkt vandra vidare i rättsmaskineriet, och det tycker jag är riktigt och rätt. Jag tycker inte att politiker ska sätta sig över lagar och tolka dem på ett sätt när jurister tolkar dem på ett annat sätt.

Låt mig återigen påminna om att det inte handlar om att jag är emot att de som behöver hjälp ska få hjälp. Det handlar inte om att jag är emot att de som behöver mera pengar till sina barn ska få mera pengar. Det handlar om att vi, om det är så att lagen inte fungerar, måste ändra lagen. Men vi ska ändra den först, så att vi har den på papper innan vi börjar nyttja en ny tillämpning.

Anf. 121 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! Kan man utgå ifrån att statsministern får uttala sig i vilka frågor som helst? Ja, det kan man. Så är det nog också i detta fall, men

med vissa begränsningar. Vi har vid ett flertal granskningar bekräftat att statsråd likaväl som övriga medborgare har rätt att uttala sig.

Men vad är det då som skiljer just statsministerns uttalande om hur en höjning av barnbidraget ska få genomslag för den som är beroende av socialbidrag från andra uttalanden som statsministern har gjort och som vi också har studerat under dagens granskning? Statsministerns uttalande står inte i strid med regeringsformen, men man kan troligen ifrågasätta om uttalandet står i överensstämmelse med den kommunala likställighetsprincipen.

Visst kan man då hänvisa, som så ofta görs från denna talarstol, till den kommunala självstyrelsen. Men det är också viktigt att framhålla att uttalanden och uppmaningar från statsråd som kan riskera att leda till lagbrott faktiskt måste undvikas. De måste tas på allvar.

Det pågår en rättslig prövning just i detta ärende, så låt oss följa den. Jag är helt säker på att ärendet kommer att återkomma till denna kammar oberoende av utfallet.

Fru talman! Jag kortar ned mitt anförande. Jag ställer mig naturligtvis bakom majoritetsskrivningen i denna granskningsomgång.

Anf. 122 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Vi ligger kanske egentligen inte så värst långt ifrån varandra, men ju mer jag hör företrädare för majoriteten på denna punkt, desto mer känner jag i mitt sinne. Ni står och pratar om att man här har ifrågasatt kommunalt självstyre, och ni pratar om abstrakta juridiska principer när karln bara har sagt att det vore bra om kommunerna kunde ordna det så att de fattigaste fick en hundralapp till i månaden.

Jag menar att vi någon gång måste ha en utgångspunkt och ett perspektiv som är nerifrån de utsatta människorna och inte bara hålla på att se politiken som ett abstrakt regelverk. Det är inte att undra på att folk känner sig främmande för politiken. Det är inte att undra på att människor känner ett främlingskap inför vad riksdagen håller på med när vi ska nagelfara ett egentligen ganska naturligt uttalande av en statsminister, att det väl är bra om kommunerna, som nu har hand om det här med socialbidragen, försöker justera detta, så att denna höjning av barnbidraget även kommer de fattigaste till del. Är det någonting att bli juridiskt upprörd över? Är det någonting som gör att man pratar om lagbrott och ifrågasätter den kommunala självstyrelsen? Då har ju faktiskt principerna blivit det godas fiende. Då bör ni nog ta och fundera lite grann över vad hävdandet av dessa principer är värt.

Anf. 123 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Då kanske det är lämpligt att Kenneth Kvist ställer sig bakom politik som just stärker dem som behöver mest pengar och inte ställer sig bakom den politik som Kenneth Kvist här kritiserar, som gör att det kommer dem till del som inte behöver det.

Blanda inte ihop äpplen och päron! Barnbidrag är ett generellt bidrag. Socialhjälp är behovsprövat. Blanda inte ihop det här! Kenneth Kvist ska se till att ställa sig bakom politik som stärker dem som är fattiga i landet. Det är att rekommendera Vänsterpartiet att attackera politiken på rätt sätt.

När Kenneth Kvist säger att vi inte ska teoretisera ärendet om kommunal likställighet säger Kenneth Kvist också att vi i andra sammanhang

när vi faktiskt är involverade i överklaganden i fråga om principen om likställighet inte ska ta hänsyn till det då heller. Lagstiftning sätter alltid vissa gränser. Är gränserna felaktiga får vi ändra lagstiftningen. Det brukar Kenneth Kvist i andra sammanhang hänvisa till. Prata inte bort dålig politik! Lagg energi på att göra en bra politik som möter de fattigas behov!

Anf. 124 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är just därför att vi värnar fattiga och utsatta grupper som vi kämpar för den generella välfärdspolitiken och inte för centerpartistisk allmosepolitik. Men nu är det inte det som vi diskuterar, utan vi diskuterar frågan om lagarnas tillämplighet.

Jag kan säga så här: Gör en justering av denna sociala orimlighet, att de fattigaste inte får del av de här pengarna! Det är en uppmaning. Då blir Åsa Torstensson inte upprörd över det förhållandet att de fattigaste inte får del av en social generell bidragshöjning, utan hon blir upprörd därför att några kommunalmän kan känna sig trampade på tårna för att de får en uppmaning från landets statsminister om att åtgärda något som är socialt orimligt. Då måste man ju ifrågasätta vad det är som är politikens syfte. Är det att vi ska rädda andra politiker, så att de inte känner att de blir lite trampade på tårna, eller vad de nu kan bli, av en sådan här ganska generell och oskyldig uppmaning? Eller är politikens syfte att verkligen se till att vi inte bara bekämpar eller hjälper de fattigaste lite grann utan att vi ser till att vi för en politik som avskaffar fattigdomen helt och hållet?

Jag menar att vi måste se vad som är viktigt. Det handlar inte om att blanda ihop päron och äpplen, Åsa Torstensson. Det handlar om att behandla frågor i det storlekshäradet där de hör hemma.

Anf. 125 ÅSA TORSTENSSON (c) replik:

Fru talman! Då tycker jag att Kenneth Kvist kan hålla sig till själva granskningen och granskningsproblematiken. Den ringar inte in upprördhet över att de som behöver mer pengar här i landet skulle vara de som i den här diskussionen med Kenneth Kvist blir utsatta för att jag blir upprörd över att några kommunalmän blir trampade på tårna. Jag är inte ett dugg upprörd över detta. Jag är upprörd över att vi har en statsminister som i en allmänpolitisk debatt uttrycker sig så här:

Jag förutsätter att de här kommunerna vid det här tillfället gör en justering.

Det är ingenting annat än en mycket tydlig uppmaning i uttrycket ”jag förutsätter” hur mycket Kenneth Kvist än försöker blanda ihop äpplen och päron och prata bort det som själva granskningen i sig innehåller.

Anf. 126 PER LAGER (mp):

Fru talman! Det här ärendet är just ett sådant ärende där hela utskottet borde ha kunnat komma överens. Vi har i stort sett samma inställning – det är i varje fall en stor majoritet – vad gäller sakfrågan. Det är självklart.

Men det finns alltså ett problem att göra det som regeringen ville, det som vi har beslutat om, nämligen att höja barnbidraget och att det ska få effekt. Plötsligt blir det fel med det hela. Om man inte förutser sådant

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

måste man ju snabbt hitta en teknik för att lyckas med det. Därför tror jag att det inte finns något att säga i själva sakfrågan. Självklart ska framför allt de människor som inte kan få detta ha det, men vi måste hitta tekniken.

Problemet här är att statsministern går ut och gör ett uttalande, en uppmaning, som kan ifrågasättas när det gäller den kommunala likställighetsprincipen. Man kan också se uppmaningen på det sättet att den, om den efterlevs, kan riskera att leda till ett lagbrott. Det är något annat. Den kan riskera att leda till ett lagbrott. Vi säger ju inte att den gör det, och vi vet ju att det här nu prövas av Kammarrätten i Göteborg. Vi får väl se vad det blir av det. Självklart ska vi ta upp den här frågan oavsett utslaget. Den är ju oerhört intressant.

Samtidigt är vi ju alla rörande överens om att sådana här uttalanden inte står i strid med regeringsformen, och vi tycker också att statsråd ska kunna uttala sig. Men de måste ju tänka efter före, och har de inte gjort det och sagt någonting så att de har gått lite för långt måste de också kunna tillstå det. De måste också kunna ta tillbaka det. Det är väl inte alla förunnat att alltid veta allting, speciellt inte i en allmänpolitisk debatt där man plötsligt kanske står inför att man ska uttala sig om någonting. Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi värnar om rätten att uttala sig men också att saker och ting sker lagenligt. Det är vårt utskotts stora uppgift att se till att det sker lagenligt.

Anf. 127 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Per Lager anför att man i sak är helt överens om att man ska värna de fattiga. Men låt oss säga att någon hade ställt frågan om att de fattigaste också borde få del av barnbidragshöjningen och statsministern hade sagt så här: Lagen är nog ändå sådan att om kommunerna skulle åtgärda det här så skulle vi åtminstone vara ute på osäker mark, så det ska vi inte bry oss om. Vad hade reaktionen varit då? Då hade i alla fall det politiska angreppet varit ganska starkt. Nu säger han att det väl är bra om man justerar detta. Jag tycker att statsministern intar en klassmässigt rimlig position. Då tycker jag att det utskottsmajoriteten ägnar sig åt blir ett petimäteraktigt och formalistiskt navelskåderi: Kanske, eventuellt, med en viss tolkning kan detta möjligen vara en uppmaning till lagbrott. Först och främst är det inte det, såsom uttalandet står. Dessutom är frågan om ens den teknik som användes i Trollhättan, som har varit föremål för domstolsgranskning i länsrätten, är det. Detta kommer att prövas i högre instans, och det är möjligt att den högre instansen korrigerar den lägre instansen. Vad vet vi?

Jag menar att vi får ge saker deras rätta proportioner. Därför borde det hovsamma skrivsätt i det här ärendet som reservationen ger uttryck för ha varit det som vi kunde ha samlats kring allihop.

Anf. 128 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att vi nu självklart ska avvakta vad rättsinstanserna kommer fram till. Det är vi väl alla överens om. Ett problem var att hälften av Sveriges kommuner följde uppmaningen, vad jag förstår. Hur sedan detta med överklaganden och sådant har skett och i vilken omfattning känner jag inte till. Men detta har skapat ett problem. Det är ingen petimäterhistoria; detta blir ett stort problem som man kunde ha undvikit

om man hade tänkt efter före och sett till att den här hundralappen hade hamnat rätt. Jag vet inte hur man skulle ha gått till väga, men nog hade man kunnat hitta en bättre teknisk lösning.

Anf. 129 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det säger väl någonting om det överhetsperspektiv vi har på politiken. Det skapar ett problem – för vem då? – att de fattigaste får en hundralapp extra i månaden. Det är väl alldeles utmärkt att kommuner har försökt se till att de fattigaste får en hundralapp till i månaden. Det undanröjer naturligtvis inte deras problem, men det kanske i alla fall i någon liten mån lindrar problemen. Det kanske skapar lite administrativa och juridisk-tekniska problem, men då måste samhället lösa detta. Vi kan inte ha lagar som omöjliggör för oss att göra insatser inom det generella välfärdssystemets ram som lyfter upp de fattigaste människorna. Då är lagstiftningen det godas fiende, och då måste lagarna ändras.

Anf. 130 PER LAGER (mp) replik:

Fru talman! Jag delar Kenneth Kvists patos när det gäller de här frågorna. Men vi här i riksdagen är ju de lagstiftande. Låt oss sätta i gång och lagstifta på det sättet att sådant här inte förekommer eller uppstår! Det här borde vi kunna lösa i den här församlingen.

Anf. 131 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Det är kul i KU. Det vill även jag bekräfta. Det är ett härligt utskott med många spännande frågor kring politikens själva essens. Det handlar ju om de viktigaste demokratiska frågorna, de som rör vårt styrelseskick.

Efter att ha lyssnat på minoriteten i det här ärendet, Göran Magnusson och i synnerhet Kenneth Kvist, får jag ett intryck av, vilket också framgår av deras gemensamma reservation, att de förringar statsministerns auktoritet i den här frågan. Utskottets majoritet anser att statsministerns uttalande kan leda till mycket långtgående konsekvenser för kommunerna. Självklart tar kommunalpolitiker av olika partifärg intryck av vad en statsminister säger, och de kan bli förvirrade. Statsministern är ju inte vem som helst. Det uppfattas inte att det är Göran Persson som person som för fram synpunkterna. Den som gör uttalandet är ju Göran Persson som företrädare för det högsta valda ämbetet i landet.

Många kommunalpolitiker känner med rätta stor osäkerhet om vad den kommunala självstyrelsen egentligen innebär. Hur långt går den? Det kan då vara väldigt skönt att kunna luta sig mot vad man uppfattar som auktoritativa uttalanden från högre ort. Men, fru talman, jag törs väl ändå utgå från att varken Göran Magnusson eller Kenneth Kvist anser att statsråd ska fälla uttalanden som riskerar att leda till lagbrott – eller?

Kenneth Kvist får det för sin del att låta som om kommunerna skulle bidra med en liten skärv till sina allra fattigaste. Men enligt Kommunförbundet dras många kommuner med en så dålig ekonomi att den inte tillåter några nya utgifter. Dessutom är faktiskt budgetarna för året redan fastställda. Det skulle enligt Kommunförbundet kosta kommunerna ca 250 miljoner kronor att genomföra den här reformen.

Självklart vill jag, liksom alla andra här i salen och alla politiker över huvud taget, att alla som har det dåligt ekonomiskt, alla fattiga, ska få det

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

bättre. Där är Kenneth Kvist och jag helt överens. Men i den här frågan resonerar Kenneth Kvist plötsligt mycket okonstitutionellt. Jag blir väldigt förvånad när jag lyssnar på honom. Plötsligt vill Kenneth Kvist att vi ska bortse från vår uppgift i konstitutionsutskottet, dvs. att granska formerna för hur olika beslut kommer till. Kenneth Kvist är i vanliga fall en mycket skicklig företrädare för Vänstern i konstitutionsutskottet, med en god känsla för det konstitutionella ansvaret. Nu släpper han plötsligt det, tycker jag, och det förvånar mig storligen.

Anf. 132 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Fru talman! Som socialdemokrat och partikollega med statsministern och andra statsråd måste man naturligtvis vara väldigt glad över den oerhörda tilltro och respekt som oppositionen visar för uttalanden från statsråd av socialdemokratisk kaliber. Jag kan ibland tycka att hela den här diskussionen blir en aning överdriven. Så fort man hittar ett uttalande som man utifrån sina partipolitiska värderingar skulle kunna ifrågasätta tar man fram ett papper där man skriver "KU". Allt kommer väl inte fram till KU, men en hel del har kommit genom åren.

Därför är det bra att vi har slagit fast att statsråd och statsministern precis som andra medborgare får delta i debatten och naturligtvis också ska delta i debatten. Det är ju en vitalisering av demokratin att så många som möjligt deltar i den. Sedan är det en självklarhet att varken ett statsråd, en statsminister, en fullmäktigeledamot eller någon annan politiker har anledning att uttala sig på ett sådant sätt att det uppstår eller riskerar att uppstå lagbrott.

En mig ganska närstående fullmäktigeförsamling – jag är dock inte längre ledamot av den – fattade beslut härommånaden kring just barnbidragsfrågan. Där sade några företrädare för oppositionen att man ansåg att detta var olagligt. Likväl röstade man så småningom för förslaget. Det betyder väl att man också där insåg att det har ett stort värde att på det här sättet kunna satsa några skärvar på de allra fattigaste och mest utsatta. Jag vill gärna säga att det naturligtvis är omtanken om de här grupperna som gör att statsministern har gjort det här uttalandet, som jag utifrån de här utgångspunkterna inte heller har några svårigheter att instämma i.

Anf. 133 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Det tycks vara så att många kommunalpolitiker oavsett partifärg tar intryck av vad statsministern säger. Jag tycker att han i sin egenskap av statsminister har en stor auktoritet i det han säger. Sedan må man inte alltid dela hans ståndpunkter. Det tycker jag är självklart. Uppenbarligen har som sagt kommunerna tagit intryck, eftersom det här har blivit ett problem i så många kommuner.

Anf. 134 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt replikera lika många gånger i det här ärendet, där skillnaderna är så små. Men jag kan inte låta bli.

Det är riktigt att jag nog känner ett stort konstitutionellt ansvar och jag gör det även här. Man ska vara mycket noggrann med att regeringen regerar under lagarna. Vi har ett ansvar att se till att så sker. Vi har ansvar att se till att makten inte används på ett otillbörligt sätt för att beröva

människorna insyn och inflytande samt att den inte används för överhetsfasoner och liknande.

Men i det här fallet är det först och främst med ytterligt skruvad argumentation man kommer fram till att det har begåtts ett formellt fel. Det formella felet avser faktiskt en socialt angelägen sak. Det förekommer alltså inget formellt fel. Det står inte ens i majoritetstexten. Men det skulle eventuellt kunna tolkas som om det kanske skulle kunna leda till något fel.

Men vi har faktiskt inte bara ett konstitutionellt ansvar. Vi har väl också ett socialt ansvar. Vi har väl också ett engagemang för människor, och vi måste väl också se till att orimligheter rättas till.

Det är klart att min omtanke där ligger mindre hos politiska kolleger i kommunerna och kanske mer hos samhällets mest utsatta grupper. Må det kosta några kronor, de ska ändå också ha rätt till de små sociala förbättringar som vi har varit i stånd att göra.

Anf. 135 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! För mig är det inte en motsättning mellan ett konstitutionellt och ett socialt ansvar. Jag känner båda, och så måste det fungera i ett samhälle.

Det handlar inte heller om någon skruvad argumentation. Som har framhållits vid flera tillfällen i debatten har faktiskt domstolar också uppmärksammat detta. Vi avvaktar nu vad som kommer att hända den vägen. Detta är ingenting som vi i majoriteten i KU har hittat på, utan det här är någonting som så att säga kommer utifrån. Det handlar ytterst också om kommunernas rättssäkerhet, som jag ser det.

Anf. 136 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Nu är det så att domstolen inte har provat statsministerns uttalande, utan den har provat hur man gjorde i Vänersborg. Man har inte provat vad statsministern anförde, nämligen att man kunde göra som de i Sundsvall och justera detta. Att driva det till att det är en tubbning till lagbrott är så att säga att skruva argumentationen.

Sedan gjorde jag den anmärkningen att jag dessutom vill ifrågasätta vad det egentligen är vi är ute efter. Vi slår vakt om abstrakta kommunala principer med anledning av ett uttalande som, om det följdes, skulle rätta till en social orimlighet. Då tycker jag att vi tar ställning för politikens finsnickeri uppe i det blå och glömmar de människor som det faktiskt gäller ute i verkligheten.

Anf. 137 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Självklart ska vi inte glömma de människor det handlar om ute i verkligheten. Det är så självklart att man inte ens behöver bemöta det.

Men vi kan väl avslutningsvis, fru talman, konstatera att det som har hänt i Vänersborg alldeles uppenbarligen är en konsekvens av det uttalande som statsministern har gjort och som har lett till de här följderna. Sedan får vi se vad utslaget kommer att ge.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Gransknings-
betänkande*

*Statsminister Göran
Perssons uppmaning
till kommunerna om
socialbidraget*

Anf. 138 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Jag blev mycket förvånad över Kenneth Kvists argumenterande i sammanhanget. Han bortser från konstitutionsutskottets uppgifter. Vi har ju att granska regeringens och statsrådets förhållande till grundlag och regelverk. Vi fastställer inte förändrade regler för barnbidrag eller socialbidragsnorm i konstitutionsutskottet. Det är en missuppfattning av konstitutionsutskottets ämnesområde.

Det är intressant att se att när det gäller humanitära interventioner i syfte att förhindra folkmord är Kenneth Kvist och hans partikamrater väldigt formalistiska. Då gäller regelverket. Men när vi nu kommer till humanitära interventioner som gäller eventuella kränkningar av likställighetsprincipen säger Kenneth Kvist att det inte spelar någon roll.

Den stora skillnaden mellan de olika grupperna när det gäller den här frågan ligger i den här meningen: "Utskottet vill framhålla vikten av att uttalanden och uppmaningar av statsråd inte bör ske på ett sådant sätt att dessa – om de efterlevs – riskerar att leda till lagbrott."

Menar verkligen Kenneth Kvist att statsråd ska springa omkring och göra uttalanden och uppmaningar som, om de efterlevs, riskerar att leda till lagbrott? Menar Kenneth Kvist verkligen detta?

Anf. 139 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Nej, det menar jag inte. Något sådant uttalande, som om det efterlevs leder till lagbrott, har icke heller fällt.

Jag vill bara säga, fru talman, och det ska vara mitt sista inlägg – det har blivit lite fler repliker än jag hade avsett från början – att ju mer anhängarna av majoriteten på den här punkten uttalar sig, desto mer tycker jag att jag har rätt i sak.

Anf. 140 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Om nu Kenneth Kvist delar uppfattningen att statsråden inte ska springa omkring och göra den typen av uttalanden, varför ställde Kenneth Kvist inte upp på formuleringen? Då hade vi kanske fått ett enigt utskott.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 5 §.)

5 § Beslut om utskottsbetänkande som slutdebatterats vid dagens sammanträde

KU20 Granskningsbetänkande

Regeringens fördelning av stöd till lokala investeringsprogram (avsnitt 2.1)

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 1 (m, kd, c, fp)

Votering:
162 för utskottet
131 för res. 1
1 avstod

55 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 12 mp

För res. 1: 66 m, 38 kd, 14 c, 13 fp

Avstod: 1 mp

Frånvarande: 18 s, 16 m, 6 v, 4 kd, 4 c, 3 fp, 3 mp, 1 -

Behandling av Östersjömiljarden (avsnitt 2.2)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 2 (m, kd, c, fp)

Votering:

163 för utskottet

131 för res. 2

55 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 37 v, 13 mp

För res. 2: 66 m, 38 kd, 14 c, 13 fp

Frånvarande: 18 s, 16 m, 6 v, 4 kd, 4 c, 3 fp, 3 mp, 1 -

Upphandlingen av trafiken på Väst kustbanan (avsnitt 2.3)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 3 (m, kd, c, fp)

Votering:

162 för utskottet

132 för res. 3

55 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 112 s, 37 v, 13 mp

För res. 3: 1 s, 66 m, 38 kd, 14 c, 13 fp

Frånvarande: 18 s, 16 m, 6 v, 4 kd, 4 c, 3 fp, 3 mp, 1 -

Berndt Ekholm (s) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Informationsbroschyr till hushållen i samband med Sveriges EU-medlemskap (avsnitt 2.5)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 4 (v, mp)

Kammaren godkände utskottets anmälan med acklamation.

Upphandlingen av konsulttjänster i samband med Telia–Telenor (avsnitt 3.1)

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 5 (m, kd, c, fp)

Votering:

158 för utskottet

134 för res. 5

2 avstod

55 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 33 v, 12 mp

För res. 5: 66 m, 2 v, 38 kd, 14 c, 13 fp, 1 mp

Avstod: 2 v

Frånvarande: 18 s, 16 m, 6 v, 4 kd, 4 c, 3 fp, 3 mp, 1 -

En fråga om krigsmaterielexporten till Natoländerna (avsnitt 5)

Godkännande av

1. utskottets anmälan
2. anmälan i res. 6 (v, mp)

Votering:

242 för utskottet

50 för res. 6

2 avstod

55 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 111 s, 66 m, 38 kd, 14 c, 13 fp

För res. 6: 37 v, 13 mp

Avstod: 2 s

Frånvarande: 18 s, 16 m, 6 v, 4 kd, 4 c, 3 fp, 3 mp, 1 -

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Utskottets genom fattade beslut godkända anmälan lades till handlingarna.

Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur nedlagda förundersökningar samt andra frågor om offentlighet och sekretess

6 § Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur nedlagda förundersökningar samt andra frågor om offentlighet och sekretess

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU17

Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur nedlagda förundersökningar samt andra frågor om offentlighet och sekretess (prop. 2000/01:109).

Anf. 141 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Det är ett i huvudsak enhälligt utskottsbetänkande som vi nu har framför oss. Dock finns det på en punkt en reservation från Väns-

terpartiet och Miljöpartiet avseende det s.k. MUST-programmet och en motion vars substans egentligen är att ökad öppenhet krävs gentemot detta programs forskare.

Vi fick ju en debatt om säpos och IB:s åsiktsregistrering. I den diskussionen krävdes en sanningskommission. Svaret från regeringen var att det skulle bli en oberoende forskning – naturligtvis med stora möjligheter att titta i arkiven och komma åt hemliga handlingar för att på det viset öppna den verböjd som det här var i det svenska samhället, i varje fall för många människor.

I praktiken visar det sig sedan att det inte alls har blivit så öppet. Forskarnas arbete har försvårats. De har svårt att komma åt handlingar. Man har alltså inte fått de möjligheter till undantag från sekretessen som utlovats och inte heller möjlighet att bedriva den forskning som redan fanns.

Mot den bakgrunden framlade Vänsterpartiet en motion i riksdagen med förslag som syftade till att möjliggöra denna större öppenhet. Utskottets majoritet har dock inte biträtt förslagen i detta stycke, vilket vi beklagar.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen under punkt 5. Kontentan är alltså att det är nödvändigt med en större öppenhet och med möjligheter för forskarna att bedriva nödvändig kritisk granskning av säpos och IB:s verksamhet.

Anf. 142 BRITT-MARIE LINDKVIST (s):

Fru talman! Inledningsvis yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på reservationen.

I betänkandet behandlas regeringens förslag i proposition 2000/01:109 angående skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur nedlagda förundersökningar. Inga motioner har väckts med anledning av propositionen. Där är vi alltså helt överens i utskottet.

I betänkandet behandlar utskottet även motioner från den allmänna motionstiden som gäller offentlighet och sekretess. Den enda reservationen i utskottet har lagts fram av Vänsterpartiet, med instämmande av Miljöpartiet. De yrkar bifall till motion K291.

I motionen yrkas på ändrade villkor för de forskare som den 11 december 1997 fick regeringens uppdrag att bedriva forskning om MUST:s, den militära underrättelse- och säkerhetstjänstens, verksamhet från slutet av 1920-talet till början av 1980-talet.

Reservanterna hänvisar bl.a. till professor Christer Jönsson, ordförande i programgruppen för MUST-forskningen som uttalat att verkligheten ligger väldigt långt från regeringens inledande försäkringar om öppnade arkiv.

Jag tycker att det i sammanhanget är värt att återge ett annat uttalande av Christer Jönsson som finns återgivet i betänkandet: ”Samtidigt som det är lätt att bli pessimistisk inför alla de svårigheter och hinder som programmet mött, skall man inte glömma bort att det faktiskt bedrivs forskning inom de olika projekten. Det är inte tal om att programmet ’havererat’, som det upprepade gånger framställts i media.”

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Skadelidandes rätt att
ta del av uppgifter ur
nedlagda förundersökningar samt andra
frågor om offentlighet
och sekretess*

Utskottet har avstyrkt motionen. Den bedömningen har gjorts bl.a. med hänvisning till att de forskare som inte får tillgång till begärda uppgifter hos en myndighet har möjlighet att hos regeringen i varje enskilt fall, med stöd av 14 kap. 8 § sekretesslagen, begära undantag från sekretessen.

Utskottets bedömning, att avstyrka motionen med hänvisning till de yrkanden som framställs i motionen, har prövats i samband med regeringsbeslutet från den 31 mars 1999 – ett beslut där regeringen besvarar en skrivelse från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR, med krav på åtgärder.

I betänkandet finns också ett särskilt yttrande av Helena Bargholtz, Folkpartiet. Hon är inte i kammaren just nu men hon finns väl någonstans i närheten. Jag vill gärna göra en kommentar. Vi instämmer i hennes uppfattning att EU:s institutioner måste präglas av större öppenhet. I övrigt kan jag möjligtvis tycka att yttrandet är som att slå in öppna portar, t.ex. när det sägs att Sverige bör verka för att den svenska synen på allmänna handlingars offentlighet får en motsvarighet även i EU.

Det måste rimligen vara allmänt känt att regeringen i flera år har drivit, och fortfarande driver, den linjen och att regeringen också har nått viss framgång, bl.a. i och med kommissionens beslut den 25 april och Europaparlamentets beslut den 3 maj. Europeiska rådet kommer i juni att fatta beslut om den nya förordningen, vilken i så fall kommer att träda i kraft inom sex månader. Jag vet inget riksdagsparti som har en annan uppfattning i denna fråga än den som regeringen har.

Fru talman! Återigen yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på reservationen.

Anf. 143 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Britt-Marie Lindkvist har väl rätt så till vida att projektet inte har havererat. Men det är många forskare som deltar i projektet som är oerhört kritiska mot det sätt på vilket deras forskning har försvårats genom att de inte har fått den utlovade åtkomligheten av material. Därför menar vi att det är olyckligt att utskottet inte har kunnat sträcka sig längre än vad man gör och gå motionen mera till mötes.

Detta öppnar en möjlighet att begära undantag från sekretessen hos regeringen. Just för tillfället har jag inte lyckats ta reda på hur många som har begärt ett sådant undantag och hur i så fall denna begäran har behandlats. Men intrycket av forskarnas reaktion är att de inte har mötts med någon särskilt stor vilja till öppenhet.

Men vi får väl återkomma till frågan efter det att vi skilts vid voteringen. Jag utgår från att majoriteten i utskottet också kommer att reflektera sig i kammarmajoritet, vilket jag beklagar.

Anf. 144 BRITT-MARIE LINDKVIST (s):

Fru talman! Det är inte så att det inte har skett någonting sedan 1997 när de fick uppdraget. Regeringen har ju efter det gett bl.a. i regeringsbrevet till Försvarmakten för 1999 i uppdrag till Försvarmakten att lämna stöd till HSFR. I uppdraget ligger bl.a. att MUST ska verka för att relevant arkivmaterial för HSFR:s forskningsprogram om militär under rättelsetjänst skyndsamt tas fram.

Dessutom har de enligt skrivelsen som kom in till regeringen tagit del av det och gått med på att man ska öppna arkiven i den mån det inte har med rikets säkerhet att göra. Det är inte att vi inte är överens om att det ska råda en öppenhet, för det tycker ju vi alla.

Prot. 2000/01:117
30 maj

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

7 § Diskonteringsränta vid beräkning av livförsäkringsavsättningar

Föredrogs
finansutskottets betänkande 2000/01:FiU26
Diskonteringsränta vid beräkning av livförsäkringsavsättningar (prop. 2000/01:106).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

8 § Beskattningen av anställda ombord på färjor mellan Sverige och Danmark

*Beskattningen av
anställda ombord på
färjor mellan Sverige
och Danmark*

Föredrogs
skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU22
Beskattningen av anställda ombord på färjor mellan Sverige och Danmark (prop. 2000/01:89).

Anf. 145 ROLF KENNERYD (c):

Fru talman! Efter en välmatad dag med konstitutionella frågeställningar känns det nu skönt att ge sig i kast med lite handfasta skattefrågor.

Fru talman! Den svenska sjöfartsnäringen har haft och har besvärliga tider med bristande lönsamhet. Det har lett till en viss utflaggning och därmed mindre svensk sysselsättning än vad som skulle ha varit fallet vid en större transportvolym i den svenskflaggade verksamheten. Det här beror i sin tur i väsentlig grad på att svensk sjöfarts konkurrensförhållanden försämrats i förhållande till sjöfart i länder som infört särskilda stödformer för sin egen hemmaflaggade sjöfart. Danmark är ett sådant exempel.

Centerpartiet har vid flera tillfällen, bl.a. i senare års budgetmotioner, krävt att regeringen ska framlägga förslag till anpassning av de svenska reglerna till den nya konkurrenssituationen. Det ledde tidigare under riksmötet bl.a. fram till ett riksdagens tillkännagivande till regeringen med krav på förslag till förbättringar på sjöfartens område.

Vi har otåligt väntat på åtgärder från regeringens sida. Vi är därför glada över att det förslag vi nu har att behandla kom, även om det borde ha kommit tidigare än det gjorde. Enligt vår mening borde regeringen också ha gått längre och presenterat förslag till sjöfartsstöd i en vidare bemärkelse än vad som nu skedde. Risken för en mera massiv utflaggning är påtaglig om inte snabba åtgärder vidtas.

Vår uppfattning är och har varit att ett system med nedsättning av sociala avgifter och löneskatter ska införas med retroaktiv verkan från den 1 januari 2001. För en kort tid sedan lade regeringen fram ett sådant förslag med ikraftträdande den 1 oktober i år.

Vi är, fru talman, inte generellt förespråkare för branschstöd, men i det konkurrensläge som svensk sjöfart försatts i är det nödvändigt att agera. Vår uppfattning är att regeringen har varit alldeles för passiv, alldeles för senfärdig med att lägga fram förslag till förbättringar för den viktiga näring som sjöfarten utgör. För denna sin senfärdighet förtjänar regeringen kritik.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservationen i detta betänkande.

Anf. 146 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Huvuddelen av Rolf Kenneryds anförande handlade om en proposition som nu ligger i trafikutskottet för beredning. Jag ämnar kommentera bara det föreliggande förslaget från skatteutskottet.

Jag tycker att detta förslag är ett nödvändigt ont. Det är nödvändigt därför att Danmark har infört s.k. nettolöner. Danmark sade att det var nödvändigt därför att Tyskland hade gjort det. Tyskland säger att det var nödvändigt därför att Holland hade gjort det. Varför det var nödvändigt för Holland vet jag faktiskt inte. Men det finns säkert en bra förklaring till det.

Innebörden av beslutet i Danmark, som har skett helt utan samråd med Sverige, är dels att danska skattebetalare subventionerar färjeresor till Sverige, dels att om man inte gör någonting får svenska ombordanställda på danska färjor en nettolön som är betydligt lägre än vad de har haft tidigare och som, om man inte gör någonting, beskattas. Det är naturligtvis ett orimligt förhållande. Därför måste vi göra detta som jag tycker nödvändiga onda.

Det danska beslutet strider inte mot EU:s statsstödsregler, vilket i och för sig förvånar mig mycket. I andra sammanhang är nästan allt man försöker göra för att underlätta företag i glesbygd, eller vad det nu kan vara, sådant som strider mot EU:s statsstödsregler. Men här gör det det inte. Jag tycker att det är lite grann uppochnedvända världar att man över en stor del av denna värld subventionerar en viss bransch. Det blir naturligtvis snedvridningar.

Sverige kommer att fortsätta att försöka lösa de här problemen tillsammans med Danmark. De nordiska finansministrarna har bara för några veckor sedan haft överläggningar om frågorna. Sveriges finansminister ansåg det väldigt viktigt att han informerade sina norska och finska kolleger, för detta får naturligtvis återverkningar. Precis som vi är tvungna att göra detta på grund av Danmark och Danmark på grund av Tyskland och Tyskland på grund av Holland, måste troligen Finland göra det på grund av Sverige. Men den svenska regeringen kommer att försöka lösa det här problemet tillsammans med de andra länderna bl.a., hoppas jag, inom ramen för EU. Tills detta är gjort föreslår regeringen att de danska nettolönerna till svenska ombordanställda inte ska beskattas i Sverige, och det ska gälla retroaktivt från den 1 januari 2001 under ett år.

Ibland måste man göra saker som man tycker principiellt inte är riktiga. Här är ett sådant fall, för annars skulle ett antal svenska ombordan-

ställda på danska fartyg komma i kläm på ett orättfärdigt sätt. Det är därför som vi gör detta.

Den andra diskussionen som Rolf Kenneryd förde hör hemma vid behandlingen av det betänkande som trafikutskottet är på väg att lägga fram. Då kommer säkert mina partikolleger i trafikutskottet att behandla den frågan. Av grannlagenhetsskäl avstår jag från att lägga mig i den debatten i varje fall nu, men jag kan göra det vid det aktuella tillfället.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till skatteutskottets förslag och avslag på reservationen i betänkandet.

Anf. 147 ROLF KENNERYD (c):

Fru talman! Helt kort! Det är naturligtvis rätt som Arne Kjörnsberg säger att delar av det som jag berörde avhandlas i ett annat utskott. Men det finns obestriddigen ett samband. Båda fallen rör stöd till en i dag hårt pressad svensk sjöfart.

Jag vill också kommentera den katten-på-råttan-lek som Arne Kjörnsberg gav uttryck för när han sade att Sverige känner sig tvingat på grund av att Danmark osv. Det är precis detta som vi anför i vår motion. Detta måste bibringas till en annan ordning inom ramen för den samordning som måste ske och som redan borde ha skett inom EU på detta område.

Anf. 148 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Sverige, tillsammans med Danmark och förhoppningsvis också med Finland kommer att aktualisera den här frågan. Ambitionen är att kunna föra den till ett bra slut.

Jag är inte karl att kunna överblicka det riktigt, men jag tror att det finns ett problem här. Det hjälper inte att man klarar detta i EU. Det finns ju andra länder som har bekvämlighetsflagg. Men vi är tydligen överens om att detta är ett principiellt problem. Jag är rädd för att det också kan få spridningseffekter till andra branscher, och då blir det etter värre.

Fru talman! Jag tillåter mig att beröra en sak som jag tidigare har sagt att jag inte ska beröra. När det gäller den andra diskussionen finns det, som sagt, ett sådant förslag från regeringen som har behandlats av trafikutskottet. Det kommer att fattas ett beslut, och då får man föra den diskussionen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Beskattningen av
anställda ombord på
färjor mellan Sverige
och Danmark*

Föredrogs

skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU27

Arvs- och gåvoskattens infogning i skattekontosystemet, m.m. (prop. 2000/01:117 och prop. 2000/01:97 delvis).

Anf. 149 CARL FREDRIK GRAF (m):

Fru talman! I det här betänkandet har vi två reservationer, och jag vill yrka bifall till reservation nr 1. Den handlar om arvs- och gåvoskattens infogande i skattekontosystemet.

Vi konstaterar att det är rimligt att arbeta för en utveckling med en ökad automatisering. Däremot kan man ifrågasätta om det är lämpligt att lägga fram förslaget med den utformning som det har i propositionen och i betänkandet. Vi har ställt oss skeptiska till detta av integritetsskäl.

Skattemyndigheterna kommer att få tillgång till en ganska omfattande information om enskildas ekonomi och personliga förhållanden genom att dessa frågor nu har flyttats över till skattemyndigheten. Det hade varit lämpligt om regeringen hade tagit större hänsyn till Datainspektionens remissvar, avvaktat med att lägga fram detta förslag, i stället omarbetat det och återkommit med ett nytt förslag som på ett bättre sätt hade tillgodosett integritetsaspekterna. Förslaget borde utformas på det viset att endast de uppgifter som skattemyndigheterna behöver för beskattningen ska få registreras.

Nu säger regeringen att man ska göra en utvärdering och återkomma om det behövs justeringar. Men det är samtidigt ett tecken på att man konstaterar att det kan finnas problem med detta.

Sedan finns det några motioner från den allmänna motionstiden om sponsring. Syftet med vår reservation och vårt yrkande är enbart att vi vill att det ska bringas klarhet i frågan, ingenting annat.

Utskottsmajoriteten konstaterar i betänkandet att de nuvarande generella reglerna om avdragsrätt för livskostnader inte behöver ändras, och man avstyrker därmed motionerna. Majoriteten ser tydligen inget problem med det här.

Men vi har ett problem. Vem är det som ska avgöra vad som är till nytta för företagen? Är det företaget, skattemyndigheten, revisorerna eller är det möjligen skattedomstolarna? Just det förhållandet att det bedöms olika i olika delar av landet borde vara en tydlig signal för att man skulle se över lagstiftningen så att det blir en ensartad bedömning och en likartad syn.

Det är svårt för företagen att veta hur de ska agera om de enbart ska hänga upp sig på rättspraxis. Denna rättspraxis är dessutom inte helt tydlig. Det kom nyligen ett domslut från Regeringsrätten som, enligt min mening, inte har bringat den klarhet i dessa frågor som är nödvändig för att sponsring ska kunna användas som ett effektivt sätt i företagens marknadsföring.

Vår slutsats är att lagstiftningen behöver både ses över och förtydligas för att behandlingen av dessa frågor ska bli likvärdig över hela landet. Det här borde riksdagen ha givit regeringen till känna.

Fru talman! Att kulturen är en omistlig del av mänsklig gemenskap är vi nog alla överens om. Det leder också för de allra flesta av oss fram till en insikt om att ett brett och rikt kulturliv måste stödjas med skattemedel. Att vi som enskilda kulturkonsumenterna ska bidra i en rimlig omfattning är väl också ett accepterat förhållande.

Jag vill hävda att det allmännas ansvar och det enskilda engagemanget för kulturverksamhet kan dessutom enligt vår uppfattning kompletteras genom att enskilda företag stimuleras till att stödja kultur genom s.k. sponsring. Ett viktigt kulturpolitiskt mål är just att man ska nå nya grupper, och här kan sponsringen vara ett av flera verkksamma medel.

Att sponsring inte ska påverka kulturverksamhetens innehåll och mål är en självklarhet, men det behöver kanske också sägas för tydlighetens skull.

För att kultursponsring från företag ska kunna komma till stånd och få en omfattning som har en verklig betydelse krävs det både tydliga och förutsägbara regler. Så är dessvärre inte fallet i dag. Därför anser vi att en utredning bör tillsättas som ska se över det nuvarande regelsystemet och lagstiftningen så att det blir tydligare. Det handlar då om kultur, idrott och om ideell verksamhet.

Nu säger kulturutskottet med instämmande av skatteutskottet att sponsring kan vara ett värdefullt komplement för att finansiera kulturverksamhet. Det kan t.ex. underlätta internationellt samarbete. Det kan bidra till att det blir möjligt att göra satsningar utöver den ordinarie verksamheten på sådant som inte ryms inom anslagsfinansiering eller inte kan täckas med rimliga entréavgifter. Allt sådant skulle sponsring kunna möjliggöra, stimulera och underlätta.

Båda utskotten säger också att sponsring är positivt, inte bara för mottagaren utan också för sponsorn. Sponsring av kulturverksamhet m.m. ses som en del av ett samhällsansvar som kan förväntas också av företag. I detta sammanhang kan man peka på positiva faktorer, inte bara för den som tar emot sponsring utan också för bidragsgivaren, för sponsorn. Det borde leda fram till en ambition att uppmuntra företagen att ta ett sådant här samhällsansvar.

När nu sponsring av kultur är värdefullt för båda parter borde det leda till att man stimulerar och förenklar denna företeelse genom tydliga lagar och regelverk. I dag gör skattemyndigheten egna lokala tolkningar, och det finns exempel på svårtolkade domstolsutslag med långdragna utredningar som följd.

Utskottet säger i sin skrivning att gränsdragningsfrågorna kan lösas av rättspraxis och hänvisar till ett par utslag i Regeringsrätten som väsentligt har ökat förutsägbarheten, sägs det, vid bedömning av om sponsringsbidrag är avdragsgilla.

Här går det en skiljelinje. Vi kristdemokrater anser att det krävs tydliga regler för att från början undanröja nödvändigheten av att gå över domstolarna för att få besked och tydliga riktlinjer. I vår reservation tillsammans med Moderaterna och Folkpartiet begär vi därför en översyn som syftar till just ett sådant förtydligande av lagstiftningen.

Fru talman! Utifrån detta yrkar jag slutligen bifall till reservation 2.

Anf. 151 LENNART AXELSSON (s):

Fru talman! Skatteutskottets betänkande nr 27 behandlar, som också tidigare talare har nämnt, regeringens proposition *Arvs- och gåvoskattens infogning i skattekontosystemet m.m.*

Genom förslaget införs bestämmelser för skattemyndigheternas hantering av bouppteckningsärenden samt debitering och betalning av arvs- och gåvoskatt. Bestämmelserna föreslås gälla fr.o.m. den 1 juli i år, samma datum som ansvaret för dessa ärenden övertas från tingsrätterna.

Syftet med förslaget är att skapa en rationell och ändamålsenlig hantering av dessa ärenden. När det gäller bouppteckningsverksamheten och arvsbeskattningen föreslås att verksamheten ska bedrivas med hjälp av automatiserad behandling och att skattemyndigheten till ett dödsbo ska få översända en bouppteckningsblankett med vissa uppgifter förtryckta, t.ex. den dödes personuppgifter, fastighetsinnehav och eventuella äktenskapsförord.

Erfarenheterna av den förenklade självdeklarationen, som har använts sedan mitten av 1990-talet, är så goda att det nu kan vara dags att utvidga systemet. De förenklade deklarationerna har underlättat för både de skattskyldiga och skattemyndigheterna. En likartad hantering av bouppteckningarna borde rimligtvis få motsvarande effekter. Vidare föreslås i vilken utsträckning som skattemyndigheterna ska få ha direktåtkomst till de uppgifter som behandlas automatiserat. Förslaget innebär dessutom att skattekontosystemet ska utvidgas till att omfatta även arvs- och gåvoskatt.

Betänkandet behandlar dessutom ett antal motioner från allmänna motionstiden rörande sponsring.

Fru talman! Till betänkandet har fogats tre reservationer. Innan jag kommenterar dessa vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Moderata samlingspartiets första reservation bygger på Datainspektionens remissyttrande, där man av integritetsskäl anser att förslaget i denna del behöver ses över.

Regeringen skriver i propositionen att man har förståelse för Datainspektionens synpunkter och delar dess åsikt att utgångspunkten för skattemyndigheterna måste vara att IT-användningen enbart får användas för personuppgifter som är motiverade med hänsyn till ändamålet.

Utskottsmajoriteten delar regeringens och Kammarrättens i Stockholm bedömning att Riksskatteverket har gjort de rätta avvägningarna mellan olika motstående intressen. Utskottsmajoriteten delar också regeringens uppfattning att man med propositionens förslag om vilka uppgifter som ska få registreras, sökbegrepp, direktåtkomst och utlämnande av uppgifter på annat sätt kan uppnå ett fullgott integritetsskydd. Skulle det visa sig att denna bedömning inte stämmer avser regeringen att återkomma i frågan.

Fru talman! I betänkandet behandlas, som jag tidigare nämnt, också ett antal motioner från allmänna motionstiden rörande sponsring. Enligt nu gällande skattelagstiftning finns inga särskilda regler för sponsring, utan ett företags eventuella avdragsrätt bedöms enligt de generella bestämmelserna om avdrag för driftskostnader i näringsverksamhet. Utgifter för sponsring kan alltså, i likhet med en mängd andra utgifter som inte är särskilt reglerade i lagstiftningen, betraktas som en avdragsgill kostnad

under förutsättning att bidragsgivaren har fått en motprestation – reklam, goodwill etc. – som är rimlig i förhållande till insatsen. Utan motprestation är bidraget att betrakta som en gåva för vilken avdragsrätt inte föreligger. Dessa regler gäller lika oavsett vilken verksamhet – kultur, idrott, ideella föreningar etc. – som sponsras.

Kulturutskottet framhåller i ett yttrande betydelsen av sponsring inom kultur, idrott och ideell verksamhet. Samtidigt konstaterar man att det tidigare oklara rättsläget har klarnat betydligt efter två Regeringsrättsdomar. Där är det helt klart så att våra bedömningar av värdet av Regeringsrättsdomarna varierar. Kulturutskottet förutsätter också att regeringen noga följer rättsutvecklingen på området och uppmärksammar eventuella framtida behov av lagändringar.

Fru talman! Skatteutskottet instämmer i allt väsentligt i kulturutskottets yttrande. Från skattemässig synpunkt anser utskottet dessutom att avdragsrätt för sponsorverksamhet bör följa de gällande generella principerna för avdragsrätt för driftskostnader i näringsverksamhet och att skattemyndigheterna får avgöra från fall till fall om avdragsrätten är förenlig med dessa principer. Utskottet anser därmed att avdrag inte ska kunna komma i fråga vid rena gåvor.

Enligt utskottets mening får gränsdragningsfrågorna rörande sponsring lösas av rättspraxis. De senaste Regeringsrättsdomarna har också bidragit till att klargöra rättsläget – även om det inte kan sägas vara glasklart i alla lägen – på ett sätt som enligt utskottets mening väsentligt ökat förutsägbarheten vid bedömningen av om sponsringsbidrag är avdragsgilla i rörelse.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag återigen bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 152 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Anser Lennart Axelsson att skattemyndigheterna i Sverige behandlar frågor om sponsring lika över hela landet?

Anf. 153 LENNART AXELSSON (s) replik:

Fru talman! Förslaget som nu läggs fram bygger på att skattemyndigheterna ska arbeta med en elektronisk ärendehantering. Detta kommer att ske via bl.a. skanning av bouppteckningarna. Detta gäller både nya och gamla bouppteckningar. Samtliga handlingar i ett ärende kommer att ingå i en elektronisk akt.

I Stockholm är mer än 40 % av alla arvsskatteärenden s.k. efterarvsärenden. Detsamma gäller sannolikt också i resten av landet. I dessa ärenden är det vanligt att den först avlidne makens bouppteckning gjorts på en annan ort. Speciellt i dessa fall kommer den elektroniska hanteringen att underlätta handläggningen och öka servicen till den enskilde.

Sedan tror jag att det är så i alla fall där man formulerar lagstiftning att en praxis måste komma fram för att man ska kunna få en likvärdig hantering över hela landet. Jag kan hålla med Carl Fredrik Graf om att det säkerligen i dag fattas olika beslut på olika håll i landet. Men allteftersom mer av praxis kommer fram kommer det naturligtvis att underlätta.

Anf. 154 CARL FREDRIK GRAF (m) replik:

Fru talman! Risken med färdigskrivna repliker är att de handlar om någonting annat än det som man tar upp här i kammaren. Nu tog jag upp sponsring och Axelsson svarade på det som handlar om den andra delen av betänkandet. Men det må väl vara hänt.

Jag ville fokusera lite grann på sponsorfrågorna, för det som vi har konstaterat är att det här finns ett dilemma. Det är företaget självt som bäst vet om sponsringen skapar goodwill och mervärde för företag som ökar försäljningen eller vad det nu kan vara fråga om. Har man då oklara regler och företaget är hänvisat till rättspraxis för att i varje enskilt fall kunna reda ut vad som gäller blir det ett problem.

Det som skiljer oss från majoriteten är att vi konstaterar att problemet finns och att vi tycker att man ska göra någonting åt det, medan majoriteten tycker att det inte finns något problem och att man därför inte behöver göra någonting åt det. Det är ungefär så det är, och jag kan bara beklaga att det är på det viset.

Anf. 155 LENNART AXELSSON (s) replik:

Fru talman! Som tur är har jag en replik kvar och även en förberedd replik när det gäller sponsring, så jag kan ta den nu.

Reservanterna skriver att det krävs att reglerna blir tydliga och förutsägbara om sponsringen ska kunna utvecklas. Att det är så råder det ingen oenighet om. Det är bara vägen dit som skiljer oss åt. Enligt uppfattningen hos en majoritet i utskottet är det bästa sättet att nå dit att låta rättspraxis ha sin gång. Att, som reservanterna, föreslå förändringar av lagstiftningen med ökad detaljreglering av avdragsrätten i syfte att förtydliga regelsystemet skulle strida mot intentionen om förenkling i den nya inkomstskattelagen. Det skulle knappast lösa problemet med att det i enskilda fall uppstår gränsdragningsproblem.

Anf. 156 MARIE ENGSTRÖM (v):

Fru talman! Vänsterpartiet står bakom de principer i skattelagstiftningen som reglerar de avdrag som man får göra i näringsverksamhet. Det ska handla om kostnader för intäkternas förvärvande. Det som är avdragsgillt förutsätter en motprestation. Det ska handla om reklam, goodwill eller något annat. Det får inte omfatta gåvor. Vi tycker att detta är ganska klara och enkla regler. Vi anser inte att man i nuläget behöver gå in och ändra det i något avseende. Vi tycker att kulturutskottet för ett ganska klokt resonemang i sitt yttrande till skatteutskottet. Man skriver att vi ska avvakta och se vad som händer. Rättsläget kommer förmodligen att klarna i och med att det finns två domar. Det kommer nog att kunna skapa klarhet i de här frågorna.

Det finns också något annat att ta fasta på här. Vi pratar om hur viktigt det är med likformighet i beskattningen och att vi inte ska öka detaljregleringen. Det skulle på sikt motverka det förenklingsarbete som vi från många partier pratar om i den här talarstolen. Det handlar också om gränsdragningsproblem. Jag tror inte att det blir lättare att lösa dessa om man inför ett mer omfattande regelverk kring de här frågorna.

En annan sak som jag också tycker är viktig som kulturutskottet har tagit fasta på gäller konstnärernas oberoende och den konstnärliga frihet-

en. Den typen av värden måste ju också hävdas hela tiden i den här debatten.

Jag tycker att vi i skatteutskottet har varit kloka som har gjort gemensam sak med kulturutskottet i den här frågan. Vi får se tiden an och se vad de nya rättsfallen kan ha för inverkan på framtida bedömningar.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

Prot. 2000/01:117
30 maj

10 § Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m.

Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m.

Föredrogs

skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU26

Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m. (prop. 2000/01:118).

Anf. 157 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m):

Fru talman! Rubriken på skatteutskottets betänkande 2000/01:26, *Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m.*, ger förväntningar som innehållet sedan inte kan leva upp till. Det handlar alltså inte om sänkta punktskatter på bränsle och alkohol i allmänhet och för allmänheten utan om ett nytt system för skattefria inköp. Det innebär att köparen måste vara godkänd som skattebefriad förbrukare.

Fru talman! Jag tänker hålla mig kort och övergår därför snabbt till de moderata reservationerna. Moderaterna säger nej till att beskattningsmyndigheten ska få besluta om tredjemansrevision utan föreläggande. Detta ska man göra för att kontrollera återbetalning enligt lagen om skatt på energi. De befogenheter som finns i dag för att kontrollera att de uppgifter som den som ansökt om återbetalning av skatt har lämnat är riktiga och fullständiga tycker vi är fullt tillräckliga. Om man behöver inhämta uppgifter från annan än den som ansökt om återbetalning av skatt, finns det möjlighet att begära detta genom ett s.k. tredjemansföreläggande.

Utskottsmajoriteten vill att beskattningsmyndigheten ska ges befogenhet att direkt rikta revision mot tredje man utan föregående föreläggande. Vi moderater tycker att det är viktigt att integritetskränkande myndighetsutövning står i proportion till ändamålet. Så blir inte fallet om kammaren röstar för hemställan i betänkandet.

Låt mig nu gå över till moms vid rån och stöld. En näringsidkare som blir bestulen eller rånad på ersättning för varor måste i dag redovisa mervärdesskatt på all sin omsättning. Detta upplevs som stötande och stridande mot det allmänna rättsmedvetandet. Enligt regeringen kan Sverige inte ändra på detta då det strider mot EG:s sjätte mervärdesskattedirektiv. Om så är fallet, vilket inte är helt entydigt, anser vi att regeringen bör agera inom EU för att få till stånd en ändring i direktivet så att en reducering av mervärdesskatten kan ske efter rån eller stöld.

Fru talman! För tids vinnande yrkar jag bifall bara till reservation 1, men naturligtvis står vi även bakom reservation 2.

Anf. 158 KENNETH LANTZ (kd):

Fru talman! I det aktuella betänkandet SkU26, *Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m.*, lägger utskottet fram förslag där även regler om reduktion av mervärdesskatt för förlust av kontanta medel genom stöld och rån behandlas. Dessa motioner väcktes under den allmänna motionstiden 2000. Kristdemokraterna har ställt sig bakom förslagen i några av dessa motioner. Med anledning av detta vill jag yrka bifall till reservation 2 under punkt 3.

Med all respekt för EG:s sjätte mervärdesskattedirektiv, som säger att beskattningsunderlaget inte får ändras därför att ersättning för en eller flera varor förlorats genom stöld, vill jag ändå framföra några synpunkter.

Det är märkligt att en företagare endast kan få rätt att minska beskattningsunderlaget vid kundförluster. Vid dessa tillfällen är det godkänt med ett avdrag för utebliven ersättning för varor som sålts. Men varför skulle det vara så annorlunda om man skulle förlora motsvarande belopp genom stöld eller rån? Ersättningen för en försåld vara är borta. Anledningen eller tillvägagångssättet borde inte ha någon betydelse.

Det är en människa bakom varje företagare och affärsidé som drabbas. Som kristdemokrat anser jag att vi måste sträva efter en rättvis och human behandling av dem som drabbats av rån och stöld. Men det anser varken EG-rätten eller Sveriges regering, och utskottets majoritet kan inte heller tänka sig att stöta på och uppmana regeringen att i sin tur agera på ett sådant sätt att frågan lyfts fram på EG-rättens område.

Fru talman! Det är förvånande och anmärkningsvärt att hela mervärdesskatten baserat på omsättningen ska betalas in. Det borde vara ett rimligt krav att man får yrka avdrag för de förluster företaget drabbats av på grund av rån och stöld. I vår reservation nr 2 vill vi uppmana riksdagen att ge regeringen i uppdrag att på nytt analysera rättsläget för att se om man inom EU kan tillåta en ändring av denna lagstiftning. Det bör inte vara svårt att förstå och acceptera att företagarna med tacksamhet skulle se en möjlighet till reducering i händelse av att de drabbas av ekonomisk förlust av annat slag än kundförlust. Ni måste väl ändå hålla med om att kundförlust är ett närbesläktat alternativ till stöld och rån. I båda alternativen är förlusten en verklighet. Frågan är inte långt borta: Varför ska jag betala moms och skatt på varor som jag inte erhållit ersättning för?

Trots att det kan kännas omöjligt vill vi ändå att regeringen ska få i uppdrag att försöka få till stånd en ändring av direktivet angående beskattningsunderlaget i de fall då ersättning för sålda varor stulits.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 159 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Jag ska fortsätta denna upphetsande debatt om vårt skattesystem som på många sätt är ogenomträngligt. Det gäller t.ex. energiskatternas utformning. Skattesystemet kan på många sätt uppfattas som direkt oförskämt. Det gäller t.ex. skatten på boendet.

Dessutom har vi opedagogiska inslag i skattesystemet, och det är ju detta det handlar om nu när det gäller att man ska behöva redovisa moms på all omsättning, även om det innefattar rån, stöld eller annat. Detta är

självfallet absurt, inte ur statens perspektiv kanske men ur individens, den enskilda företagarens, perspektiv.

Att ändra detta kan strida mot EU-rätten. Det är alltid kul att höra EU-positiva partier klanka på EU-rätten ibland – det uppskattas mycket. Däremot förvånar det mig lite grann, inom parentes.

I hushållsbroschyren som skickades ut från regeringen inför folkomröstningen om EU stod det att skattefrågor hade inte EU med att göra över huvud taget. Det var ju intressant. Man hade några få undantag som gällde, men detta var naturligtvis inte undantaget.

Innehållet i reservation 2 är således viktigt och riktigt, inte minst ur ett pedagogiskt perspektiv. Jag yrkar bifall till den reservationen.

Anf. 160 PER ERIK GRANSTRÖM (s):

Fru talman! I det betänkande som nu är föremål för debatt behandlas regeringens proposition *Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt*. I betänkandet föreslås ändringar när det gäller förfarandereglerna för punktskatter på mineraloljeprodukter samt alkohol- och tobaksvaror.

Dessutom behandlas fyra motioner om reducerad mervärdesskatt för förlust av kontanta medel genom stöld och rån. Motionerna har väckts under den allmänna motionstiden 2000.

Såväl de motioner som väckts med anledning av propositionen som de som väckts under allmänna motionstiden föreslås bli avslagna.

Om jag börjar med förslagen om inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, finns det för såväl alkoholprodukter som energiprodukter användningsområden som innebär att skatt inte ska tas ut. Det gäller t.ex. om alkoholen används för att framställa en annan produkt eller om bränslet används till annat än motordrift eller uppvärmning.

Det finns i princip två sätt att uppnå skattefrihet. Dels kan det ske genom avdragsrätt, dels kan det ske genom en försäkran från köparen att bränslet eller alkoholen ska användas till godkänt ändamål.

Skälen för en lagändring är att dagens försäkranssystem vid flera tillfällen har utsatts för omfattande missbruk. När det gäller alkohol finns det ett fall som ensamt svarar för ett skatteundandragande på ca 157 miljoner kronor. Även på bränsleområdet finns det fall där personer använt systemet i syfte att undandra skatt.

Dagens system innehåller således ett antal brister. På energiområdet är i princip hela försäkranssystemet en affär mellan upplagshavarna och de som lämnar försäkran. De senare finns inte registrerade, och en kontroll kan därför bara ske i samband med en revision hos upplagshavaren.

Den som får köpa alkohol skattefritt behöver inte heller vara registrerad hos beskattningsmyndigheten, eftersom tillståndet ges av Läkemedelsverket. Det finns därför stor risk för att reglerna om skattskyldighet när varor används på felaktigt sätt inte efterlevs.

Ett annat problem med dagens system är att beskattningsmyndigheten inte kan hindra oseriösa aktörer från att använda sig av möjligheten till skattefria inköp. Dessutom kan den som hanterar alkohol på ett felaktigt sätt fortsätta att göra skattefria inköp så länge som tillståndet hos Läkemedelsverket inte är återkallat.

Fru talman! I betänkandet föreslås att det nuvarande systemet för skattefria inköp av alkohol och bränsle ersätts med ett förfarande där inköpen förutsätter att köparen är godkänd av beskattningsmyndigheten

som skattebefriad förbrukare. Det är endast den som med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden och omständigheter i övrigt är lämplig som ska kunna godkännas. Ett godkännande som skattebefriad förbrukare ska kunna återkallas. Lagändringen innebär att systemet blir mer enhetligt och att kontrollmöjligheterna från skattemyndigheten förbättras.

I propositionen föreslås att det ska vara möjligt att besluta om s.k. tredjemansrevision i ärenden om återbetalning. Utskottsmajoriteten delar uppfattningen att det finns behov av tredjemansrevision, främst vid återbetalning enligt lagen om skatt på energi, och då i synnerhet vid värmeleveranser till industriföretag och växthusodlare. Värmeleverantörer kan genom återbetalning få skattenedsättning på bränslen och el som använts för att framställa värme, om värmen har levererats för tillverkningsprocess i industriell verksamhet eller för växthusuppvärmning vid yrkesmässig växthusodling.

När det gäller kontroll av en ansökan om återbetalning av skatt avseende värmeleveranser är det inte tillräckligt att kontrollera den som ansöker om återbetalning, utan även det företag dit värmen levererats måste kontrolleras.

Med nuvarande regler måste beskattningsmyndigheten först förelägga tredje man, dvs. det företag dit värmen levererats, att ge in uppgifter som tar sikte på hur verksamheten bedrivs för att därefter, utifrån de uppgifter som kommer in, genom en revision kunna göra en mer omfattande kontroll av att uppgifterna är riktiga, dvs. att förutsättningarna för återbetalning är uppfyllda.

Detta är en onödig omgång. Dessutom kan det vara svårt att utforma föreläggandet till tredjeman på ett från kontrollsynpunkt effektivt sätt.

Utskottsmajoriteten delar därför regeringens uppfattning att beskattningsmyndigheten bör ges befogenhet att besluta om revision hos tredjeman, dvs. att direkt rikta en revision utan föregående föreläggande.

På denna punkt har Moderata samlingspartiet reserverat sig. De menar i reservationen att nuvarande regler är fullt tillräckliga.

Fru talman! Det är, som jag ser det, väl motiverat att av Moderaternas talesman i ärendet Marietta de Pourbaix-Lundin få svar på frågan om det inte är rimligt att ge skattemyndigheterna förutsättningar för att på ett effektivt sätt utföra kontroller och därmed minska risken för skatteunddraganden då dagens system, som jag här har beskrivit, visat sig ha uppenbara brister.

Enligt mitt sätt att se det är det de seriösa företagen som blir vinnare med en förbättrad kontrollmöjlighet. Jag vågar t.o.m. påstå att vi får en ökad rättssäkerhet genom att ge skattemyndigheterna rätt att göra tredjemansrevision.

Fru talman! I betänkandet föreslås också att riksdagen ska avslå motioner som avlämnats under allmänna motionstiden om reducerad mervärdesskatt för förlust av kontanta medel genom stöld eller rån.

Fr.o.m. 1999 års taxering föreligger en viss avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för förluster av kontanta medel i näringsverksamhet genom brott. Enligt proposition 1996/97:154 övervägde regeringen att också föreslå regler som skulle göra det möjligt att ändra underlaget vid mervärdesbeskattningen när förluster uppkommit genom brott, t.ex. stöld.

Enligt regeringens bedömning då tydde emellertid en genomgång av EG-rätten på att EG-reglerna inte medgav att Sverige införde regler för ändring av beskattningsunderlaget i sådana fall då vederlaget har stulits. Dessutom ansåg regeringen att ett införande av en rätt till ändring av beskattningsunderlaget skulle strida mot mervärdesskattelagens grundläggande principer. Regeringen föreslog därför inte några regler som skulle göra det möjligt att ändra underlaget.

Skatteutskottet, som beträffande denna fråga då var enigt, ställde upp på regeringens bedömning.

Med hänvisning dels till tolkningen av EG-rätten, dels framför allt till att ett tillmötesgående av motionärernas önskemål skulle ge upphov till problem då det gäller hanteringen av gjorda avdrag för ingående mervärdesskatt, försäkringsfrågor m.m. avstyrker utskottsmajoriteten yrkandena i motionen.

Med det jag har anfört, fru talman, yrkar jag bifall till skatteutskottets förslag i dess helhet i betänkande 26 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 161 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik:

Fru talman! Jag har en fråga till Per Erik Granström när det gäller det sista om moms vid stöld och rån. Anser Per Erik Granström att det står i överensstämmelse med vad folk i allmänhet tycker, dvs. rättsmedvetandet? Det är ändå viktigt att människor känner tilltro till lagar.

Min fråga till Per Erik Granström är om han verkligen känner att det är rimligt att man ändå ska betala moms på pengarna om man blir bestulen på dessa. Jag förstår om Per Erik Granström har gjort samma tolkning som regeringen att EG-direktiv säger att vi inte kan ändra på reglerna. Det är trots allt någon form av bedömningsfråga.

Vi är ändå med i EU. Jag är EU-positiv, men jag tycker inte att allt EU gör är riktigt. Detta är en sådan fråga där man som medlem kan försöka påverka och få en ändring. Det är regeringens roll. Känner inte Per Erik Granström någonstans att vi ändå skulle försöka få till en ändring? De andra problemen som Per Erik Granström tar upp går faktiskt att lösa om man bara vill. Allting går att lösa. Det är fråga om vilja och vart man vill komma någonstans.

Per Erik Granström hade en fråga till mig när det gällde tredjemansrevisionen. Jag tycker inte, precis som jag sade, att det man föreslår står i proportion till det man vill åstadkomma. Man kan fortfarande göra tredjemansrevisioner genom att först ha ett föreläggande. Som det är föreslaget nu kan man rusa in hursomhelst. Det tycker vi inte står i proportion till vad man vill få ut av det hela.

Anf. 162 PER ERIK GRANSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag börjar med momsfrågan. Jag betonade principerna i mervärdesskattelagen. Mervärdesskatt ska i princip erläggas i samband med att affären görs. Det innebär att när jag inhandlar en vara betalar jag också en mervärdesskatt som jag sedermera har en avdragsrätt för.

När jag säljer en vara uppstår just i försäljningsögonblicket min skattskyldighet. Det är den principen som vi skulle rubba om vi gick med på motionärernas krav. Det är vad som gör att jag här i talarstolen i dag säger nej till en begäran om ett tillkännagivande till regeringen.

Jag delar många uppfattningar om att EU är ett politiskt projekt. Ett politiskt projekt ska förändras. Regler inom ett politiskt projekt som man inte gillar ska man påverka för en förändring. Men i det här sammanhanget är det mervärdesskattelagens principer som är de viktiga. Det är den som blir förlustig som måste lösa det genom dels den avdragsrätt man har i deklarationen, dels genom försäkringshanteringen.

Beträffande tredjemansrevision vill jag komplettera med en fråga till Marietta de Pourbaix-Lundin. Är det inte så att en tredjemansrevision knappast kan drabba den seriöse företagaren, utan ett sätt att få en bra balans i företagsvärlden där vi värnar de seriösa företagen?

Anf. 163 MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik:

Fru talman! Nu förstår jag att problemen med momsen vid rån och stöld inte är EG-direktiv utan de egna svenska reglerna. Det har blivit ganska tydligt att det är problemet och vad Per Erik Granström hänger upp sig på. Då har vi klarat ut det.

När det gäller tredjemansrevisionen vidhåller jag att det inte finns någon proportion på det man tänker låta en myndighet göra i förhållande till vad man får ut av det. Det finns enligt oss ingen proportion i det hela. Därför bör man inte tillåta en tredjemansrevision på det här sättet utan att först ha ett föreläggande.

Anf. 164 PER ERIK GRANSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Ja, det handlar om svenska mervärdesskatteregler. Men de överensstämmer också med de mervärdesskatteregler som EU tillämpar och tillåter oss att tillämpa. De har vi inte förändrat med anledning av EU-inträdet. De har gällt även tidigare.

Så till frågan om tredjemansrevision. De finns ändå ett starkt skäl till det. Jag nämnde det i mitt inledningsanförande. Jag tycker att 157 miljoner är ett tillräckligt starkt skäl för att införa den möjligheten.

Anf. 165 PER ROSENGREN (v):

Fru talman! Inledningsvis har jag tänkt att kommentera reservation 1 om tredjemansrevision. Jag är inte särskilt förvånad att moderaterna reserverar sig i sammanhanget. Det finns väl inte en enda gång där moderaterna har accepterat de revisionsmöjligheter vi har gett olika skattemyndigheter osv. Det kan handla om överraskningsrevisioner eller som nu tredjemansrevisioner. Varenda gång man vill göra en effektivare verksamhet hos de granskande myndigheterna går moderaterna emot det, så jag är inte särskilt förvånad.

Så till den lilla m.m.-punkten, dvs. motionerna från den allmänna motionstiden om reducerad mervärdesskatt på grund av stöld eller rån. Det blir en väldigt knepig debatt. Det var någon som sade att det är svårt att pedagogiskt förklara detta. Det är väl möjligt att det kan vara vissa problem med pedagogiken när det gäller att förklara mervärdesskatten och hur den fungerar.

Miljöpartiet visar det ganska tydligt i sin motion. Där skriver det faktiskt att man inte ska behöva betala skatt på pengar som är stulna. Nej, och det gör heller ingen företagare i dagens läge. Vi undanröjde det. Man betalar ingen skatt. Momsen är ingen skatt för företagen.

Företagen fungerar som uppbördsman för staten i det sammanhanget. De har fått in pengarna och ska leverera dem. Man kan jämföra det med ett kommissionsförhållande, dvs. när ett företag säljer i kommission. Inte slipper företaget att betala kommissionspengarna till den som man sålt åt. Ska det då vara skillnad bara därför att det är staten som är aktör i det ena fallet och i det andra fallet ett privat företag eller en privatperson?

Det hela haltar. Det kan vara så att Miljöpartiet när det skrev motionen inte tänkte på att vi har ändrat reglerna och att vi i dag inte beskattar. Om man skulle genomföra detta skulle det bli ganska stora problem på försäkringssidan. Vi löste det när vi genomförde förändringarna på så sätt att försäkringsersättningen är skattepliktig. Då blir det neutralitet i systemet och alla blir skadeslösa. Skulle man nu plötsligt börja att bolla med att man skulle få tillbaka mervärdesskatten skulle man slå sönder ett väl fungerande system.

Kristdemokraterna jämför kundförluster med stöld. Då är de ute och seglar ganska ordentligt. Kundförluster är en "naturlig" del i näringsverksamhet. Varje näringsverksamhet drabbas av kundförluster. Däremot är rån, stöld och brott inte en naturlig del i verksamheten. Att då jämföra med kundförlust och säga att det är närbeläget rån och stöld är att dra väldigt långa paralleller. En kundförlust minskar också de facto omsättningen. Man får inte in de pengarna. När man däremot blir rånad eller när någon stjälar pengarna har man fått in pengarna och de finns där. Omsättningen är alltså genomförd.

Visst bygger detta på den svenska mervärdesskattelagstiftningen. Men vi har ett sjätte mervärdesskattedirektiv att förhålla oss till. Det är det mervärdesskattedirektivet som nu också är grunden för de svenska reglerna. Det är som Birger Schlaug sade. Inom skatteområdet är inte EU på något sätt bestämmande utom när det gäller en skatt, och det är mervärdesskatten. Där är vi helt bundna av EU-direktivet – sjätte mervärdesskattedirektivet. Det kan vi ha synpunkter på, men vi visste faktiskt om att mervärdesskattedirektivet var bindande för samtliga stater när vi gick in i EU.

Jag ska inte säga att en viss sak roar mig, men jag blir lite konfunderad. Vi har haft denna debatt två gånger förut i kammaren. En gång var det Folkpartiet som reserverade sig. I övrigt var det ett enigt utskott.

Nu plötsligt har det blivit stötande, orättvist och stridande mot det allmänna rättsmedvetandet. Vad har hänt på dessa tre fyra år? Man har gått från att acceptera den lagändring vi gjorde då – vi argumenterade faktiskt också emot att man skulle genomföra den förändring som man nu motionerar om – till att plötsligt anse att det har blivit stötande, orättvist och stridande mot det allmänna rättsmedvetandet.

För Kristdemokraterna, Miljöpartiet och Moderaterna måste detta bli väldigt knepigt. Vad har hänt under denna tid? Har det hänt någonting, egentligen, mer än att ni är ute och fiskar i lite grumliga vatten som vanligt?

Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet.

Anf. 166 BIRGER SCHLAUG (mp):

Fru talman! Per Rosengren var i sitt civila liv innan han kom till riksdagen verksam inom skattemyndigheten. Utifrån det perspektivet kan man naturligtvis säga att moms inte är någon skatt. Men jag kan försäkra

honom väldigt många gånger om att småföretagare, t.ex., upplever moms som skatt. Svårare än så är det nog inte.

Dessutom kan det vara så att medvetenheten om problemet ökar ju fler människor man möter som faktiskt drabbas av detta och som inte tycker att det är rimligt utan känner att det är fullständigt sjukt.

Ur individens perspektiv – ur småföretagarens perspektiv – är det klart att det är absurt. Det är möjligtvis inte alls absurt utifrån Bryssels perspektiv eller utifrån Per Rosengrens skattemyndighetsperspektiv.

Anf. 167 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Den som lärde mig att moms inte är en skatt för företaget var min pappa, som var småföretagare.

Birger Schlaug bör kanske informera sig om vilken profession jag hade innan jag kom hit. Jag var lärare när jag kom in i riksdagen. Jag var lärare i 13 år.

Hur ska man göra med försäkringsersättningen? Vad har ni för lösning på detta problem? Har vi inte i dag en väldigt bra fungerande lagstiftning på detta område? Ska vi trassla till det ytterligare nu genom att väva in en massa konstruktioner? Jag har i stort sett inte sett att någon som har drabbats klagat på detta i dag. Man gör det möjligen om man inte har en försäkring, men då drabbas man på något sätt ändå.

Hur har ni tänkt att det ska lösas? Jag har faktiskt pratat med skattemänniskor om hur man skulle kunna konstruera ett system. De säger att det inte blir lätt. Men ni som är för förenklingar kan ju förklara hur ni skulle förenkla genom detta system.

I dag har vi skattepliktig försäkring för hela beloppet. Så löser det sig.

Anf. 168 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Fru talman! Det är beroende på vilket perspektiv man ser saker och ting i. Det är säkert inte så lätt alla gånger ur ett myndighetsperspektiv eller ur statens perspektiv.

Om Per Rosengren har varit lärare i 13 år kan han möjligtvis förstå det där med pedagogik. Jag tror faktiskt att skattesystemet måste kännas riktigt för dem som ska betala sina skatter om man ska få respekt för det. Det är många som tycker att miljöskatter är helt okej när de vet vilket syfte de har. Men denna problematik känns väldigt konstig för framför allt småföretagare.

Om Per Rosengrens pappa lärde honom någonting lärde min pappa mig någonting annat. Han var också småföretagare, nämligen.

Anf. 169 PER ROSENGREN (v) replik:

Fru talman! Efter att ha hört Birger Schlaug resonera förstår jag att hans pappa inte kan ha lärt honom särskilt mycket om mervärdesskatt och skattesystem. Det är tämligen klart.

Jag har inget myndighetsperspektiv. Jag har ett småföretagarperspektiv. Detta är, som väl är, ingen ofta förekommande sak för småföretag. I dag är i stort sett alla småföretag försäkrade. Är det så att man är förlustig – man får ett inbrott eller blir rånad – upplevs det inte som ett problem. Jag förstår inte vad det är ni försöker blåsa upp för problem.

Det är inte förenligt med EG-rätten eller den svenska rätten, men om ni mot förmodan skulle genomföra dessa förändringar skulle det innebära

väldigt stora praktiska problem både för försäkringsbolagen och för småföretagen. I dag löser man det väldigt enkelt, som jag har sagt, med den lösning som vi genomdrev i nästan total enighet – med undantag för Folkpartiet. De ställde sig bakom den förändring som gjordes men ville även ta med momsen.

Jag ställer frågan återigen. Den kan kanske Kenneth Lantz svara på. Birger Schlaug svarade inte på den. Vad har hänt sedan ni ställde er bakom detta förut? Vad är det som gör att det plötsligt har blivit så väldigt stötande, orättvist och stridande mot det allmänna rättsmedvetandet? Har det plötsligt blivit så i dag? Var det inte det för fyra år sedan? Jag måste säga att jag ibland undrar vad ni håller på med.

Anf. 170 KENNETH LANTZ (kd):

Fru talman! Jag vill bara helt kort informera Per Rosengren om att det från min sida absolut inte finns någon tveksamhet när det gäller vad t.ex. kundförluster är på detta område. Jag ville lyfta fram ett exempel på hur individen kan känna det i ett läge då den drabbas. Det var enbart ett exempel.

Jag håller också med om att denna debatt är något märklig. Jag tror inte alls att det har skett någon större förändring under de år som har gått. Som försäkringstjänsteman känner jag väl till den förenkling som uppstått genom att vi nu har moms på hela beloppet.

Ta detta som ett enkelt förtydligande.

Anf. 171 PER ROSENGREN (v):

Fru talman! Då förstär jag över huvud taget inte varför man ställer sig bakom en sådan reservation. Jag förstår inte.

Kenneth Lantz resonerade, tyckte jag, väldigt klokt just nu. Däremot tror jag att det är farligt att dra paralleller, som man gjorde förut, och bara ge ett exempel. Man jämför kundförluster med rån och stöld. Man måste vara fullkomligt medveten om vad som är ett naturligt inslag och ett risktagande i näringsverksamhet. Jag hoppas att vi alla här är eniga om att rån och stöld inte är naturliga inslag i näringsverksamhet.

Om en anställd som t.ex. har en förtroendepost stjäls kan det betraktas på ett lite annorlunda sätt. Men om man blir rånad eller bestulen av utomstående är det inte att betrakta som ett naturligt inslag i näringsverksamhet, och då ska det också behandlas på det sättet. Annars får vi system som inte är kongruenta och som börjar slira alltför mycket.

Anf. 172 MARGARETA CEDERFELT (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet därför att jag är en av de motionärer som har tagit upp problemet kring moms på rånat belopp. Jag följde debatten på mitt rum och blev mer och mer konfunderad. Var finns individen i den debatt som har förts från majoritetens företrädare här i kamraren?

Jag har hört på företrädare från mitt eget parti Moderaterna, från Kristdemokraterna och från Miljöpartiet som förstår problematiken och som sätter den enskilde småföretagaren – det handlar ofta om småföretagare – i centrum och vill skapa ett rättstryggt system där det är möjligt att vara handlare.

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Inköp av bränsle och
alkohol utan punkt-
skatt, m.m.*

Sedan hör jag majoritetens företrädare som pratar om system, om att trassla till det hela och om att moms inte är skatt utan någonting annat. Var finns individen i det här sammanhanget? Jag undrar det.

Låt det vara möjligt för människor att ha förtroende för rättssystemet, för skattesystemet! Jag anser inte att det är möjligt när enskilda näringsidkare först utsätts för rån och sedan ska betala moms till staten på det belopp som de har blivit rånade på.

Anf. 173 PER ROSENGREN (v):

Fru talman! Först och främst är det helt fel. Man betalar inte moms på det rånade beloppet. Man betalar moms på den omsättning som avses. Hela beloppet kan man inte ta bort. Man kan ju ha fått en avbetalning, och då har man redan betalat in momsen tidigare. Det är alltså inte på hela beloppet.

Margareta Cederfelt pratar om att vi skulle skapa ett rättstryggt system. Jag tror inte att Margareta Cederfelt har förstått vad det hela handlar om. Vi har alltså en lagstiftning i dag som fungerar bra. Man får ersättning från försäkringsbolaget, och om man skulle genomföra detta skulle vi få ett system som inte fungerar. Dessutom måste man ha ett skattesystem som är kongruent. Man kan ju inte plocka lite hipp som happ. Och att hävda att handlare inte skulle våga bedriva verksamhet och att de inte kan känna sig trygga bara för att man inte genomför den här förändringen det blir att dra det väldigt långt.

Jag frågar återigen: Vad är det som gör att denna fråga har förändrats på det här sättet under de här åren? Moderaterna stod bakom det här förut. Vi var eniga. Jag säger det återigen; det var bara Folkpartiet som hade en annan uppfattning. Vad har hänt under de här åren som gör att det plötsligt är så anstötligt. Margareta Cederfelt borde gå hem och sätta sig in i skattelagstiftningen och se hur den fungerar i verkligheten för att få ett system som är kongruent och som fungerar.

Anf. 174 MARGARETA CEDERFELT (m):

Fru talman! Återigen hör jag systemets talesman yttra sig: Det är inte hela beloppet; det är bara delar av det. Det finns försäkringsbolag.

Var finns den enskilda individen i det här sammanhanget? Varför röra till systemet med att försäkringsbolag ska involveras när det faktiskt går att göra det hela enklare genom att göra hela det rånade beloppet avdragsgillt? Per Rosengren säger ju uppenbarligen att delar av beloppet inte ska räknas in på grund av avdrag. Jag talar om ett rättstryggt system som gör det möjligt att vara handlare. Jag förstår inte problemet.

Anf. 175 PER ROSENGREN (v):

Fru talman! Nu förstår jag att inte Margareta Cederfelt förstår ett dugg. Hon talar om hela beloppet; det är fullkomligt absurt. Det är bara 20 % av beloppet som är moms. Är det bara den som är hela delen? Varför ska man blanda in försäkringsbolag? Ska staten stå för de 80 procenten också?

Handlare och vilka som helst är väl så pass kloka att de har en försäkring. Vi har ett försäkringssystem i dag och ett system i dag där man inte behöver betala inkomstskatt på detta belopp. Sedan får man då ut försäk-

ringsersättning. Den är skattepliktig. Då blir det plus minus noll för företagen.

Att blanda in det här med moms i detta sammanhang skulle skapa ett oerhört komplicerat system, men jag förstår om Margareta Cederfelt inte förstår det för när hon står här och hävdar att man ska få tillbaka hela beloppet blir debatten fullkomligt absurd.

Anf. 176 MARGARETA CEDERFELT (m):

Fru talman! Jag talar om momsbeloppet, hela momsbeloppet. Det trodde jag faktiskt att Per Rosengren förstod.

Jag anser fortfarande att moms på rånat belopp är stöld.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

Prot. 2000/01:117
30 maj

*Inköp av bränsle och
alkohol utan punkt-
skatt, m.m.*

11 § Följdändringar till det nya studiestödssystemet, m.m.

Föredrogs

skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU24

Följdändringar till det nya studiestödssystemet, m.m. (prop. 1999/2000: 10 delvis och prop. 2000/01:107 delvis).

*Följdändringar till
det nya studiestöds-
systemet, m.m.*

Anf. 177 CARL FREDRIK GRAF (m):

Fru talman! Principerna kring det här betänkandet behandlades ju i förra veckan, om än i något stympad debattform, eftersom det var sent på kvällen. Jag ber att få yrka bifall till reservationen under punkt 1. Skälet är att vi motsätter oss den ordning som innebär att två utpekade fackföreningar får en särskild ställning när det gäller fördelningen av korttidsstudiestödet. Det för då också med sig konsekvenser på skatteområdet, och analogt med våra yrkanden i förra veckan här i kammaren motsätter vi oss nu också de konsekvensändringar som blir följden på skatteområdet. Det gäller hur man ska hantera korttidsstudiestödet och att i lagstiftningen utpekade fackföreningar ska besluta om detta.

Anf. 178 HELENA HÖIJ (kd):

Fru talman! De lagförslag om fördelningen av bidrag vid korttidsstudier som regeringen har lagt fram under våren innebär, som vi hörde tidigare talare här säga, att myndighetsutövning mot enskilda ska överlämnas till två fackliga intresseorganisationer, nämligen LO och TCO. Detta har kristdemokraterna och företrädare för andra oppositionspartier motsatt sig vid behandlingen i utbildningsutskottet bl.a. med hänvisning till Lagrådets kritik av förslaget, särskilt när det gäller rättssäkerhetsaspekter.

Vi kristdemokrater i skatteutskottet delar oppositionens ställningstagande i den här frågan. Mot den bakgrunden bör skattefrihetsregeln för bidrag vid korttidsstudier inte heller vara utformad på det sätt som regeringen har föreslagit.

Vi yrkar därför bifall till reservationen under punkt 1 som innebär att riksdagen avslår proposition 2000/01:107 i den här delen.

Anf. 179 ARNE KJÖRNSBERG (s):
Fru talman! Jag ämnar inte falla för frestelsen att köra den debatt som utbildningsutskottet hade i förra veckan i repris. Jag vill bara yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på den reservation som finns.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

12 § Förhandsbesked i punktskattefrågor, m.m.

Föredrogs
skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU23
Förhandsbesked i punktskattefrågor, m.m. (prop. 2000/01:110).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)

13 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Propositioner
2000/01:128 Nationellt stöd vid upphandling av hjälpmedel
2000/01:129 Ökat informationsutbyte mellan arbetslöshetsförsäkringen, socialförsäkringen och studiestödet
2000/01:133 Tillträde till andra tilläggsprotokollet till bedrägerikonventionen
2000/01:134 Underhåll till barn som fyllt 18 år
2000/01:140 Reformerade regler för bostadstillägg till pensionärer m.fl.
2000/01:141 Rätt för sparbanker och medlemsbanker att driva verksamhet utomlands m.m.

Skrivelse
2000/01:142 Arbetsmarknadsverkets organisation

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
2000/01:SfU14 En begränsad översyn av socialförsäkringsregisterlagen
2000/01:SfU15 Sjukersättning och aktivitetsersättning i stället för förtidspension

Socialutskottets betänkanden
2000/01:SoU17 Omskäreelse av pojkar
2000/01:SoU18 Ny socialtjänstlag m.m.
2000/01:SoU19 Vissa ändringar i alkohollagen

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 30 maj

2000/01:1305 av *Agneta Lundberg* (s) till miljöminister Kjell Larsson
Pilotanläggning för produktion av etanol

2000/01:1306 av *Agneta Lundberg* (s) till miljöminister Kjell Larsson
Forskning om förnybara drivmedel

2000/01:1307 av *Agneta Lundberg* (s) till miljöminister Kjell Larsson
Hållbar transport- och miljöteknik

2000/01:1308 av *Agneta Lundberg* (s) till finansminister Bosse Ring-
holm

Skattebefrielse för bränsle i viss försöksverksamhet

2000/01:1309 av *Kenneth Johansson* (c) till socialminister Lars Engqvist
Vinst vid produktion av välfärdstjänster

2000/01:1310 av *Marie Granlund* (s) till statsrådet Ingela Thalén
Socialförsäkringars personkrets

2000/01:1311 av *Marianne Andersson* (c) till statsrådet Mona Sahlin
Elektriska och magnetiska fält

2000/01:1312 av *Margareta Cederfelt* (m) till statsrådet Mona Sahlin
Stockholms stads ytterområde

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
onsdagen den 6 juni.

15 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 30 maj

2000/01:1274 av *Ingegerd Saarinen* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Sopförbränning och avfallspolitiken

2000/01:1275 av *Matz Hammarström* (mp) till miljöminister Kjell Lars-
son

Avfall från EU-länder till Sverige

2000/01:1276 av *Barbro Feltzing* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Sopförbränning och dioxiner

2000/01:1277 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Sopförbränning och ekologisk hållbarhet

2000/01:1278 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Utsläppen av POP

2000/01:1279 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Ärendeprovning för Cementa

2000/01:1280 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöminister Kjell Larsson
Anmälan av proveldning

2000/01:1281 av *Lilian Virgin* (s) till jordbruksminister Margareta Winberg

Gotlands livsmedelsinstitut

2000/01:1285 av *Anita Sidén* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Övervakningen av besöksförbud

2000/01:1286 av *Inger René* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Resursbristen inom polisen

2000/01:1287 av *Gunnel Wallin* (c) till finansminister Bosse Ringholm
Försäljning av mark och fastigheter till Hässleholms kommun

2000/01:1290 av *Marianne Samuelsson* (mp) till miljöminister Kjell Larsson

Sopförbränning och POP

2000/01:1293 av *Harald Nordlund* (fp) till jordbruksminister Margareta Winberg

EU-stöd

2000/01:1298 av *Lennart Fridén* (m) till kulturminister Marita Ulvskog
Det kyrkliga kulturarvet

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll onsdagen den 6 juni.

16 § Kammaren åtskildes kl. 17.48.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 30 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 64 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 107 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 154 (delvis) och

av talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ANNALENA HANELL CARPELAN

/Barbro Nordström

1 § Val av ställföreträdande ombudsman vid JO-ämbetet.....	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Förnyad bordläggning	1
4 § Granskningsbetänkande	2
Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU20	2
<i>Inledning (allmänna synpunkter).....</i>	<i>2</i>
Anf. 1 PER UNCKEL (m).....	2
Anf. 2 GÖRAN MAGNUSSON (s)	5
Anf. 3 PER UNCKEL (m) replik	9
Anf. 4 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	9
Anf. 5 PER UNCKEL (m) replik	10
Anf. 6 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	10
Anf. 7 KENNETH KVIST (v).....	11
Anf. 8 INGVAR SVENSSON (kd)	13
Anf. 9 KENNETH KVIST (v) replik	15
Anf. 10 INGVAR SVENSSON (kd) replik	15
Anf. 11 KENNETH KVIST (v) replik	15
Anf. 12 INGVAR SVENSSON (kd) replik	16
Anf. 13 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	16
Anf. 14 INGVAR SVENSSON (kd) replik	16
Anf. 15 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	17
Anf. 16 INGVAR SVENSSON (kd) replik	17
Anf. 17 ÅSA TORSTENSSON (c)	17
Anf. 18 KENNETH KVIST (v) replik	19
Anf. 19 ÅSA TORSTENSSON (c) replik	20
Anf. 20 KENNETH KVIST (v) replik	20
Anf. 21 ÅSA TORSTENSSON (c) replik	20
Anf. 22 HELENA BARGHOLTZ (fp)	20
Anf. 23 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	22
Anf. 24 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	23
Anf. 25 PER LAGER (mp).....	23
Anf. 26 INGVAR SVENSSON (kd)	25
Anf. 27 PER LAGER (mp).....	25
<i>Regeringens fördelning av stöd till lokala investeringsprogram</i>	
<i>(avsnitt 2.1)</i>	<i>26</i>
Anf. 28 INGER RENÉ (m).....	26
Anf. 29 INGVAR SVENSSON (kd)	27
Anf. 30 ÅSA TORSTENSSON (c)	28
Anf. 31 MATS BERGLIND (s)	28
Anf. 32 INGER RENÉ (m) replik	31
Anf. 33 MATS BERGLIND (s) replik	31
Anf. 34 INGER RENÉ (m) replik	32
Anf. 35 MATS BERGLIND (s) replik	32
Anf. 36 MATS EINARSSON (v).....	33
Anf. 37 PER LAGER (mp).....	34

<i>Behandlingen av Östersjömiljarden (avsnitt 2.2)</i>	35
Anf. 38 PER-SAMUEL NISSER (m)	35
Anf. 39 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s).....	37
Anf. 40 PER-SAMUEL NISSER (m)	38
Anf. 41 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s).....	38
Anf. 42 PER-SAMUEL NISSER (m)	38
Anf. 43 KERSTIN KRISTIANSSON KARLSTEDT (s).....	38
<i>Upphandlingen av trafiken på Västkustbanan (avsnitt 2.3)</i>	39
Anf. 44 INGER RENÉ (m)	39
Anf. 45 INGER STRÖMBOM (kd)	40
Anf. 46 ÅSA TORSTENSSON (c)	41
Anf. 47 GÖRAN MAGNUSSON (s)	42
Anf. 48 INGER RENÉ (m) replik	44
Anf. 49 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	45
Anf. 50 INGER RENÉ (m) replik	45
Anf. 51 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	46
Anf. 52 INGER STRÖMBOM (kd) replik	46
Anf. 53 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	47
Anf. 54 MATS EINARSSON (v)	47
Anf. 55 PER LAGER (mp)	48
<i>Informationsbroschyr till hushållen i samband med Sveriges EU-medlemskap (avsnitt 2.5)</i>	49
Anf. 56 BIRGER SCHLAUG (mp)	49
Anf. 57 BARBRO HIETALA NORDLUND (s)	50
Anf. 58 BIRGER SCHLAUG (mp)	51
Anf. 59 BARBRO HIETALA NORDLUND (s)	51
Anf. 60 BIRGER SCHLAUG (mp)	51
Anf. 61 BARBRO HIETALA NORDLUND (s)	51
<i>Upphandlingen av konsulttjänster i samband med Telia–Telenor (avsnitt 3.1)</i>	52
Anf. 62 PER-SAMUEL NISSER (m)	52
Anf. 63 INGVAR SVENSSON (kd)	54
Anf. 64 HELENA BARGHOLTZ (fp)	56
Anf. 65 KENTH HÖGSTRÖM (s)	58
Anf. 66 PER-SAMUEL NISSER (m) replik	60
Anf. 67 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik	61
Anf. 68 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	61
Anf. 69 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik	62
Anf. 70 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	62
Anf. 71 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik	62
Anf. 72 INGVAR SVENSSON (kd) replik	63
Anf. 73 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik	63
Anf. 74 INGVAR SVENSSON (kd) replik	64
Anf. 75 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik	64
Anf. 76 KENNETH KVIST (v)	64
Anf. 77 INGVAR SVENSSON (kd) replik	66
Anf. 78 KENNETH KVIST (v) replik	66
Anf. 79 INGVAR SVENSSON (kd) replik	66

Anf. 80 KENNETH KVIST (v) replik	67
Anf. 81 PER LAGER (mp).....	67
Anf. 82 PER UNCKEL (m).....	68
Anf. 83 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik.....	69
Anf. 84 PER UNCKEL (m) replik	69
Anf. 85 KENTH HÖGSTRÖM (s) replik.....	69
Anf. 86 PER UNCKEL (m) replik	70
Anf. 87 KENNETH KVIST (v) replik	70
Anf. 88 PER UNCKEL (m) replik	71
Anf. 89 KENNETH KVIST (v) replik	71
Anf. 90 PER UNCKEL (m) replik	71
Anf. 91 GÖRAN MAGNUSSON (s)	72
Anf. 92 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	73
Anf. 93 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik.....	73
Anf. 94 INGVAR SVENSSON (kd) replik.....	74
Anf. 95 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik.....	74
Anf. 96 PER UNCKEL (m).....	75
Anf. 97 GÖRAN MAGNUSSON (s)	75
Anf. 98 PER UNCKEL (m).....	76
Anf. 99 GÖRAN MAGNUSSON (s)	76
Anf. 100 PER UNCKEL (m).....	77
Anf. 101 GÖRAN MAGNUSSON (s)	77
<i>En fråga om krigsmaterielexport till Natoländerna (avsnitt 5)</i>	<i>77</i>
Anf. 102 MATS EINARSSON (v).....	77
Anf. 103 PER LAGER (mp).....	80
Anf. 104 GÖRAN MAGNUSSON (s)	81
Anf. 105 PER LAGER (mp).....	83
Anf. 106 GÖRAN MAGNUSSON (s)	83
<i>Statsminister Göran Perssons uppmaning till kommunerna om socialbidraget (avsnitt 6.2)</i>	<i>83</i>
Anf. 107 GÖRAN MAGNUSSON (s)	83
Anf. 108 KENNETH KVIST (v).....	84
Anf. 109 MARGARETA NACHMANSON (m)	85
Anf. 110 KENNETH KVIST (v) replik	87
Anf. 111 MARGARETA NACHMANSON (m) replik.....	87
Anf. 112 KENNETH KVIST (v) replik	87
Anf. 113 MARGARETA NACHMANSON (m) replik.....	88
Anf. 114 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik	88
Anf. 115 MARGARETA NACHMANSON (m) replik.....	89
Anf. 116 INGER STRÖMBOM (kd)	89
Anf. 117 KENNETH KVIST (v) replik	90
Anf. 118 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	91
Anf. 119 KENNETH KVIST (v) replik	91
Anf. 120 INGER STRÖMBOM (kd) replik.....	91
Anf. 121 ÅSA TORSTENSSON (c)	91
Anf. 122 KENNETH KVIST (v) replik	92
Anf. 123 ÅSA TORSTENSSON (c) replik.....	92
Anf. 124 KENNETH KVIST (v) replik	93
Anf. 125 ÅSA TORSTENSSON (c) replik.....	93

Anf. 126 PER LAGER (mp)	93
Anf. 127 KENNETH KVIST (v) replik	94
Anf. 128 PER LAGER (mp) replik	94
Anf. 129 KENNETH KVIST (v) replik	95
Anf. 130 PER LAGER (mp) replik	95
Anf. 131 HELENA BARGHOLTZ (fp).....	95
Anf. 132 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik.....	96
Anf. 133 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	96
Anf. 134 KENNETH KVIST (v) replik	96
Anf. 135 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	97
Anf. 136 KENNETH KVIST (v) replik	97
Anf. 137 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	97
Anf. 138 INGVAR SVENSSON (kd).....	98
Anf. 139 KENNETH KVIST (v)	98
Anf. 140 INGVAR SVENSSON (kd).....	98
(Beslut fattades under 5 §.)	98
5 § Beslut om utskottsbetänkande som slutdebatterats vid dagens sammanträde	98
KU20 Granskningsbetänkande.....	98
6 § Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur nedlagda förundersökningar samt andra frågor om offentlighet och sekretess.....	100
Konstitutionsutskottets betänkande 2000/01:KU17	100
Anf. 141 KENNETH KVIST (v)	100
Anf. 142 BRITT-MARIE LINDKVIST (s).....	101
Anf. 143 KENNETH KVIST (v)	102
Anf. 144 BRITT-MARIE LINDKVIST (s).....	102
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	103
7 § Diskonteringsränta vid beräkning av livförsäkringsavsättningar	103
Finansutskottets betänkande 2000/01:FiU26	103
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	103
8 § Beskattningen av anställda ombord på färjor mellan Sverige och Danmark	103
Skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU22	103
Anf. 145 ROLF KENNERYD (c)	103
Anf. 146 ARNE KJÖRNSBERG (s)	104
Anf. 147 ROLF KENNERYD (c)	105
Anf. 148 ARNE KJÖRNSBERG (s)	105
(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	105
9 § Arvs- och gåvoskattens infogning i skattekontosystemet, m.m.	106
Skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU27	106
Anf. 149 CARL FREDRIK GRAF (m).....	106
Anf. 150 SVEN BRUS (kd)	107
Anf. 151 LENNART AXELSSON (s)	108
Anf. 152 CARL FREDRIK GRAF (m) replik	109
Anf. 153 LENNART AXELSSON (s) replik.....	109

Anf. 154	CARL FREDRIK GRAF (m) replik.....	110
Anf. 155	LENNART AXELSSON (s) replik	110
Anf. 156	MARIE ENGSTRÖM (v).....	110
	(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	111
10 §	Inköp av bränsle och alkohol utan punktskatt, m.m.	111
	Skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU26	111
Anf. 157	MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m)	111
Anf. 158	KENNETH LANTZ (kd)	112
Anf. 159	BIRGER SCHLAUG (mp).....	112
Anf. 160	PER ERIK GRANSTRÖM (s)	113
Anf. 161	MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik.....	115
Anf. 162	PER ERIK GRANSTRÖM (s) replik.....	115
Anf. 163	MARIETTA DE POURBAIX-LUNDIN (m) replik.....	116
Anf. 164	PER ERIK GRANSTRÖM (s) replik.....	116
Anf. 165	PER ROSENGREN (v)	116
Anf. 166	BIRGER SCHLAUG (mp).....	117
Anf. 167	PER ROSENGREN (v) replik.....	118
Anf. 168	BIRGER SCHLAUG (mp) replik	118
Anf. 169	PER ROSENGREN (v) replik.....	118
Anf. 170	KENNETH LANTZ (kd)	119
Anf. 171	PER ROSENGREN (v)	119
Anf. 172	MARGARETA CEDERFELT (m)	119
Anf. 173	PER ROSENGREN (v)	120
Anf. 174	MARGARETA CEDERFELT (m)	120
Anf. 175	PER ROSENGREN (v)	120
Anf. 176	MARGARETA CEDERFELT (m)	121
	(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	121
11 §	Följdändringar till det nya studiestödssystemet, m.m.	121
	Skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU24	121
Anf. 177	CARL FREDRIK GRAF (m).....	121
Anf. 178	HELENA HÖIJ (kd).....	121
Anf. 179	ARNE KJÖRNSBERG (s)	122
	(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	122
12 §	Förhandsbesked i punktskattefrågor, m.m.	122
	Skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU23	122
	(Beslut skulle fattas den 31 maj.)	122
13 §	Bordläggning.....	122
14 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	123
15 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	123
16 §	Kammaren åtskildes kl. 17.48.....	124

Elanders Gotab, Stockholm 2001